

PUBLII
VIRGILII MARONIS
OPERA:

AD LECTIONES PROBATIORES
DILIGENTER EMENDATA,
ET
INTERPUNCTIONE NOVA SAEPIUS
ILLUSTRATA;

CURA
JOANNIS HUNTER, LL. D.
IN ACADEMIA ANDREAPOLITANA
LITT. HUM. PROF.

TOM. I.

ANDREAPOLI:

IN AEDIBUS ACADEMICIS
EXCUDEBAT JACOBUS MORISON,
ACADEMIAE TYPOGRAPHUS,

M.DCC.XCIX.

I
i
t
I
i
v
q
f
a

r
e
I
n
a
n
r
i

S
A
C

I
H
cu

AD LECTOREM.

IN hac poetarum Latinorum principis editione, quam inter emendatissimas numerari posse speramus, eruditissimi Heynii editionem secundam, quae anno 1787 Lipsiae prodiit, exprimere visum est. Nonnullis tamen in locis ab Heynio recessimus, ubi ratio id poscere videbatur: in pluribus forte recessuri, non conjecturis quidem, quod aleae plenum, sed codicum auctoritate, freti; ni incommoda, quae exemplarium discrepantia adferre solet, vitaremus.

Quam quidem periculosum sit, libros scriptos deferre, et ex nimia sui fiducia conjecturis indulgere, fatis exemplorum praebent etiam clarissimi nominis critici. Ejusmodi exempla nonnulla in nostris ad Horatium notulis videre est. An editores melioribus semper auspiciis Virgilio medicas adhibuerint manus, qui penitus rem inspexerit, fatis justam dubitandi causam reperiet. E. G. Ubi Virgilius Aeneam vulneratum, in castris stantem, depingit:

Stabat acerba fremens, ingentem nixus in hastam,
Aeneas, magno juvenum et moerentis Iuli
Concurfu lacrimisque immobilis.

AEN. XII. 398.

Ita, auctoritate multorum codicum, legebatur ante Heinsum: et recte; nam sententia est: *juvenum concursu, et lacrimis Iuli, immobilis*. At Heinsius, poetæ

mentem non assequutus, expunxit copulativam *que* post *lacrimis*, et prava interpunctione omnia perturbavit; quem tamen et Burmannus et Heynius sequuntur. Sic enim legunt et distinguunt :

Stabat acerba fremens, ingentem nixus in hastam,
Aeneas, magno juvenum et moerentis Iuli
Concurfu, lacrimis immobilis.

Nos *que* restituimus; unde huic loco sua constabit elegantia.

Sed, quia ad hanc loquendi formam, qua probatissimi scriptores interdum res confuse et permixte dispersas exhibent, et lectori mente ipsa discrete et electe, in suum quamque ordinem, digerendas relinquunt, Grammatici non satis animum adverterunt; ejusmodi exempla quaedam hic loci subicere nec alienum, nec forsitan inutile, erit. Ejusmodi est illud Homericum:

Ἐνθαδ' αἶμ' οἰμῶγῃ τε καὶ εὐχῶλῃ πτελεῖν ἀνδρῶν,
Ὀλλυντῶν τε, καὶ ὀλλυμένων.

IL. Δ. 450. et Θ. 64.

Sententia enim, non est οἰμῶγῃ καὶ εὐχῶλῃ ὀλλυντῶν, neque οἰμῶγῃ καὶ εὐχῶλῃ ὀλλυμένων sed εὐχῶλῃ ὀλλυντῶν, καὶ οἰμῶγῃ ὀλλυμένων. Hujusmodi etiam est illud Livii: "Irreligiosum ratus, SACERDOTES PUBLICOS SACRAQUE populi Romani PEDIBUS IRE FERRIQUE." Lib. v. c. 40, i. e. Sacerdotes pedibus ire, et sacra ferri. Vide etiam Lib. i. 35. initio, et iii. 15. in fine. Ejusdem generis est illud ex versione Anglicana Sapphūs Odes:

QUE
ertur-
quun-
Blest as the immortal gods is he,
The youth who fondly sits by thee,
And SEES and HEARS thee, all the while,
Softly SPEAK and sweetly SMILE.

Haec loquendi forma Virgilio in primis arrisisse videtur.

Idaeumque Jovem, Phrygiamque ex ordine matrem
Invocat, et DUPLICES COELOQUE EREBOQUE PAREN-
TES. AEN. VII. 140.

i. e. DUOS parentes, UNAM coelo, ALTERUM Erebo. Sic,
... UTERQUE Europae atque Asiae ORBIS.
AEN. VII. 224.

i. e. uterque orbis, orbis Europae, et orbis Asiae.
Munera portantes, AURIQUE EBORISQUE TALENTA
ET SELLAM. AEN. XI. 333.

i. e. talenta auri, et sellam eboris. Nec aliunde, quam
ex hoc fonte, arcessenda videtur vera horum versuum
interpretatio, quos nemo ex interpretibus explicare,
nemo ex editoribus non emendare, conatus est.

64. At Capys, et quorum melior sententia menti,
Aut pelago insidias Danaum suspectaque dona
Praecipitare jubent, subjectisque urere flammis;
Aut terebrare cavas uteri et tentare latebras.
AEN. II. 35.

RAQUE Sententia enim non *trimembris*, esse videtur, sed *bimem-*
Lib. v. *bris*. Capys videlicet, et qui melius judicabant, exitiale
Vide donum AUT *penitus perdere*, sive absumere, jubent; AUT
usdem *tentare*, sive explorare, *uteri latebras*. At, qui penitus
Odes: perdere volebant, non unum eundemque absumendi

modum suasisse videntur. Inde est quod poeta pro generali *perdere* duos speciales *perdendi modos* substituerit. Si ponamus itaque eos qui perdere volebant *duodecim* numero fuisse, et ex iis *οελο* in mare praecipitare, *quatuor* vero igne absumere suasisse; tum recte dici potest, hos *duodecim pelago praecipitare iussisse, subiectisque urere flammis*: eodem modo ut, apud Livium, quia irreligiosum videbatur *sacerdotes* populi Romani *pedibus ire*, et *sacra ferri*, recte dicitur “irreligiosum videri, sacerdotes et sacra populi Romani *pedibus ire ferrique* :” et ut, apud Homerum, quia erat *οιμωγη ολλυμενων, και ευχωλη ολλυντων*, recte dicitur, esse *οιμωγην και ευχωλην ολλυντων ΚΑΙ ολλυμενων*. Et idem observandum in ceteris omnibus exemplis. Attamen Heynius, pro *que*, quod Servius agnoscit, quodque omnes omnium libri, tum scripti, tum impressi, tuentur, *ve* etiam in contextum recepit: idque contra artis criticae regulas. Lectio enim vulgata non librariis referenda videtur, qui minus usitatas et obscuriores loquendi formas in usitatiores et magis perspicuas mutare solent; non usitatiores in minus usitatas.

In libro quarto Aeneidos, Virgilius ita describit Mercurium, coelo demissum, et per aërem, juxta littus, ad Carthaginem volantem:

Hic primum paribus nitens Cyllenius alis
 Constitit: hinc toto praeceps se corpore ad undas
 Misit; avi similis, quae circum littora, circum
 Piscosq; scopulos humilis volat aequora juxta.

AD LECTOREM.

v

Haud aliter terras inter coelumque volabat;
Littus arenosum Libyae ventosque secabat
Materno veniens ab avo Cyllenia proles. v. 252.

In his versibus multa sunt quae reprehendunt viri docti, ut *volat* et *volabat* in continuatis versibus, et ὁμοιοτελευτον, auribus ingratum, in *volabat*, *secabat*; de quibus vid. Johnsoni Aristarch. P. i. p. 87. et seqq. “At, inquit Bentleius quid est *littus secare*, nisi littus “arare et effodere? Quid autem hoc ad Mercurium “volantem? Nullus dubito quin sic scripserit princeps “poetarum:

“Haud aliter, terras inter coelumque, *legebat*

“Littus arenosum Libyae, ventosque secabat,

“Materno veniens ab avo Cyllenia proles.”

Ad HOR. OD. I. 34.

Johnsonus contra *secare littus* idem esse putat, quod *secare viam*, ut Virgilins alibi loquitur. Editores etiam et interpretes locum hunc varie tentarunt, quorum omnium sententias referre longum esset. Nos lectionem vulgatam retinemus, quam codices omnes tuentur: et, quoniam hoc agit poëta, ut Mercurii volatum juxta mare ac littus declaret, quod recte observat Heynius, viris doctis dijudicandum relinquimus, an verba *volabat littus* explicari possint—*VOLATU*, *sive volando*, *TRANSIBAT littus*, &c. Huic interpretationi quodammodo favet significatio passiva vocis *velivolum*, quam Virgilius alibi usurpavit:

..... Jupiter aethere summo
Despiciens mare VELIVOLUM, terrasque jacentes.

AEN. I. 224.

In hunc locum ita Servius: "*Velivolum* duas res significat, et *quod velis* VOLATUR, id est, velis transitur; "*et quod velis volat*, ut Ennius, *naves velivolas*," &c. Eodem modo usurpatur et *curro*; ut

Vela damus, vastumque cava trabe CURRIMUS AEQUOR.
AEN. III. 191.

Si autem *currere aequor* dicere liceat, cur non et *volare litus*? Multa apud Virgilium sunt, quae pari modo interpretari necesse est. E. G. Medicus Iapis

MULTA manu medica, Phoebique potentibus herbis,
Nequidquam TREPIDAT. AEN. XII. 402.

i. e. *multa trepide*, sive *trepidanter*, agit.

In libro quinto Aeneidos occurrunt hi versus, quomodo adhuc laborare videntur:

Tum senior Nautes, unum Tritonia Pallas
Quem docuit, multaque insignem reddidit arte,
HAEC responsa dabat, vel quae portenderet ira
Magna deum, vel quae fatorum posceret ordo;
Isque his Aenean solatus vocibus inquit.

AEN. V. 704.

Ad verba, HAEC responsa dabat, ita Heynius: "Sa-
lebroſa oratio, ſequente imprimis *Isque his Aeneam*
" Malim: *Hic* (Nautes) *responsa dabat*, dare ſolebat
"—vel quae—vel quae—*Isque*—ut jungatur: *Tum*

senior Nautes infit: Sed, interjecta alia ratione, *Isque*,
 “Is inquam, subiectum est. Ita facile careas interpre-
 tum argutiis.” Haec felicissime Heynius; etsi in
 notis rem alio modo aggressus est. Hanc emenda-
 tionem firmat Moreti codex quartus; et proinde in
 contextum recepimus. Huic loco geminus, et structura
 simillimus, occurrit alter de Camilla:

TELUM immane, manu valida quod forte gerebat
 Bellator, solidum nodis et robore cocto—

HUIC natam, libro et silvestri subere clausam,
 Implicat, &c

AEN. XI. 552.

Haec monuisse fat erit de hujus editionis contextu, in
 quo nihil ex sola conjectura, nihil sine codicum aucto-
 ritate, mutare ausi sumus.

Interpunctioni quoque diligentem impendimus ope-
 ram, unde permultis locis non nihil lucis ac venustatis
 accessurum speramus. Quae res sola quantum conferat
 ad sententiam auctoris enucleandam, et aperte ac di-
 lucide explicandam, in loco uno, aut altero, exemplis
 monstrare liceat.

In Georgicorum primo, ubi de medicandis legu-
 minum feminibus agitur, sunt hi versus:

Semina vidi equidem multos medicare ferentes,

Et nitro prius et nigra perfundere amurca;

Grandior ut fetus siliquis fallacibus esset:

Et, quamvis igni exiguo properata maderent,

Vidi lecta, diu et multo spectata labore,

Degenerare tamen, ni vis humana quotannis

Maxima quaeque manu legeret.

v. 193.

Hos versus ita interpunctos exhibet editio Heynii, qui de versu 196. haec commentatus est: "In aqua
 "ad ignem modicum coqui, hoc est, humectari et
 "molliri, a nonnullis, fabas serendas, ait, ut eo citius
 "progerminent." Neque aliter ceteri, quos quidem
 viderim editores. Quo tamen commento nihil magis
 absurdum et ridiculum dici aut fingi potest. Ego enim
 spondere ausim, et quovis pignore contendere, fabas
 quae *igne maduerint*, i. e. *coctura mollita fuerint*, ut recte
 verba explicat Heynius, neque *citius* neque *serius* pro-
 germinare posse. *Madescere, madere, madidus*, de mol-
 libus a coctura praesertim dici, ostendit Gesnerus in
 Thesauro. Vid. etiam ejusdem *Lexicon Rusticum*. Ita
 Columella: "Brassica, cum sex foliorum erit, trans-
 "ferri debet, ita ut radix ejus, liquido fimo prius
 "illita, et involuta tribus algae taeniolis, pangatur:
 "haec enim res efficit ut *in coctura celerius madescat*,"
 &c. i. e. *mollescat*, ut recte interpretatur Gesnerus.
 Haec qui reputaverit, ei satis constabit Servium solum
 veram horum verborum sententiam percepisse; nempe,
 "ut *modico igne, FESTINATA*, (sive ut alii legunt)
 "FESTINANTER COQUERENTUR:" cui tamen, recte
 monenti, nemo adhuc auscultare dignatus est. Servii
 expositionem unice firmat haec Palladii observatio:
 "Sanguine caponis Graeci fabae semina macerata,
 "herbis adversantibus non noceri; aqua pridie infusa,
 "citius nasci; *nitrata aqua respersa*, COCTURAM NON
 "HABERE DIFFICILEM." Lib. XII. initio. Vid. etiam

COL. II. 10, 11. Hanc, quam veram hujus loci sententiam esse dubitari nequit, lectori ob oculos ponit, et quasi manifestam reddit, recta verborum interpunctio:

Semina vidi equidem multos medicare ferentes,
Et nitro prius, et nigra perfundere amurca;
Grandior ut fetus siliquis fallacibus esset,
Et quamvis igni exiguo properata maderent.

Quid jam de Brunckii temeritate censendum est, qui hunc locum emendando corrumpit, et *AT quamvis*, pro *ET quamvis*, etiam in contextum recepit?

Ludis funebribus, in Anchisae honorem institutis, Dares, ad certamen proditurus, sic describitur:

. Continuo vastis cum viribus effert
Ora Dares, magnoque virum se murmure tollit:
Solutus qui Paridem solitus contendere contra;
Idemque ad tumulum quo maximus occubat Hector,
Victorem Buten, immani corpore, qui se
Bebrycia veniens Amyci de gente ferebat,
Perculit, et fulva moribundum extendit arena.

AEN. V. 368 et seqq.

Ad v. 373. Heynius, Burmannum secutus, haec adnotavit: "Butes ex Bebrycia, quae erat gens Amyci, id est, *sub regno Amyci*, venerat Trojam. *Ferebat se*, incedebat, veniebat." Butes ergo veniebat, veniens de Bebrycia, quae erat gens sub regno Amyci! Vix crediderim Heynium et Burmannum poetae sensum hic vel primoribus labris attigisse. Jure etiam dubitare licet, an Virgilius Bebryciam, quae regio erat, gentem

Amyci recte dicere potuerit, etsi *C. Nepos* ita locutus esse videatur. Haec videtur esse horum verborum constructio, haec sententia : Buten perculit, qui, *Bebrycia* veniens, ferebat se esse de gente *Amyci*. Butes nempe, quoniam ex *Bebrycia* venerat, referebat se esse de gente, sive de genere, *Amyci*, pugilis celeberrimi. Sic “*Nymphidius, ex C. CAESARE SE GENITUM FEREBAT*, quoniam forte quadam habitu procerus, et “torvo vultu erat.” *TAC. ANN. XV. 72.* *Amycus*, *Bebrycum* rex, pugil celeberrimus fuit, qui cum *Poluce*, *Argonauta*, caestu certavit, eique *dura dedit discrimina*. Ita enim *Lucianus* inter geminos fratres, qui *Jovis* erant *simillima proles*, discrimen posuit. *ΑΠ. Πως διαβίγνωσκες; ὅμοιοι γὰρ. ἘΡ. Ὅτι ὕτος μιν ὡς Ἀπολλων, ἔχει ἐπὶ τῇ προσώπῃ τὰ ἰχνη τῶν τραυμάτων, ἃ ἔλαβε παρὰ τῶν ἀνταγωνιστῶν πυκνίων· καὶ μαλιστα, ὅποσα ὑπὸ τῇ Βεβρυκῇ Ἀμυκνιτρῶν, τῇ Ἰασονι συμπλίων ἄτιρος ὃ ὕδεν ἰσικτὸν ἔμφαινει, ἀλλὰ καθαροῦ ἐστὶ καὶ ἀπαθὲς τὸ πρόσωπον.*

DIAL. APOLL. et MERC.

His et pluribus aliis *Virgilii* locis non nihil fui nitioris ac venustatis ex interpunctione nostra rebiturum speramus.

In singulis verbis exarandis eundem, quem in *Horatio*, scribendi morem servavimus; cujus ratio ex recondita et minus obvia linguae Latinae analogia petenda est. Qua nempe ratione ex *unulus*, dim. ab *unus*, factum est non *UNLUS*, sed *ULLUS*; ex *coronula*, non *CORONLA*, sed *COROLLA*, &c. eadem ratione non *CONLAUDO* sed *COLLAUDO* scribendum videtur. Hac in re, et aliis quibusdam ejusdem generis, ab eruditissi-

ocutus morum editorum consuetudine recessimus; in pluribus
n con- etiam recessuri, ni metueremus ne critici morosiores ea
brycia de causa negotium nobis facerent.

Genitivus in -i, nominum in -es desinentium, in
Virgilio frequens est; in cuius rei rationem indagan-
dam viri docti, Heynius et Heinsius, frustra operam
suam infumserunt, parum aut nihil proficientes. Itaque
genitivi formam antiquissimam, unde omnes deinceps
aliae quae in usu sunt, levibus admodum mutationibus,
gradatim provenerunt, rem Grammaticis, tam veteri-
bus, quam recentioribus, adhuc intactam, paucis indi-
care operae pretium erit. Haec igitur genitivi forma
antiquissima, quam declinatio tertia adhuc plerumque
servat, desinebat in -is; ut *aura*, *aura-is*; *animos*, *ani-
mo-is*; *labor*, (olim *labors*) *labor-is*; *fructus*, *fructu-is*;
dies, *die-is*. Postea vel duae vocales in unam syllabam
coibant, vel s elidebatur, vel denique utrumque simul.
Ita, ex *aura-is* factum est vel *aur-as*, ut *paterfamili-as*,
vel *aura-i*, et postremo *aur-ae*, quod enunciatum vide-
tur *aur-ai*: ex *animo-is*, eliso s, *anim-oi*, quod est *anim-i*,
ut, in plurali etiam numero, ex *ανειμ-oi* et *ανειμ-oiς* facta
sunt *anim-i* et *anim-is*. In declinatione tertia s plerum-
que retinetur; interdum, ut in *Achili-i*, *Oront-i*, &c. eli-
ditur. In quarta *cornu* facit vel *corn-us*, contractum pro
cornu-is; vel, absque s, *corn-u*, contractum pro *cornu-i*.
Eodem modo ex *die-is* factum vel *di-es*, (Vid. A.
GELL. IX. 14.) vel *die-i*; et, postremo, vel *di-i*, vel
di-e, prout vocalis vel prior, vel posterior, ab altera ab-

sortita fuerit. Uniuscujusque autem formae exempla, praeter -*āis*, -*ōis*, et -*ēis*, quae, quod sciam, non extant, ex Ruddimanno, aut Vossio, petenda relinquimus; hic enim de hac re fusius agere non patitur instituti nostri ratio.

Hic loci iterum libenter agnoscimus auxilium quod, pro sua solita humanitate, nobis praebeuit collega noster dilectissimus, JOANNES TROTTER, LING. HEBR. IN ACADEMIA ANDREAPOLITANA PROF. qui unamquamque hujus libri schedulam, ut antea Horatium, recognovit, cujusque amica opera ad hujus editionis *απεβίβηται* non parum contulit.

Haec sunt, Lector amice, quae te paucis monitum velimus. Ut operam nostram in bonam partem accipias, oramus.

empla,
extant,
s; hic
nostr

quod,
nostr

BR. IN

quam

recog

arguere

onitum

ccipias

P. VIRGILII MARONIS
BUCOLICA.

T
S
M
M
E

C
M
S
I
I

N
U
P
E

P. VIRGILII MARONIS
BUCOLICA.

ECLOGA I.

TITYRUS.

MELIBOEUS. TITYRUS.

MELIBOEUS.

TITYRE, tu, patulae recubans sub tegmine fagi,
Silvestrem tenui musam meditaris avena :
Nos patriae fines et dulcia linquimus arva ;
Nos patriam fugimus : tu, Tityre, lentus in umbra,
Formosam resonare doces Amaryllida silvas.

TITYRUS.

O Meliboe, deus nobis haec otia fecit :
Namque erit ille mihi semper deus ; illius aram
Saepe tener nostris ab ovilibus imbuet agnus.
Ille meas errare boves, ut cernis, et ipsum
Ludere, quae vellem, calamo permittit agresti.

MELIBOEUS.

Non equidem invideo ; miror magis : undique totis
Usque adeo turbatur agris. En ! ipse capellas
Protenus aeger ago ; hanc etiam vix, Tityre, duco.
Hic, inter densas corulos, modo namque gemellos,

Spem gregis, ah! filice in nuda connixa reliquit.
Saepe malum hoc nobis, si mens non laeva fuisset,
De coelo tactas memini praedicere quercus.
[Saepe sinistra cava praedixit ab ilice cornix.]
Sed tamen, iste deus qui sit, da, Tityre, nobis.

TITYRUS.

Urbem quam dicunt Romam, Meliboe, putavi
Stultus ego huic nostrae similem, quo saepe solemus
Pastores ovium teneros depellere fetus:
Sic canibus catulos similis, sic matribus haedos
Noram; sic parvis componere magna solebam.
Verum haec tantum alias inter caput extulit urbis,
Quantum lenta solent inter viburna cupressi.

MELIBOEUS.

Et quae tanta fuit Romam tibi caussa videndi?

TITYRUS.

Libertas: quae fera, tamen respexit inertem,
Candidior postquam tondenti barba cadebat:
Respexit tamen, et longo post tempore venit,
Postquam nos Amaryllis habet, Galatea reliquit.
Namque, fatebor enim, dum me Galatea tenebat,
Nec spes libertatis erat, nec cura peculi:
Quamvis multa meis exiret victima septis
Pinguis, et ingratae premeretur caseus urbi,
Non umquam gravis aere domum mihi dextra redibat.

MELIBOEUS.

Mirabar, quid moesta deos, Amarylli, vocares;
Cui pendere sua patereris in arbore poma:

Tityrus hinc aberat. Ipsae te, Tityre, pinus,
Ipsi te fontes, ipsa haec arbuta vocabant.

TITYRUS.

Quid facerem? neque servitio me exire licebat,
Nec tam praesentis alibi cognoscere divos.
Hic illum vidi juvenem, Meliboe, quotannis
Bis senos cui nostra dies altaria fumant.
Hic mihi responsum primus dedit ille petenti:
Pascite, ut ante, boves, pueri; submittite tauros.

MELIBOEUS.

Fortunate senex! ergo tua rura manebunt,
Et tibi magna fatis; quamvis lapis omnia nudus,
Limosoque palus obducatur pascua junco.
Non infueta gravis tentabunt pabula fetas;
Nec mala vicini pecoris contagia laedent.
Fortunate senex! hic, inter flumina nota,
Et fontis sacros, frigus captabis opacum.
Hinc tibi, quae semper vicino ab limite sepes
Hyblaeis apibus florem depasta salicti,
Saepe levi somnum suadebit inire susurro;
Hinc alta sub rupe canet frondator ad auras:
Nec tamen interea raucae, tua cura, palumbes,
Nec gemere aëria cessabit turtur ab ulmo.

TITYRUS.

Ante leves ergo pascentur in aethere cervi,
Et freta destituent nudos in littore piscis;
Ante, pererratis amborum finibus, exsul
Aut Ararim Parthus bibet, aut Germania Tigrim:

Quam nostro illius labatur pectore voltus.

MELIBOEUS.

At nos hinc, alii sitientis ibimus Afros ;
 Pars Scythiam et rapidum Cretae veniemus Oaxem,
 Et penitus toto divisos orbe Britannos.
 En ! umquam patrios longo post tempore finis,
 Pauperis et tugarî congestum cespite culmen,
 Post aliquot, mea regna videns mirabor, aristas ?
 Impius haec tam culta novalia miles habebit ?
 Barbarus has segetes ? en, quo discordia civis
 Perduxit miseros ! en, quis consecimus agros !
 Inferre nunc, Meliboe, piros, pone ordine vitis.
 Ite, meae, felix quondam pecus, ite, capellae.
 Non ego vos posthac, viridi projectus in antro,
 Dumosa pendere procul de rupe videbo ;
 Carmina nulla canam ; non, me pascente, capellae,
 Florentem cytisum et salices carpetis amaras.

TITYRUS.

Hic tamen hanc mecum poteras requiescere noctem
 Fronde super viridi : sunt nobis mitia poma,
 Castaneae molles, et pressi copia lactis ;
 Et jam summa procul villarum culmina fumant,
 Majoresque cadunt altis de montibus umbrae.

ECLOGA II.

ALEXIS.

FORMOSUM pastor Corydon ardebat Alexin,
 Delicias domini : nec, quid speraret, habebat.

Tantum inter densas, umbrosa cacumina, fagos
Assidue veniebat : ibi haec incondita solus
Montibus et silvis studio jactabat inani :
O crudelis Alexi ! nihil mea carmina curas ?
Nil nostri miserere ? mori me denique coges.
Nunc etiam pecudes umbras et frigora captant ;
Nunc viridis etiam occultant spineta lacertos ;
Thestylis et rapido fessis messoribus aestu,
Allia serpyllumque, herbas contundit olentis :
At mecum raucis, tua dum vestigia lustrò
Sole sub ardenti, resonant arbuta cicadis.
Nonne fuit satius, tristis Amaryllidis iras
Atque superba pati fastidia ? nonne Menalcan ?
Quamvis ille niger, quamvis tu candidus esses.
O formosae puer ! nimium ne crede colori :
Alba ligustra cadunt, vaccinia nigra leguntur.
Despectus tibi sum, nec, qui sim, quaeris, Alexi ;
Quam dives pecoris nivei, quam lactis abundans.
Mille meae Siculis errant in montibus agnae :
Lac mihi non aestate novum, non frigore desit :
Canto, quae solitus, si quando armenta vocabat,
Amphion Dircaeus in Aëtaeo Aracyntho.
Nec sum adeo informis ; nuper me in littore vidi,
Cum placidum ventis stare mare : non ego Daphnin,
Judice te, metuam, si numquam fallat imago.
O tantum libeat mecum tibi fordida rura,
Atque humilis habitare casas, et figere cervos,
Haedorumque gregem viridi compellere hibisco !

Mecum una in silvis imitabere Pana canendo.
Pan primus calamos cera conjungere pluris
Instituit ; Pan curat ovis, oviumque magistros :
Nec te poeniteat calamo trivisse labellum.
Haec eadem ut sciret, quid non faciebat Amyntas ?
Est mihi disparibus septem compacta cicutis
Fistula, Damoetas dono mihi quam dedit olim ;
Et dixit, moriens, Te nunc habet ista secundum.
Dixit Damoetas : invidit stultus Amyntas.
Praeterea duo, nec tuta mihi valle reperti,
Capreoli, sparsis etiam nunc pellibus albo,
Bina die ficcant ovis ubera ; quos tibi servo.
Jam pridem a me illos abducere Thestylis orat ;
Et faciet, quoniam sordent tibi munera nostra.
Huc ades, o formose puer ! tibi lilia plenis
Ecce ferunt Nymphae calathis ; tibi candida Naïs,
Pallentis violas et summa papavera carpens,
Narcissum et florem jungit bene olentis anethi :
Tum, casia atque aliis intexens suavibus herbis,
Mollia luteola pingit vaccinia caltha.
Ipse ego cana legam tenera lanugine mala,
Castaneasque nuces, mea quas Amaryllis amabat :
Addam cerea pruna ; honos erit huic quoque pomo :
Et vos, o lauri, carpam, et te, proxima myrte ;
Sic positae quoniam suavis miscetis odores.
Rusticus es, Corydon ; nec munera curat Alexis ;
Nec, si muneribus certes, concedat Iollas.
Heu ! heu ! quid volui misero mihi ! floribus austrum,

Perditus, et liquidis immisi fontibus apros.
 Quem fugis? ah demens! habitarunt di quoque filvas,
 Dardaniusque Paris. Pallas, quas condidit, arces
 Ipsa colat: nobis placeant ante omnia silvae.
 Torva leaena lupum sequitur; lupus ipse capellam;
 Florentem cytisum sequitur lasciva capella;
 Te Corydon, o Alexi! trahit sua quemque voluptas.
 Adspice, aratra jugo referunt suspensa juvenci,
 Et sol crescentis decedens duplicat umbras:
 Me tamen urit amor; quis enim modus adsit amori?
 Ah Corydon! Corydon! quae te dementia cepit!
 Semiputata tibi frondosa vitis in ulmo est.
 Quin tu aliquid saltem potius, quorum indiget usus,
 Viminibus mollique paras detexere junco?
 Invenies alium, si te hic fastidit, Alexin.

ECLOGA III.

PALAEEMON.

MENALCAS. DAMOETAS. PALAEMON.

MENALCAS.

Dic mihi, Damoeta, cujum pecus? an Meliboei?

DAMOETAS.

Non; verum Aegonis: nuper mihi tradidit Aegon.

MENALCAS.

Infelix o semper oves pecus! ipse Neaeram
 Dum fovet, ac, ne me sibi praeferat illa, veretur,
 Hic alienus oves custos bis mulget in hora;

Et succus pecori, et lac subducitur agnis.

DAMOETAS.

Parcius ista viris tamen objicienda memento.
Novimus et qui te, transversa tumentibus hircis,
Et quo, sed faciles Nymphae rifere, facello.

MENALCAS.

Tum, credo, quum me arbuſtum videre Myconis,
Atque mala vitis incidere falce novellas.

DAMOETAS.

Aut hic, ad veteres fagos, quum Daphnidis arcum
Fregiſti, et calamos: quae tu, perverſe Menalca,
Et, quum vidisti puero donata, dolebas;
Et, ſi non aliqua nocuiſſes, mortuus eſſes.

MENALCAS.

Quid domini faciant, audent quum talia fures!
Non ego te vidi Damonis, peſſime, caprum
Excipere inſidiis, multum latrante Lyciſca?
Et quum clamarem, Quo nunc ſe proripit ille?
Tityre, coge pecus; tu poſt carecta latebas.

DAMOETAS.

An mihi, cantando victus, non redderet ille,
Quem mea carminibus meruiſſet fiſtula, caprum?
Si neſcis, meus ille caper fuit; et mihi Damon
Ipſe fatebatur, ſed reddere poſſe negabat.

MENALCAS.

Cantando tu illum? aut umquam tibi fiſtula cera
Juncta fuit? non tu in triviis, indocte, ſolebas
Stridenti miſerum ſtipula diſperdere carmen?

DAMOETAS.

Vis ergo, inter nos, quid possit uterque, vicissim
Experiamur? ego hanc vitulam (ne forte recuses,
Bis venit ad mulctram, binos alit ubere fetus)
Depono: tu dic, mecum quo pignore certes.

MENALCAS.

De grege non ausim quidquam deponere tecum:
Est mihi namque domi pater; est injusta noverca;
Bisque die numerant ambo pecus, alter et haedos.
Verum, id quod multo tute ipse fatebere majus,
Infanire libet quoniam tibi, pocula ponam
Fagina, caelatum divini opus Alcimedontis:
Lenta quibus torno facili superaddita vitis
Diffusos hedera vestit pallente corymbos.
In medio duo signa: Conon, et—quis fuit alter,
Descripsit radio totum qui gentibus orbem;
Tempora quae messor, quae curvus arator haberet?
Necdum illis labra admovi, sed condita servo.

DAMOETAS.

Et nobis idem Alcimedon duo pocula fecit,
Et molli circum est anfas amplexus acantho;
Orpheaque in medio posuit, silvasque sequentis.
Necdum illis labra admovi, sed condita servo.
Si ad vitulam spectas, nihil est, quod pocula laudes.

MENALCAS.

Numquam hodie effugies: veniam, quocumque vocaris.
Audiat haec tantum vel, qui venit, ecce! Palaemon.
Efficiam posthac, ne quemquam voce laceffas.

DAMOETAS.

Quin age, siquid habes, in me mora non erit ulla ;
Nec quemquam fugio : tantum, vicine Palaemon,
Sensibus haec imis, res est non parva, reponas.

PALAEMON.

Dicite : quandoquidem in molli confedimus herba ;
Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbos,
Nunc frondent silvae, nunc formosissimus annus.
Incipe, Damoeta ; tu deinde sequere, Menalca.
Alternis dicetis ; amant alterna camenae.

DAMOETAS.

Ab Jove principium, Musae : Jovis omnia plena :
Ille colit terras ; illi mea carmina curae.

MENALCAS.

Et me Phoebus amat : Phoebos sua semper apud me
Munera sunt, lauri et suave rubens hyacinthus.

DAMOETAS.

Malo me Galatea petit, lasciva puella ;
Et fugit ad falices, et se cupit ante videri.

MENALCAS.

At mihi sese offert ultro, meus ignis, Amyntas ;
Notior ut jam sit canibus non Delia nostris.

DAMOETAS.

Parta meae Veneri sunt munera ; namque notavi
Ipse locum, aëriae quo congestere palumbes.

MENALCAS.

Quod potui, puero, silvestri ex arbore lecta,
Aurea mala decem mihi ; cras altera mittam.

DAMOETAS.

O quoties, et quae nobis Galatea locuta est !
Partem aliquam, venti, divom referatis ad auris.

MENALCAS.

Quid prodest, quod me ipse animo non spernis, Amynta,
Si, dum tu sectaris apros, ego retia fervo ?

DAMOETAS.

Phyllida mitte mihi ; meus est natalis, Iolla :
Cum faciam vitula pro frugibus, ipse venito.

MENALCAS.

Phyllida amo ante alias : nam me discedere flevit ;
Et, Longum, formose, vale ! vale ! inquit, Iolla.

DAMOETAS.

Triste lupus stabulis, maturis frugibus imbres,
Arboribus venti, nobis Amaryllidis irae.

MENALCAS.

Dulce fatis humor, depulsis arbutus haedis,
Lenta salix feto pecori, mihi solus Amyntas.

DAMOETAS.

Pollio amat nostram, quamvis est rustica, musam :
Pierides, vitulam lectori pascite vestro.

MENALCAS.

Pollio et ipse facit nova carmina : pascite taurum,
Jam cornu petat, et pedibus qui spargat arenam.

DAMOETAS.

Qui te, Pollio, amat, veniat quo te quoque gaudet :
Mella fluant illi, ferat et rubus asper amomum.

B

MENALCAS.

Qui Bavium non odit, amet tua carmina, Maevî ;
Atque idem jungat vulpes, et mulgeat hircos.

DAMOETAS.

Qui legitis flores et humi nascentia fraga,
Frigidus, o pueri ! fugite hinc, latet anguis in herba.

MENALCAS.

Parcite, oves, nimium procedere ; non bene ripae
Creditur : ipse aries etiam nunc vellera ficcet.

DAMOETAS.

Tityre, pascentis a flumine reice capellas :
Ipse, ubi tempus erit, omnis in fonte lavabo.

MENALCAS.

Cogite ovis, pueri : si lac praeceperit aestus,
Ut nuper, frustra pressabimus ubera palmis.

DAMOETAS.

Heu ! heu ! quam pingui macer est mihi taurus in ervo !
Idem amor exitium pecori, pecorisque magistro.

MENALCAS.

His certe neque amor caussa est ; vix ossibus haerent.
Nescio, quis teneros oculus mihi fascinat agnos.

DAMOETAS.

Dic, quibus in terris, et eris mihi magnus Apollo,
Tris pateat coeli spatium non amplius ulnas.

MENALCAS.

Dic, quibus in terris inscripti nomina regum
Nascantur flores ; et Phyllida solus habeto.

PALAEMON.

Non nostrum inter vos tantas componere litis :
Et vitula tu dignus, et hic ; et quisquis amores
Aut metuet dulcis, aut experietur amaros.
Claudite jam rivos, pueri : sat prata biberunt.

ECLOGA IV.

POLLIO.

SICELIDES Musae, paullo majora canamus ;
Non omnis arbuta juvant humilesque myricae :
Si canimus silvas, silvae sint consule dignae.

Ultima Cumaei venit jam carminis aetas ;
Magnus ab integro saeculorum nascitur ordo.
Jam redit et Virgo ; redeunt Saturnia regna :
Jam nova progenies coelo demittitur alto.
Tu modo nascenti puero, quo ferrea primum
Desinet, ac toto surget gens aurea mundo,
Casta fave Lucina : tuus jam regnat Apollo.
Teque adeo decus hoc aevi, te consule, inibit,
Pollio ; et incipient magni procedere menses :
Te duce, si qua manent sceleris vestigia nostri,
Inrita perpetua solvent formidine terras.
Ille deum vitam accipiet, divisque videbit
Permixtos heroas, et ipse videbitur illis ;
Pacatumque reget patriis virtutibus orbem.
At tibi prima, puer, nullo munuscula cultu,
Errantis hederas passim cum baccare tellus,

Mixtaque ridenti colocasia fundet acantho.
Ipse lacte domum referent distenta capellae
Ubera ; nec magnos metuent armenta leones.
Ipsa tibi blandos fundent cunabula flores.
Occidet et serpens, et fallax herba veneni
Occidet ; Assyrium vulgo nascetur amomum.
At, simul heroum laudes et facta parentis
Jam legere, et quae sit poteris cognoscere virtus ;
Molli paullatim flavescent campus arista,
Incultisque rubens pendebit sentibus uva,
Et durae quercus sudabunt roscida mella.
Pauca tamen suberunt priscae vestigia fraudis,
Quae tentare Thetim ratibus, quae cingere muris
Oppida, quae jubeant telluri insindere fulcos.
Alter erit tum Tiphys, et altera quae vehat Argo
Delectos heroas ; erunt etiam altera bella,
Atque iterum ad Trojam magnus mittetur Achilles.
Hinc, ubi jam firmata virum te fecerit aetas,
Cedet et ipse mari vector ; nec nautica pinus
Mutabit merces : omnis feret omnia tellus.
Non rastros patietur humus, non vinea falcem ;
Robustus quoque jam tauris juga solvet arator.
Nec varios discet mentiri lana colores :
Ipse sed in pratis aries jam suave rubenti
Murice, jam croceo mutabit vellera luto ;
Sponte sua sandyx pascentis vestiet agnos.
Talia saecula, suis dixerunt, currite, fufis
Concordes stabili fatorum numine parcae.

Aggredere o magnos, aderit jam tempus, honores,
 Cara deum suboles, magnum Jovis incrementum !
 Adspice convexo nutantem pondere mundum ;
 Terrasque, tractusque maris, coelumque profundum :
 Adspice, venturo laetentur ut omnia saeclo.
 O mihi tam longae maneat pars ultima vitae,
 Spiritus et, quantum sat erit tua dicere facta !
 Non me carminibus vincet nec Thracius Orpheus,
 Nec Linus ; huic mater quamvis, atque huic pater adsit,
 Orphei Calliopea, Lino formosus Apollo.
 Pan etiam Arcadia mecum si iudice certet,
 Pan etiam Arcadia dicat se iudice victum.
 Incipe, parve puer, risu cognoscere matrem :
 Matri longa decem tulerunt fastidia menses.
 Incipe, parve puer : cui non risere parentes,
 Nec deus hunc mensa, dea nec dignata cubili est.

ECLOGA V.

DAPHNIS.

MENALCAS. MOPSUS.

MENALCAS.

CUR non, Mopse, boni quoniam convenimus ambo,
 Tu calamos inflare levis, ego dicere versus,
 Hic corulis mixtas inter confidimus ulmos ?

MOPSUS.

Tu maior ; tibi me est aequum parere, Menalca ;

Sive sub incertas Zephyris mutantibus umbras,
Sive antro potius succedimus : adspice, ut antrum
Silvestris raris sparsit labrusca racemis.

MENALCAS.

Montibus in nostris solus tibi certet Amyntas.

MOPSUS.

Quid, si idem certet Phoebum superare canendo?

MENALCAS.

Incipe, Mopse, prior ; siquos aut Phyllidis ignes,
Aut Alconis habes laudes, aut jurgia Codri.
Incipe : pascentis fervabit Tityrus haedos.

MOPSUS.

Immo haec, in viridi nuper quae cortice fagi
Carmina descripsi, et modulans alterna notavi,
Experiar : tu deinde jubeto certet Amyntas.

MENALCAS.

Lenta falix quantum pallenti cedit olivae,
Puniceis humilis quantum saliunca rosetis ;
Judicio nostro tantum tibi cedit Amyntas.

MOPSUS.

Sed tu desine plura, puer ; successimus antro.

Exstinctum nymphae crudeli funere Daphnin
Flebant : vos, coruli, testes, et flumina, nymphis :
Quam, complexa sui corpus miserabile gnati,
Atque deos atque astra vocat crudelia mater.
Non ulli pastos illis egere diebus
Frigida, Daphni, boves ad flumina ; nulla neque amnem
Libavit quadrupes, nec graminis attigit herbam.

Daphni, tuum Poenos etiam ingemuisse leones
 Interitum, montesque feri silvaeque loquuntur.
 Daphnis et Armenias curru subungere tigris
 Instituit; Daphnis thiafos inducere Bacchi,
 Et foliis lentas intexere mollibus hastas.
 Vitis ut arboribus decori est, ut vitibus uvae,
 Ut gregibus tauri, segetes ut pinguibus arvis;
 Tu decus omne tuis. Postquam te fata tulerunt,
 Ipsa Pales agros, atque ipse reliquit Apollo;
 Grandia saepe quibus mandavimus hordea fulcis,
 Infelix lolium et steriles nascuntur avenae;
 Pro molli viola, pro purpureo narcisso,
 Carduus, et spinis furgit paliurus acutis.
 Spargite humum foliis, inducite fontibus umbras,
 Pastores: mandat fieri sibi talia Daphnis:
 Et tumultum facite, et tumulto superaddite carmen:
 Daphnis ego in silvis, hinc usque ad sidera notus,
 Formosi pecoris custos, formosior ipse.

MENALCAS.

Tale tuum carmen nobis, divine poëta,
 Quale sopor fessis in gramine; quale, per aestum,
 Dulcis aquae saliente sitim restinguere rivo:
 Nec calamis solum aequiparas, sed voce, magistrum.
 Fortunate puer, tu nunc eris alter ab illo.
 Nos tamen haec, quocumque modo, tibi nostra vicissim
 Dicemus, Daphninque tuum tollemus ad astra;
 Daphnin ad astra feremus: amavit nos quoque Daphnis.

MOPSUS.

An quidquam nobis tali sit munere majus ?
Et puer ipse fuit cantari dignus ; et ista
Jam pridem Stimicon laudavit carmina nobis.

MENALCAS.

Candidus infuetum miratur limen Olympi,
Sub pedibusque videt nubes et sidera Daphnis.
Ergo alacris silvas, et cetera rura voluptas,
Panaque, pastoresque tenet, Dryadasque puellas ;
Nec lupus insidias pecori, nec retia cervis
Ulla dolum meditantur : amat bonus otia Daphnis.
Ipsi laetitia voces ad sidera jactant
Intonsi montes ; ipsae jam carmina rupes,
Ipsa sonant arbuta : Deus, deus ille, Menalca !
Sis bonus o, felixque, tuis ! en quatuor aras !
Ecce duas tibi, Daphni, duas altaria Phoebos !
Pocula bina novo spumantia lacte quot annis,
Craterasque duo statuam tibi pinguis olivi ;
Et, multo in primis hilarans convivia Baccho,
Ante focum, si frigus erit, si messis, in umbra
Vina novum fundam calathis Ariusia nectar.
Cantabunt mihi Damoetas et Lycæius Aegon ;
Saltantis satyros imitabitur Alphesiboeus.
Haec tibi semper erunt, et quum sollemnia vota
Reddemus nymphis, et quum lustrabimus agros.
Dum juga montis aper, fluvios dum piscis amabit,
Dumque thymo pascentur apes, dum rore cicadae ;
Semper honos, nomenque tuum, laudesque manebunt.

Ut Baccho Cererique, tibi sic vota quot annis
Agricolae facient : damnabis tu quoque votis.

MOPSUS.

Quae tibi, quae tali reddam pro carmine dona !
Nam neque me tantum venientis sibilus austru,
Nec percussa juvant fluctu tam littora, nec quae
Saxosae inter decurrunt flumina valles.

MENALCAS.

Hac te nos fragili donabimus ante cicuta :
Haec nos, Formosum Corydon ardebat Alexin ;
Haec eadem docuit, Cujum pecus ? an Meliboei ?

MOPSUS.

At tu fume pedum, quod, me quum saepe rogaret,
Non tulit Antigenes, et erat tum dignus amari,
Formosum paribus nodis atque aere, Menalca.

ECLOGA VI.

SILENUS.

PRIMA Syracosio dignata est ludere versu
Nostra, nec erubuit silvas habitare, Thalia.
Quum canerem reges et proelia, Cynthius aurem
Vellit, et admonuit : Pastorem, Tityre, pinguis
Pascere oportet ovis, deductum dicere carmen.
Nunc ego ; namque super tibi erunt, qui dicere laudes,
Vare, tuas cupiant, et tristia condere bella ;
Agrestem tenui meditabor arundine musam.
Non injussa cano. Si quis tamen haec quoque, si quis,

Captus amore, leget ; te nostrae, Vare, myricae,
Te nemus omne canet : nec Phoebō gratior ulla est,
Quam sibi quae Vari praescripsit pagina nomen.

Pergite, Pierides. Chromis et Mnasylos in antro
Silenum pueri fomno videre jacentem,
Inflatum hesterno venas, ut semper, Iaccho :
Serta procul, tantum capiti delapsa, jacebant ;
Et gravis attrita pendebat cantharus ansa.
Aggressi (nam saepe senex spe carminis ambo
Luferat) injiciunt ipsis ex vincula fertis.
Addit se sociam, timidisque supervenit Aegle ;
Aegle, Naiadum pulcherrima ; jamque videnti
Sanguineis frontem moris et tempora pingit.
Ille dolum ridens, Quo vincula nescitis ? inquit :
Solvite me, pueri ; satis est potuisse videri :
Carmina, quae vultis, cognoscite ; carmina vobis,
Huic aliud mercedis erit. Simul incipit ipse.
Tum vero in numerum faunosque ferasque videres
Ludere ; tum rigidas motare cacumina quercus.
Nec tantum Phoebō gaudet Parnasia rupes ;
Nec tantum Rhodope mirantur et Ismarus Orphea.

Namque canebat, uti magnum per inane coacta
Semina terrarumque animaeque marisque fuissent,
Et liquidi simul ignis ; ut his exordia primis
Omnia, et ipse tener mundi concreverit orbis ;
Tum durare solum, et discludere Nerea ponto
Coeperit, et rerum paullatim sumere formas ;
Jamque novum terrae stupeant lucescere solem,

Altius atque cadant submotis nubibus imbres ;
Incipiant silvae quum primum surgere, quumque
Rara per ignotos errent animalia montis.
Hinc lapides Pyrrhae jactos, Saturnia regna,
Caucasiasque refert volucres, furtumque Promethei.
His adjungit, Hylan nautae quo fonte relictum
Clamassent, ut littus, Hyla ! Hyla ! omne sonaret ;
Et, fortunatam si nunquam armenta fuissent,
Pasiphaën nivei solatur amore juvenci.
Ah virgo infelix ! quae te dementia cepit ?
Proetides implerunt falsis mugitibus agros :
At non tam turpis pecudum tamen ulla secuta est
Concubitus, quamvis collo timuisset aratrum,
Et saepe in levi quaesisset cornua fronte.
Ah virgo infelix ! tu nunc in montibus erras :
Ille, latus niveum molli fultus hyacintho,
Ilice sub nigra pallentis ruminat herbas ; [phae,
Aut aliquam in magno sequitur grege. Claudite, Nym-
Dietaeae Nymphae, nemorum jam claudite saltus,
Si qua forte ferant oculis sese obvia nostris
Errabunda bovis vestigia : forsitan illum,
Aut herba captum viridi, aut armenta secutum,
Perducant aliquae stabula ad Gortynia vaccae.
Tum canit Hesperidum miratam mala puellam.
Tum Phaëthontidas musco circumdat amarae
Corticis, atque solo proceras erigit alnos.
Tum canit, errantem Permessi ad flumina, Gallum
Aonas in montis ut duxerit una fororum ;

Utque viro Phoebi chorus adsurrexerit omnis ;
Ut Linus haec illi, divino carmine pastor,
Floribus atque apio crinis ornatus amaro,
Dixerit : Hos tibi dant calamos, en ! accipe, musae,
Ascraeo quos ante feni ; quibus ille solebat
Cantando rigidas deducere montibus ornos :
His tibi Grynei nemoris dicatur origo ;
Ne quis sit lucus, quo se plus jactet Apollo.
Quid loquar, ut Scyllam Nisi, quam fama secuta est,
Candida fuccinctam latrantibus inguina monstis,
Dulichias vexasse rates, et gurgite in alto
Ah ! timidos nautas canibus lacerasse marinis ;
Aut, ut mutatos Terei narraverit artus :
Quas illi Philomela dapes, quae dona pararit ;
Quo cursu deferta petiverit, et quibus ante
Infelix sua tecta supervolitaverit alis ?
Omnia quae, Phoebus quondam meditante, beatus
Audiit Eurotas, jussitque edificere lauros,
Ille canit ; pulsae referunt ad sidera valles :
Cogere donec oves stabulis, numerumque referre
Jussit, et invito processit Vesper Olympo.

ECLOGA VII.

MELIBOEUS.

MELIBOEUS. CORYDON. THYRSIS.

MELIBOEUS.

FORTE sub arguta confederat ilice Daphnis,
Compulerantque greges Corydon et Thyrsis in unum;
Thyrsis oves, Corydon distentas lacte capellas;
Ambo florentes aetatibus, Arcades ambo,
Et cantare pares, et respondere parati.
Huc mihi, dum teneras defendo a frigore myrtos,
Vir gregis ipse caper deerraverat; atque ego Daphnin
Adspicio: ille, ubi me contra videt, Ocius, inquit,
Huc ades, o Meliboe; caper tibi salvus, et haedi:
Et, si quid cessare potes, requiesce sub umbra.
Huc ipsi potum venient per prata juvenci:
Hic viridis tenera praetexit arundine ripas
Mincius, eque sacra resonant examina quercu.
Quid facerem? neque ego Alcippen, nec Phyllida ha-
Depulsos a lacte domi quae clauderet agnos; [bebam,
Et certamen erat, Corydon cum Thyrside, magnum:
Posthabui tamen illorum mea seria ludo.
Alternis igitur contendere versibus ambo
Coepere: alternos musae meminisse volebant.
Hos Corydon, illos referebat in ordine Thyrsis.

CORYDON.

Nymphae, noster amor, Libethrides, aut mihi carmen,

C

Quale meo Codro, concedite ; proxima Phoebi
Versibus ille facit : aut, si non possumus omnes,
Hic arguta sacra pendebit fistula pinu.

THYRSIS.

Pastores, hedera crescentem ornate poetam,
Arcades, invidia rumpantur ut ilia Codro :
Aut, si ultra placitum laudarit, baccare frontem
Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.

CORYDON.

Sactosi caput hoc apri tibi, Delia, parvus
Et ramosa Micon vivacis cornua cervi.
Si proprium hoc fuerit, levi de marmore tota
Puniceo stabis furas evincta cothurno.

THYRSIS.

Sinum lactis, et haec te liba, Priape, quot annis
Expectare fat est : custos es pauperis horti.
Nunc te marmoreum pro tempore fecimus ; at tu,
Si fetura gregem suppleverit, aureus esto.

CORYDON.

Nerine Galatea, thymo mihi dulcior Hyblae,
Candidior cygnis, hedera formosior alba ;
Quum primum pasti repetent praesepia tauri,
Si qua tui Corydonis habet te cura, venito.

THYRSIS.

Immo ego Sardois videar tibi amarior herbis,
Horridior rusco, projecta vilior alga ;
Si mihi non haec lux toto jam longior anno est.
Ite domum, pasti, si quis pudor, ite, juvenci.

CORYDON.

Muscoli fontes, et somno mollior herba,
 Et quae vos rara viridis tegit arbutus umbra,
 Solstitium pecori defendite : jam venit aestas
 Torrida ; jam laeto turgent in palmitē gemmae.

THYRSIS.

Hic focus, et taedae pingues, hic plurimus ignis
 Semper, et adfida postes fuligine nigri :
 Hic tantum Boreae curamus frigora, quantum
 Aut numerum lupus, aut torrentia flumina ripas.

CORYDON.

Stant et juniperi, et castaneae hirsutae ;
 Strata jacent passim sua quaque sub arbore poma ;
 Omnia nunc rident : at, si formosus Alexis
 Montibus his abeat, videas et flumina sicca.

THYRSIS.

Aret ager ; vitio moriens fitit aëris herba ;
 Liber pampineas invidit collibus umbras :
 Phyllidis adventu nostrae nemus omne virebit,
 Jupiter et laeto descendet plurimus imbri.

CORYDON.

Populus Alcidae gratissima, vitis Iaccho,
 Formosae myrtus Veneri, sua laurea Phoebō ;
 Phyllis amat corulos : illas dum Phyllis amabit,
 Nec myrtus vincet corulos, nec laurea Phoebi.

THYRSIS.

Fraxinus in silvis pulcherrima, pinus in hortis,
 Populus in fluviis, abies in montibus altis :

Saepius at si me, Lycidâ formosæ, revisas,
Fraxinus in silvis cedat tibi, pinus in hortis.

MELIBOEUS.

Haec memini, et victum frustra contendere Thyrsin.
Ex illo Corydon, Corydon, est tempore nobis.

ECLOGA VIII.

PHARMACEUTRIA.

DAMON. ALPHESIBOEUS.

PASTORUM musam Damonis et Alphefiboei,
Immemor herbarum quos est mirata juvenca
Certantis, quorum stupefactæ carmine lynces,
Et mutata suos requierunt flumina cursus ;
Damonis musam dicemus et Alphefiboei.

Tu mihi seu magni superas jam faxa Timavi,
Sive oram Illyrici legis aequoris ; en ! erit umquam
Ille dies, mihi cum liceat tua dicere facta ?
En ! erit, ut liceat totum mihi ferre per orbem
Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno ?
A te principium ; tibi desinet : accipe jussis
Carmina coepta tuis, atque hanc sine tempora circum
Inter victrices hederam tibi serpere lauros.

Frigida vix coelo noctis decesserat umbra,
Cum ros in tenera pecori gratissimus herba ;
Incumbens tereti, Damon sic coepit, olivæ :

DAMON.

Nascere, praeque diem veniens age, Lucifer, alnum ;

Conjugis indigno Nisae deceptus amore
Dum queror, et divos, quamquam nil testibus illis
Profeci, extrema, moriens, tamen adloquor hora.
Incipe Maenaios mecum, mea tibia, versus.
Maenalus argutumque nemus, pinosque loquentis
Semper habet : semper pastorum ille audit amores,
Panaque, qui primus calamos non passus inertis.
Incipe Maenaios mecum, mea tibia, versus.
Mopso Nisa datur : quid non speremus amantes ?
Jungentur jam gryphes equis ; aevoque sequenti
Cum canibus timidi venient ad pocula damae.
Mopse, novas incide faces : tibi ducitur uxor.
Sparge, marite, nuces : tibi deserit Hesperus Oetam.
Incipe Maenaios mecum, mea tibia, versus.
O digno conjuncta viro ! dum despicias omnis,
Dumque tibi est odio mea fistula, dumque capellae,
Hirsutumque supercilium, promissaque barba ;
Nec curare deum credis mortalia quemquam.
Incipe Maenaios mecum, mea tibia, versus.
Sepibus in nostris parvam te roscida mala,
Dux ego vester eram, vidi cum matre legentem :
Alter ab undecimo tum me jam ceperat annus ;
Jam fragilis poteram a terra contingere ramos.
Ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error !
Incipe Maenaios mecum, mea tibia, versus.
Nunc scio, quid sit Amor : duris in cotibus illum
Aut Tmaros, aut Rhodope, aut extremi Garamantes,
Nec generis nostri puerum, nec sanguinis, edunt.

Incipe Maenaios mecum, mea tibia, versus.
 Saevus Amor docuit gnatorum sanguine matrem
 Commaculare manus : crudelis tu quoque, mater :
 Crudelis mater magis, an puer improbus ille ?
 Improbus ille puer : crudelis tu quoque, mater.
 Incipe Maenaios mecum, mea tibia, versus.
 Nunc et ovis ultro fugiat lupo ; aurea durae
 Mala ferant quercus ; narcissus floreat alnus ;
 Pinguis corticibus fudent electra myricae ;
 Certent et cygnis ululae ; sit Tityrus Orpheus,
 Orpheus in silvis, inter delphinas Arion.
 Incipe Maenaios mecum, mea tibia, versus.
 Omnia vel medium fiant mare. Vivite, silvae !
 Praeceptis aërii specula de montis in undas
 Deferar ; extremum hoc munus morientis habeto.
 Desine Maenaios, jam desine, tibia, versus.

Haec Damon : vos, quae responderit Alpheus,
 Dicite, Pierides ; non omnia possumus omnes.

ALPHEUS.

Effere aquam, et molli cinge haec altaria vitta,
 Verbenasque adole pinguis, et mascula tura ;
 Conjugis ut magicis sanos avertere sacris
 Experiar sensus : nihil hic, nisi carmina defunt.
 Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
 Carmina vel coelo possunt deducere Lunam :
 Carminibus Circe focios mutavit Ulixi :
 Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.
 Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.

Terna tibi haec primum, triplici diversa colore,
Licia circumdo, terque haec altaria circum
Effigiem duco : numero deus impare gaudet.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
Necte tribus nodis ternos, Amarylli, colores ;
Necte, Amarylli, modo ; et, Veneris, dic, vincula necto.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
Limus ut hic durefcit, et haec ut cera liquefcit
Uno eodemque igni ; fic nostro Daphnis amore.
Sparge molam, et fragilis incende bitumine lauros.
Daphnis me malus urit : ego hanc in Daphnide laurum.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
Talis amor Daphnin, qualis, quum, feffa juvencum
Per nemora atque altos quaerendo, bucula, lucos,
Propter aquae rivum viridi procumbit in ulva,
Perdita, nec ferae meminit decedere nocti ;
Talis amor teneat, nec fit mihi cura mederi.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
Has olim exuvias mihi perfidus ille reliquit,
Pignora cara fui ; quae nunc ego limine in ipfo,
Terra, tibi mando : debent haec pignora Daphnin.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
Has herbas, atque haec Ponto mihi lecta venena
Ipfe dedit Moeris : nafcuntur plurima Ponto.
His ego faepe lupum fieri, et fe condere filvis
Moerin, faepe animas imis excire fepulcris,
Atque fatas alio vidi traducere meffis.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.

Fer cineres, Amarylli, foras ; rivoque fluenti
 Transque caput jace, nec respexeris : his ego Daphnin
 Aggrediar ; nihil ille deos, nil carmina curat.
 Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
 Adspice ! corripuit tremulis altaria flammis
 Sponte sua, dum ferre moror, cinis ipse. Bonum sit !
 Nescio quid certe est ; et Hylax in limine latrat.
 Credimus ? an, qui amant, ipsi sibi somnia fingunt ?
 Parcite, ab urbe venit, jam parcite, carmina, Daphnis.

ECLOGA IX.

MOERIS.

LYCIDAS. MOERIS.

LYCIDAS.

Quo te, Moeri, pedes ? an, quo via ducit, in urbem ?

MOERIS.

O Lycida, vivi pervenimus, advena nostri,
 Quod numquam veriti sumus, ut possessor agelli
 Diceret, Haec mea sunt ; veteres migrate coloni.
 Nunc victi, tristes, quoniam Fors omnia versat,
 Hos illi, quod nec bene vertat, mittimus haedos.

LYCIDAS.

Certe equidem audieram, qua se subducere colles
 Incipiunt, mollique jugum demittere clivo,
 Usque ad aquam, et veteres, jam fracta cacumina, fagos,
 Omnia carminibus vestrum servasse Menalcan.

MOERIS.

Audieras, et fama fuit ; sed carmina tantum
Nostra valent, Lycida, tela inter Martia, quantum
Chaonias dicunt, aquila veniente, columbas.
Quod, nisi me quacumque novas incidere litis
Ante sinistra cava monuisset ab ilice cornix,
Nec tuus hic Moeris, nec viveret ipse Menalcas.

LYCIDAS.

Heu! cadit in quemquam tantum scelus? heu, tua nobis
Paene simul tecum solatia rapta, Menalca!
Quis caneret nymphas? quis humum florentibus herbis
Spargeret? aut viridi fontis induceret umbra?
Vel quae sublegi tacitus tibi carmina nuper,
Quum te ad delicias ferres, Amaryllida, nostras?
Tityre, dum redeo, brevis est via, pasce capellas;
Et potum pastas age, Tityre; et, inter agendum,
Occurrere capro, cornu ferit ille, caveto.

MOERIS.

Immo haec, quae Varo nec dum perfecta canebat?
Vare, tuum nomen, superet modo Mantua nobis,
Mantua vae miserae nimium vicina Cremonae!
Cantantes sublime ferent ad fidera cygni.

LYCIDAS.

Sic tua Cyrneas fugiant examina taxos;
Sic cytiso pastae distendant ubera vaccae:
Incipe, si quid habes. Et me fecere poetam
Pierides; sunt et mihi carmina: me quoque dicunt
Vatem pastores: sed non ego credulus illis;

Nam neque adhuc Vario videor, nec dicere Cinna
Digna, sed argutos inter strepere anser olores.

MOERIS.

Id quidem ago, et tacitus, Lycida, mecum ipse voluto,
Si valeam meminisse; neque est ignobile carmen.
Huc ades, o Galatea; quis est nam ludus in undis?
Hic ver purpureum: varios hic flumina circum
Fundit humus flores: hic candida populus antro
Imminet, et lentae texunt umbracula vites.
Huc ades: infani seriant sine littora fluctus.

LYCIDAS.

Quid, quae te pura solum sub nocte canentem
Audieram? numeros memini, si verba tenerem.

MOERIS.

Daphni, quid antiquos signorum suspicis ortus?
Ecce! Dionaei processit Caesaris astrum;
Astrum, quo segetes gauderent frugibus, et quo
Duceret apricis in collibus uva colorem.
Infer, Daphni, piros; carpent tua poma nepotes.—
Omnia fert aetas, animum quoque. Saepe ego longos
Cantando puerum memini me condere soles:
Nunc oblita mihi tot carmina. Vox quoque Moerin
Jam fugit ipsa: lupi Moerin videre priores.
Sed tamen ista satis referet tibi saepe Menalcas.

LYCIDAS.

Caussando nostros in longum ducis amores:
Et nunc omne tibi stratum fileat aequor; et omnes,
Adspice, ventosi ceciderunt murmuris aerae.

Hinc adeo media est nobis via ; namque sepulcrum
 Incipit adparere Bianoris : hic, ubi densas
 Agricolae stringunt frondes, hic, Moeri, canamus ;
 Hic haedos depone ; tamen veniemus in urbem :
 Aut, si, nox pluviam ne colligat ante, veremur,
 Cantantes licet usque, minus via laedat, eamus.
 Cantantes ut eamus, ego hoc te fasce levabo.

MOERIS.

Define plura, puer ; et, quod nunc instat, agamus :
 Carmina tum melius, quum venerit ipse, canemus.

ECLOGA X.

GALLUS.

EXTREMUM hunc, Arethusa, mihi concede laborem.
 Pauca meo Gallo, sed quae legat ipsa Lycoris,
 Carmina sunt dicenda : neget quis carmina Gallo ?
 Sic tibi, quum fluctus subterlabere Sicanos,
 Doris amara suam non intermisceat undam.
 Incipe : sollicitos Galli dicamus amores,
 Dum tenera attendent simae virgulta capellae.
 Non canimus furdīs : respondent omnia silvae.

Quae nemora, aut qui vos saltus habuere, puellae
 Naidēs, indigno quum Gallus amore periret ?
 Nam neque Parnasi vobis juga, nam neque Pindi
 Ulla moram fecere, neque Aonie Aganippe.
 Illum etiam lauri, etiam flevēre myricae :
 Pinifer illum etiam, sola sub rupe jacentem,

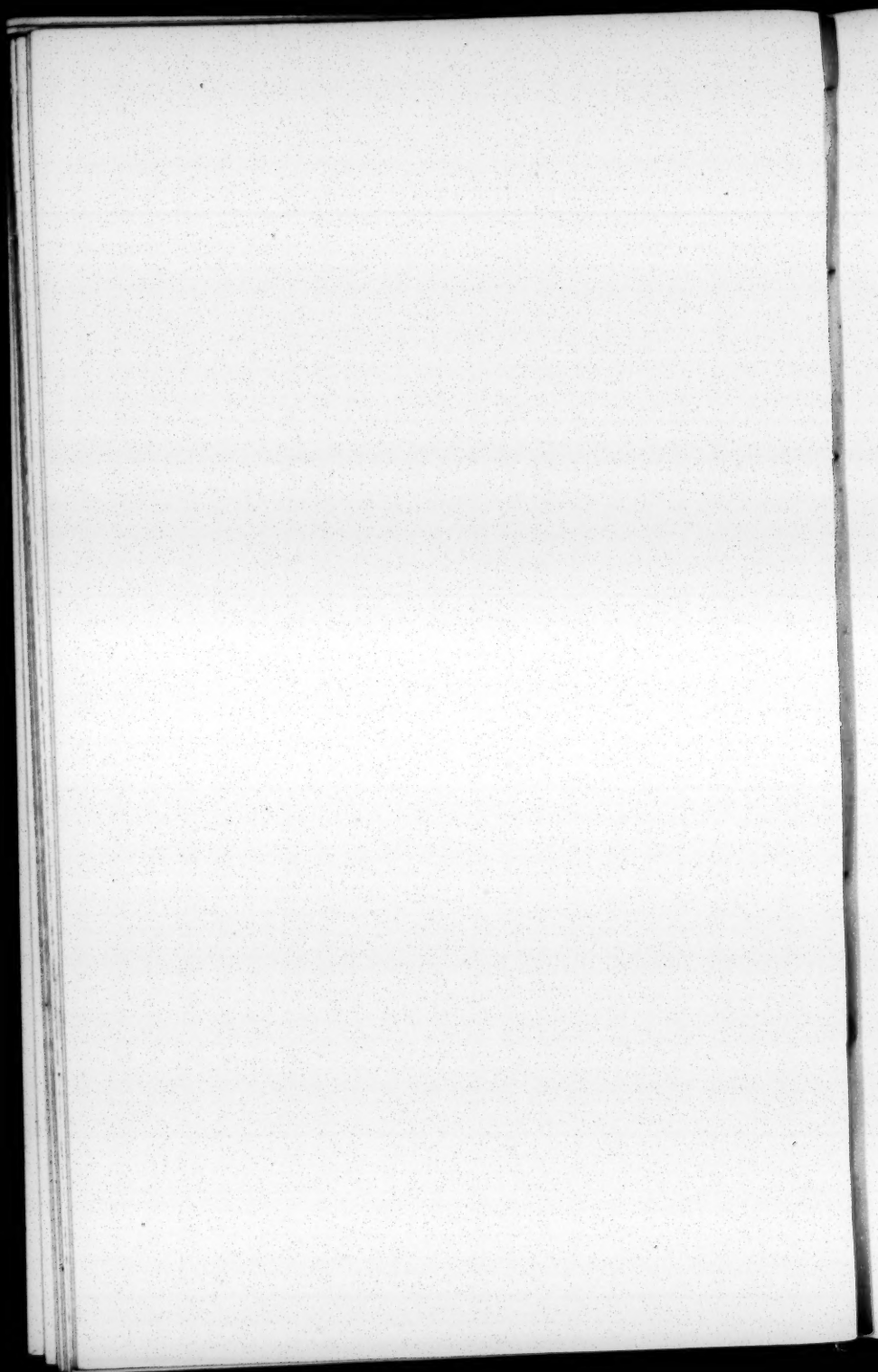
Maenalus, et gelidi fleverunt saxa Lycae.
Stant et oves circum; nostri nec poenitet illas;
Nec te poeniteat pecoris, divine poeta:
Et formosus oves ad flumina pavit Adonis.
Venit et upilio; tardi venere bubulci;
Uvidus hiberna venit de glande Menalcas.
Omnes, Unde amor iste, rogant, tibi? Venit Apollo:
Galle, quid insanis? inquit: tua cura, Lycoris
Perque nives alium, perque horrida castra, secuta est.
Venit et agresti capitis Silvanus honore,
Florentes ferulas et grandia lilia quassans.
Pan deus Arcadiae venit; quem vidimus ipsi
Sanguineis ebuli baccis minioque rubentem.
Ecquis erit modus? inquit: Amor non talia curat:
Nec lacrimis crudelis Amor, nec gramina rivis,
Nec cytiso faturantur apes, nec fronde capellae.
Tristis at ille, Tamen cantabitis, Arcades, inquit,
Montibus haec vestris, foli cantare periti
Arcades. O mihi tum quam molliter ossa quiescant,
Vestra meos olim si fistula dicat amores!
Atque utinam ex vobis unus, vestrique fuisset
Aut custos gregis, aut maturae vinitor uvae!
Certe, si mihi Phyllis, si esset Amyntas,
Seu quicumque furor, (quid tum, si fuscus Amyntas?
Et nigrae violae sunt, et vaccinia nigra)
Mecum inter salices lenta sub vite jaceret;
Serta mihi Phyllis legeret, cantaret Amyntas.
Hic gelidi fontes; hic mollia prata, Lycori;

Hic nemus ; hic ipso tecum consumerer aevo.
Nunc insanus amor duri me Martis in armis,
Tela inter media, atque adversos detinet hostis.
Tu procul a patria (nec sit mihi credere) tantum
Alpinas, ah dura ! nives, et frigora Rheni,
Me sine sola vides. Ah te ne frigora laedant !
Ah tibi ne teneras glacies fecet aspera plantas !
Ibo, et, Chalcidico quae sunt mihi condita versu
Carmina, pastoris Siculi modulabor avena.
Certum est in silvis, inter spelaea ferarum,
Malle pati, tenerisque meos incidere amores
Arboribus : crescent illae ; crescetis, amores.
Interea mixtis lustrabo Maenala Nymphis,
Aut acres venabor apros : non me ulla vetabunt
Frigora Parthenios canibus circumdare saltus.
Jam mihi per rupes videor lucosque sonantis
Ire ; libet Partho torquere Cydonia cornu
Spicula : tamquam haec sint nostri medicina furoris,
Aut deus ille malis hominum mitescere discat.
Jam neque Hamadryades rursus, nec carmina nobis
Ipsa placent : ipsae, rursus concedite, silvae.
Non illum nostri possunt mutare labores :
Nec, si frigoribus mediis Hebrumque bibamus,
Sithoniasque nives hiemis fubeamus aquosae ;
Nec, si, quum moriens alta liber aret in ulmo,
Aethiopum versemus ovis sub fidere Cancri.
Omnia vincit Amor : et nos cedamus Amori.

Haec fat erit, divae, vestrum cecinisse poëtam,
Dum fedet, et gracili fiscellam texit hibisco,
Pierides : vos haec facietis maxima Gallo ;
Gallo, cujus amor tantum mihi crescit in horas,
Quantum vere novo viridis se subjicit alnus.
Surgamus : solet esse gravis cantantibus umbra ;
Juniperi gravis umbra : nocent et frugibus umbrae.
Ite domum, saturae, venit Hesperus, ite, capellae.

P. VIRGILII MARONIS
GEORGICA.

AD C. CILNIUM MAECENATEM.



P. VIRGILII MARONIS
GEORGICON

LIBER PRIMUS.

Quid faciat laetas fegetes, quo fidere terram
Vertere, Maecenas, ulmisque adjungere vites
Conveniat; quae cura bouum, qui cultus habendo
Sit pecori; apibus quanta experientia parcis:
Hinc canere incipiam. Vos, o clarissima mundi
Lumina! labentem coelo quae ducitis annum:
Liber, et alma Ceres, vestro si munere tellus
Chaoniam pingui glandem mutavit arista,
Poculaque inventis Acheloïa miscuit uvis;
Et vos, agrestum praesentia numina, Fauni,
Ferte simul Faunique pedem Dryadesque puellae:
Munera vestra cano. Tuque o, cui prima frementem
Fudit equum, magno tellus percussa tridenti,
Neptune! et cultor nemorum, cui pingua Cae
Ter centum nivei tondent dumeta juvenci:
Ipse, nemus linquens patrium saltusque Lycaei,
Pan, ovium custos, tua si tibi Maenala curae,
Adsis, o Tegaeae! favens; oleaeque, Minerva,
Inventrix; unciue, puer, monstrator aratri;

Et teneram ab radice ferens, Silvane, cupressum :
Dique deaeque omnes, studium quibus arva tueri ;
Quique novas alitis non ullo semine fruges,
Quique fatis largum coelo demittitis imbrem.
Tuque adeo, quem mox quae sint habitura deorum
Concilia, incertum est ; urbisne invisere, Caesar,
Terrarumque velis curam, et te maximus orbis
Auctorem frugum tempestatumque potentem
Accipiat, cingens materna tempora myrto ;
An deus immensi venias maris, ac tua nautae
Numina sola colant, tibi serviat ultima Thule,
Teque sibi generum Tethys emat omnibus undis ;
Anne novum tardis fidus te mensibus addas,
Qua locus Erigonen inter Chelasque sequentis
Panditur : ipse tibi jam brachia contrahit ardens
Scorprios, et coeli iusta plus parte reliquit :
Quidquid eris ; nam te nec sperent Tartara regem,
Nec tibi regnandi veniat tam dira cupido,
Quamvis Elysios miretur Graecia campos,
Nec repetita sequi curet Proserpina matrem ;
Da facilem cursum, atque audacibus adnue coeptis ;
Ignarosque viae, mecum miseratus agrestis,
Ingredere, et votis jam nunc adfuesce vocari.
Vere novo, gelidus canis quum montibus humor
Liquitur, et Zephyro putris se gleba resolvit,
Depresso incipiat jam tum mihi taurus aratro
Ingemere, et fulco attritus splendescere vomer.
Illa seges demum votis respondet avari

Agricolae, bis quae solem, bis frigora sensit ;
Illius immensae ruperunt horrea messes.
At prius, ignotum ferro quam scindimus aequor,
Ventos et varium coeli praediscere morem
Cura sit, ac patrios cultusque habitusque locorum ;
Et quid quaeque ferat regio, et quid quaeque recuset.
Hic segetes, illic veniunt felicius uvae ;
Arborei fetus alibi, atque injussa virescunt
Gramina. Nonne vides, croceos ut Tmolus odores,
India mittit ebur, molles sua tura Sabaei ;
At Chalybes nudi ferrum, virofaque Pontus
Castorea, Eliadum palmas Epiros equarum ?
Continuo has leges, aeternaque foedera, certis
Imposuit natura locis, quo tempore primum
Deucalion vacuum lapides jactavit in orbem,
Unde homines nati, durum genus. Ergo age, terrae
Pingue solum primis extemplo a mensibus anni
Fortes invertant tauri, glebasque jacentis
Pulverulenta coquat maturis solibus aestas :
At, si non fuerit tellus fecunda, sub ipsum
Arcturum tenui sat erit suspendere sulco :
Illic, officiant laetis ne frugibus herbae ;
Hic, sterilem exiguus ne deferat humor arenam.
Alternis idem tonfas cessare novalis,
Et segnem patiēre situ durescere campum.
Aut ibi flava serēs, mutato sidere, farra,
Unde prius laetum filiqua quassante legumen,
Aut tenuis fetus viciae, tristisque lupini

Sustuleris fragiles calamos silvamque sonantem.
Urit enim lini campum seges, urit avenae ;
Urunt Lethaeo perfusa papavera somno.
Sed tamen alternis facilis labor : arida tantum
Ne saturare fimo pingui pudeat sola ; neve
Effetos cinerem immundum jactare per agros.
Sic quoque mutatis requiescunt fetibus arva :
Nec nulla interea est inaratae gratia terrae.
Saepe etiam sterilis incendere profuit agros,
Atque levem stipulam crepitantibus urere flammis :
Sive inde occultas vires, et pabula terrae
Pingua concipiunt ; sive illis omne per ignem
Excoquitur vitium, atque exsudat inutilis humor ;
Seu pluris calor ille vias et caeca relaxat
Spiramenta, novas veniat qua succus in herbas ;
Seu durat magis, et venas adstringit hiantis,
Ne tenues pluviae, rapidive potentia solis
Acrior, aut Boreae penetrabile frigus adurat.
Multum adeo, rastris glebas qui frangit inertis,
Vimineasque trahit crates, juvat arva ; neque illum
Flava Ceres alto nequidquam spectat Olympo :
Et qui, profcisso quae fuscitat aequore terga,
Rursus in obliquum verso perrumpit aratro,
Exercetque frequens tellurem, atque imperat arvis.

Humida solstitia atque hiemes orate serenas,
Agricolae ; hiberno lactissima pulvere farra,
Laetus ager : nullo tantum se Mysia cultu
Jactat, et ipsa suas mirantur Gargara messis.

Quid dicam, jacto qui femine comminus arva
Insequitur, cumulosque ruit male pinguis arenae,
Deinde satis fluvium inducit rivosque sequentis ;
Et, quum exustus ager morientibus aestuat herbis,
Ecce ! supercilio clivosi tramitis undam
Elicit ? illa cadens raucum per levia murmur
Saxa ciet, scatebrisque arentia temperat arva.
Quid, qui, ne gravidis procumbat culmus aristis,
Luxuriem segetum tenera depascit in herba,
Quum primum fulcos aequant fata ? quique paludis
Collectum humorem bibula deducit arena ?
Praefertim, incertis si mensibus amnis abundans
Exit, et obducto late tenet omnia limo ;
Unde cavae tepido sudant humore lacunae.
Nectamen, haec quum sinthominumque boumque labores
Versando terram experti, nihil improbus anser,
Strymoniaeque grues, et amaris intuba fibris,
Officiunt, aut umbra nocet. Pater ipse colendi
Haud facilem esse viam voluit ; primusque per artem
Movit agros, curis acuens mortalia corda ;
Nec torpere gravi passus sua regna veterno.
Ante Jovem nulli subigebant arva coloni ;
Nec signare quidem aut partiri limite campum
Fas erat : in medium quaerebant ; ipsaque tellus
Omnia liberius, nullo poscente, ferebat.
Ille malum virus serpentibus addidit atris,
Praedarique lupos jussit, pontumque moveri ;
Mellaque decussit foliis, ignemque removit,

Et passim rivis currentia vina repressit :
Ut varias usus meditando extunderet artis
Paullatim, et fulcis frumenti quaereret herbam ;
Ut filicis venis abstrusum excuderet ignem.
Tunc alnos primum fluvii sensere cavatas :
Navita tum stellis numeros et nomina fecit,
Pleiadas, Hyadas, claramque Lycaonis Arcton.
Tum laqueis captare feras, et fallere visco,
Inventum, et magnos canibus circumdare saltus :
Atque alius latum funda jam verberat amnem,
Alta petens ; pelagoque alius trahit humida lina.
Tum ferri rigor, atque argutae lamina ferrae,
(Nam primi cuneis scindebant fissile lignum)
Tum variae venere artes : labor omnia vicit
Improbis, et duris urgens in rebus egestas.
Prima Ceres ferro mortalis vertere terram
Instituit, quum jam glandes atque arbuta sacrae
Deficerent silvae, et victum Dodona negaret.
Mox et frumentis labor additus ; ut mala culmos
Effet robigo, segnisque horreret in arvis
Carduus : intereunt segetes ; subit aspera silva,
Lappaeque tribulique ; interque nitentia culta
Infelix lolium et steriles dominantur avenae.
Quod, nisi et adsiduis terram insectabere rastris,
Et sonitu terrebis aves, et ruris opaci
Falce premes umbras, votisque vocaveris imbrem ;
Heu ! magnum alterius frustra spectabis acervum,
Concussaue famem in silvis solabere quercu.

Dicendum et, quae sint duris agrestibus arma,
Quis sine nec potuere feri, nec surgere, messes :
Vomis, et inflexi primum grave robur aratri,
Tardaque Eleusinae matris volventia plaustra,
Tribulaque, traheaeque, et iniquo pondere rastro ;
Virgea praeterea Celci vilisque supellex,
Arbuteae crates, et mystica vannus Iacchi :
Omnia quae multo ante memor provisa repones,
Si te digna manet divini gloria ruris.
Continuo in silvis magna vi flexa domatur
In burim, et curvi formam accipit ulmus aratri :
Huic a stirpe, pedes, temo, protentus in octo ;
Binae aures, duplici aptantur dentalia dorso.
Caeditur et tilia ante jugo levis, altaque fagus,
Stivaque, quae currus a tergo torqueat imos ;
Et suspensa focis explorat robora fumus.

Possū multa tibi veterum praecepta referre ;
Ni refugis, tenuisque piget cognoscere curas.
Area cum primis ingenti aequanda cylindro,
Et vertenda manu, et creta solidanda tenaci :
Ne subeant herbae, neu pulvere victa fatiscat ;
Tum variae illudant pestes. Saepe exiguus mus
Sub terris posuitque domos atque horrea fecit ;
Aut oculis capti fodere cubilia talpae ;
Inventusque cavis bufo, et quae plurima terrae
Monstra ferunt ; populatque ingentem farris accervum
Curculio, atque inopi metuens formica senectae.
Contemplator item, quum se nux plurima silvis

Induet in florem, et ramos curvabit olentis.
Si superant fetus, pariter frumenta sequentur,
Magnaque cum magno veniet tritura calore :
At, si luxuria foliorum exuberat umbra,
Nequidquam pinguis palea teret area culmos.
Semina vidi equidem multos medicare ferentes,
Et nitro prius et nigra perfundere amurca ;
Grandior ut fetus filiquis fallacibus esset,
Et quamvis igni exiguo properata maderent.
Vidi lecta diu, et multo spectata labore,
Degenerare tamen ; ni vis humana quotannis
Maxuma quaeque manu legeret : sic omnia fatis
In pejus ruere, ac retro sublapfa referri ;
Non aliter, quam qui adverso vix flumine lembum
Remigiis subigit, si brachia forte remisit,
Atque illum in praeceps pronò rapit alveus amni.

Praeterea, tam sunt Arcturi sidera nobis,
Haedorumque dies servandi, et lucidus Anguis,
Quam quibus in patriam ventosa per aequora vectis
Pontus, et ostriferi fauces tentantur Abydi.
Libra die fomnique pares ubi fecerit horas,
Et medium luci atque umbris jam dividit orbem,
Exercete, viri, tauros ; ferite hordea campis
Usque sub extremum brumae intractabilis imbrem.
Nec non et lini segetem, et Cereale papaver
Tempus humo tegere, et jamdudum incumbere aratris ;
Dum sicca tellure licet, dum nubila pendent.
Vere fabis fatio : tum te quoque, Medica, putres

Accipiunt fulci, et milio venit annua cura :
Candidus auratis aperit quum cornibus annum
Taurus, et averſo cedens Canis occidit aſtro.
At, ſi triticeam in meſſem robuſtaque farra
Exercebis humum, ſolisque inſtabis ariſtis ;
Ante tibi Eoae Atlantides abſcondantur,
Gnoſtaque ardentis decedat ſtella Coronae,
Debita quam fulcis committas ſemina, quamque
Invitae properes anni ſpem credere terrae.
Multi ante occaſum Maiæ coepere : ſed illos
Exſpectata ſeges vanis eluſit ariſtis.
Si vero viciamque feres, vilemque faſelum,
Nec Peluſiæ curam adſpernabere lentis ;
Haud obſcura cadens mittet tibi ſigna Bootes :
Incipe, et ad medias ſementem extende pruinas.

Idcirco, certis diſenſum partibus, orbem
Per duodena regit mundi Sol aureus aſtra.
Quinque tenent coelum zonæ : quarum una coruſco
Semper Sole rubens, et torrida ſemper ab igni ;
Quam circum extremae dextra laevaue trahuntur,
Caerulea glacie concretae atque imbris atris.
Has inter mediamque duæ, mortalibus ægris
Munere conceſſæ divom : via ſecta per ambas,
Obliquus qua ſe ſignorum verteret ordo.
Mundus ut ad Scythiam Rhipaeasque arduus arcis
Conſurgit, premitur Libyæ devexus in Auſtros.
Hic vertex nobis ſemper ſublimis : at illum
Sub pedibus Styx atra videt, Manesque profundi.

Maximus hic flexu sinuoso elabitur Anguis
Circum perque duas, in morem fluminis, Arctos,
Arctos Oceani metuentis aequore tingui.
Illic, ut perhibent, aut intempesta filet nox
Semper, et obtenta densantur nocte tenebrae :
Aut redit a nobis Aurora, diemque reducit ;
Nosque ubi primus equis Oriens adflavit anhelis,
Illic fera rubens accendit lumina Vesper.
Hinc tempestates dubio praediscere coelo
Possumus, hinc messisque diem, tempusque ferendi ;
Et quando insidum remis impellere marmor
Conveniat ; quando armatas deducere classis,
Aut tempestivam silvis evertere pinum.

Nec frustra signorum obitus speculamur et ortus,
Temporibusque parem diversis quatuor annum.
Frigidus agricolam si quando continet imber,
Multa, forent quae mox coelo properanda sereno,
Maturare datur : durum procudit arator
Vomeris obtusi dentem ; cavat arbore lintres ;
Aut pecori signum, aut numeros impressit acervis.
Exacuunt alii vallos furcasque bicornis,
Atque Amerina parant lentae retinacula viti.
Nunc facilis rubea texatur fiscina virga ;
Nunc torrete igni fruges, nunc frangite saxo.
Quippe etiam festis quaedam exercere diebus
Fas et jura sinunt : rivos deducere nulla
Religio vetuit, fegeti praetendere sepem,
Insidias avibus moliri, incendere vepres,

Balantumque gregem fluvio mersare salubri.
 Saepe oleo tardi costas agitator aselli,
 Vilibus aut onerat pomis ; lapidemque, revertens,
 Incusum, aut atrae massam picis, urbe reportat.

Ipse dies alios alio dedit ordine Luna
 Felices operum : quintam fuge ; pallidus Orcus,
 Eumenidesque fatae : tum partu Terra nefando
 Coeumque Iapetumque creat, saevumque Typhoea,
 Et conjuratos coelum rescindere fratres.
 Ter sunt conati imponere Pelio Ossam
 Scilicet, atque Ossae frondosum involvere Olympum :
 Ter pater exstructos disjecit fulmine montis.
 Septima post decimam felix, et ponere vitem,
 Et pressos domitare boves, et licia telae
 Addere : nona fugae melior, contraria furtis.

Multa adeo gelida melius se nocte dedere,
 Aut quum sole novo terras irrorat Eous.
 Nocte leves melius stipulae, nocte arida prata
 Tondentur : noctes lentus non deficit humor.
 Et quidam feros hiberni ad luminis ignes
 Pervigilat, ferroque faces inspicat acuto :
 Interea, longum cantu solata laborem,
 Arguto conjunx percurrit pectine telas ;
 Aut dulcis musti Volcano decoquit humorem,
 Et foliis undam trepidi despumat aheni.

At rubicunda Ceres medio succiditur aestu ;
 Et medio tostas aestu terit area fruges.
 Nudus ara, fere nudus : hiems ignava colono.

Frigoribus parto agricolae plerumque fruuntur,
Mutuaque inter se laeti convivium curant.
Invitat genialis hiems, curasque resolvit :
Ceum, pressae quum jam portum tetigere carinae,
Puppis et laeti nautae imposuere coronas.
Sed tamen et quernas glandes tum stringere tempus,
Et lauri baccas, oleamque, cruentaque myrta ;
Tum gruibus pedicas, et retia ponere cervis,
Auritosque sequi lepores ; tum figere damas,
Stuppea torquentem Balearis verbera fundae :
Quum nix alta jacet, glaciem quum flumina trudent.
Quid tempestates auctumni et sidera dicam ?
Atque, ubi jam breviorque dies et mollior aestas,
Quae vigilanda viris ? vel, quum ruit imbriferum ver,
Spicea jam campis quum messis inhorruit, et quum
Frumenta in viridi stipula lactentia turgent ?
Saepe ego, quum flavis messorem induceret arvis
Agricola, et fragili jam stringeret hordea culmo,
Omnia ventorum concurrere proelia vidi ;
Quae gravidam late segetem ab radicibus imis
Sublime expulsam eruerent : ita turbine nigro
Ferret hiems culmumque levem stipulasque volantis.
Saepe etiam immensum coelo venit agmen aquarum,
Et foedam glomerant tempestatem imbribus atris
Collectae ex alto nubes : ruit arduus aether,
Et pluvia ingenti fata laeta boumque labores
Diluit ; implentur fossae, et cava flumina crescunt
Cum fonitu ; fervetque fretis spirantibus aequor.

Ipse Pater, media nimborum in nocte, corusca
Fulmina molitur dextra : quo maxima motu
Terra tremit ; fugere ferae ; et mortalia corda
Per gentes humilis stravit pavor : ille flagranti
Aut Atho, aut Rhodopen, aut alta Ceraunia telo
Dejicit ; ingeminant austri et densissimus imber ;
Nunc nemora ingenti vento, nunc littora plangunt.

Hoc metuens, coeli menses et sidera serva ;
Frigida Saturni sese quo stella receptet ;
Quos ignis coeli Cyllenius erret in orbes.
In primis venerare deos, atque annua magnae
Sacra refer Cereri, laetis operatus in herbis,
Extremae sub casum hiemis, jam vere sereno.
Tunc pingues agni, et tunc mollissima vina ;
Tunc somni dulces densaeque in montibus umbrae.
Cuncta tibi Cererem pubes agrestis adoret ;
Cui tu lacte favos et miti dilue Baccho,
Terque novas circum felix eat hostia fruges ;
Omnis quam chorus et focii comitentur ovantes,
Et Cererem clamore vocent in tecta : neque ante
Falcem maturis quisquam supponat aristis,
Quam Cereri, torta redimitus tempora quercu,
Det motus incompositos, et carmina dicat.

Atque, haec ut certis possimus discere signis,
Aestusque, pluviasque, et agentis frigora ventos ;
Ipse Pater statuit, quid menstrua Luna moneret ;
Quo signo caderent austri ; quid saepe videntes
Agricolae propius stabulis armenta tenerent.

Continuo, ventis surgentibus, aut freta ponti
Incipiunt agitata tumescere, et aridus altis
Montibus audiri fragor ; aut resonantia longe
Littora misceri, et nemorum increbrescere murmur.
Jam sibi tum curvis male temperat unda carinis :
Quum medio celeres revolant ex aequore mergi,
Clamoreque ferunt ad littora ; quumque marinae
In sicco ludunt fulicae, notasque paludes
Deferit, atque altam supra volat ardea nubem.
Saepe etiam stellas, vento impendente, videbis
Praecipites coelo labi, noctisque per umbram
Flammarum longos a tergo albescere tractus ;
Saepe levem paleam et frondes volitare caducas,
Aut summa nantis in aqua colludere plumas.
At, Boreae de parte trucidis quum fulminat, et quum
Eurique Zephyrique tonat domus ; omnia plenis
Rara natant fossis, atque omnis navita ponto
Humida vela legit. Numquam imprudentibus imber
Obfuit : aut illum surgentem vallibus imis
Aëriae fugere grues ; aut bucula coelum
Suspiciens patulis captavit naribus auras ;
Aut arguta lacus circumvolitavit hirundo,
Et veterem in limo ranae cecinere querelam.
Saepius et tectis penetralibus extulit ova
Angustum formica terens iter ; et bibit ingens
Arcus ; et, e pastu decedens agmine magno,
Corvorum increpuit densis exercitus alis.
Jam varias pelagi volucres, et quae Asia circum

Dulcibus in stagnis rimantur prata Caystri,
Certatim largos humeris infundere rores,
Nunc caput objectare fretis, nunc currere in undas,
Et studio incassum videas gestire lavandi.
Tum cornix plena pluviam vocat improba voce,
Et sola in sicca secum spatatur arena.

Ne nocturna quidem carpentes pensa puellae
Nescivere hiemem, testa quum ardente viderent
Scintillare oleum, et putris concrefcere fungos.

Nec minus ex imbri soles et aperta serena
Prospicere, et certis poteris cognoscere signis :
Nam neque tum stellis acies obtusa videtur ;
Nec fratris radiis obnoxia surgere Luna ;
Tenuia nec lanae per coelum vellera ferri :
Non tepidum ad Solem pennas in littore pandunt
Dilectae Thetidi alcyones ; non ore solutos
Immundi meminere fues jactare maniplos.
At nebulae magis ima petunt, campoque recumbunt ;
Solis, et, occasum fervans de culmine summo,
Nequidquam feros exercet noctua cantus.
Adparet liquido sublimis in aëre Nifus,
Et pro purpureo poenas dat Scylla capillo :
Quacumque illa levem fugiens fecat aethera pennis,
Ecce ! inimicus atrox, magno stridore per auras
Insequitur Nifus : qua se fert Nifus ad auras,
Illa levem fugiens raptim fecat aethera pennis.
Tum liquidas corvi presso ter gutture voces
Aut quater ingeminant ; et saepe cubilibus altis,

Nescio qua praeter solitum dulcedine laeti,
Inter se foliis strepitant: juvat imbris actis
Progeniem parvam dulcisque revifere nidos.
Haud, equidem credo, quia sit divinitus illis
Ingenium, aut rerum fato prudentia major:
Verum, ubi tempestas et coeli mobilis humor
Mutavere vias, et Jupiter uvidus austris
Denfet, erant quae rara modo, et, quae densa, relaxat;
Vertuntur species animorum, et pectora motus
Nunc alios, alios, dum nubila ventus agebat,
Concipiunt: hinc ille avium concentus in agris,
Et laetae pecudes, et ovantes gutture corvi.

Si vero Solem ad rapidum, lunasque, sequentis
Ordine, respicies; numquam te craftina fallat
Hora, neque insidiis noctis capiere serenae.
Luna, revertentes quum primum colligit ignis,
Si nigrum obscuro comprehenderit aëra cornu,
Maximus agricolis pelagoque parabitur imber:
At, si virgineum suffuderit ore ruborem,
Ventus erit; vento semper rubet aurea Phoebe.
Sin ortu quarto, namque is certissimus auctor,
Pura, neque obtusis per coelum cornibus ibit;
Totus et ille dies, et qui nascentur ab illo
Exactum ad mensem, pluvia ventisque carebunt,
Votaque servati solvent in littore nautae
Glaucō, et Panopeae, et Inoo Melicertae.

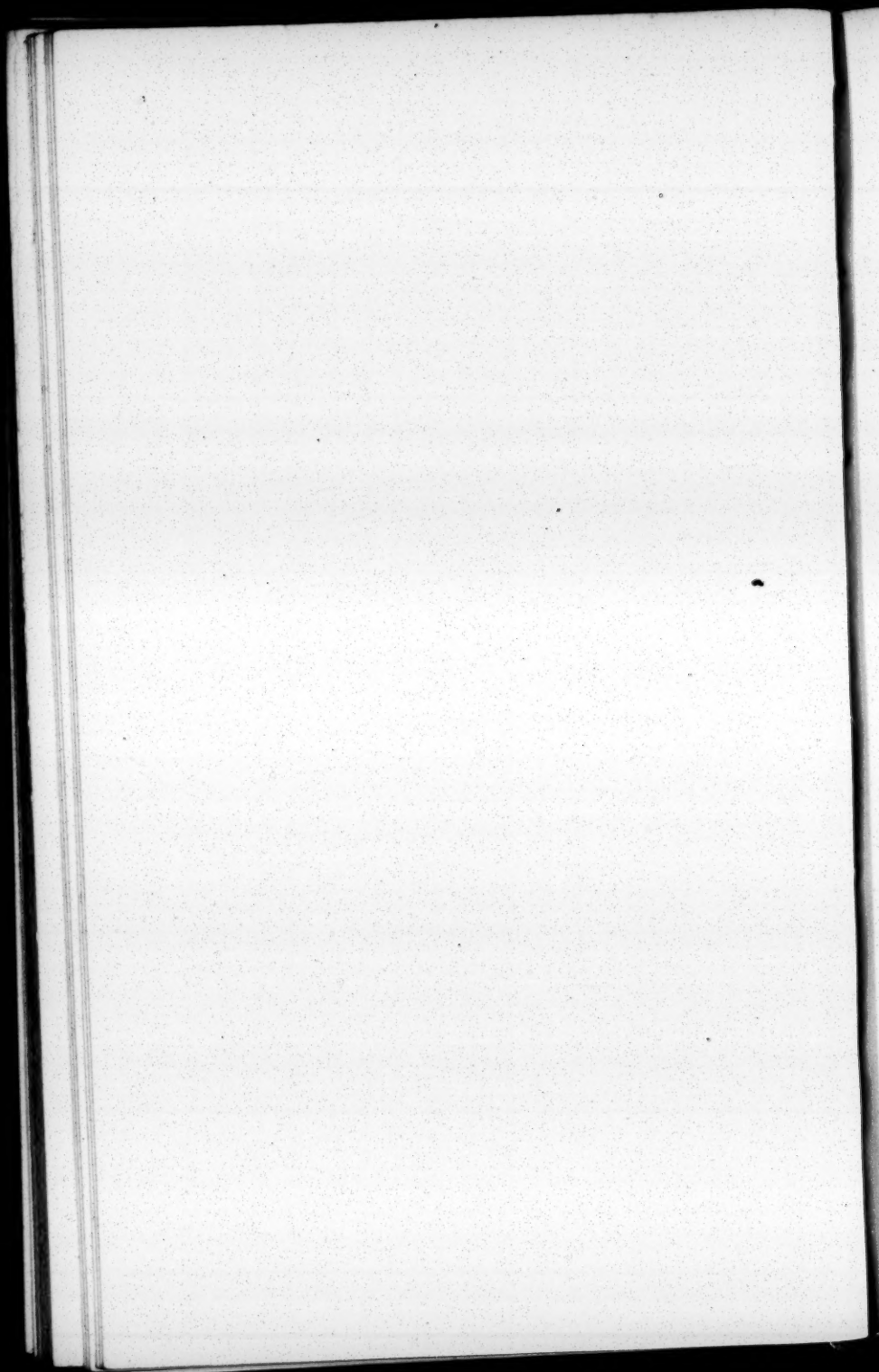
Sol quoque, et exoriens, et quum se condet in undas,
Signa dabit: Solem certissima signa sequuntur,

Et quae mane refert, et quae surgen ibus astris.
Ille ubi nascentem maculis variaverit ortum,
Conditus in nubem, medioque refugerit orbe ;
Suspecti tibi sint imbres : namque arguet ab alto
Arboribusque fatisque Notus pecoriquae finister.
Aut ubi sub lucem densa inter nubila sese
Diversi rumpent radii, aut ubi pallida surget
Tithoni croceum linquens Aurora cubile ;
Heu ! male tum mitis defendet pampinus uvas :
Tam multa in tectis crepitans salit horrida grando.
Hoc etiam, emenso quum jam decedet Olympo,
Profuerit meminisse magis ; nam saepe videmus
Ipsius in vultu varios errare colores.
Caeruleus pluviam denuntiat, igneus Euros :
Sin maculae incipient rutilo immiscerier igni,
Omnia tunc pariter vento nimisque videbis
Fervere : non illa quisquam me nocte per altum
Ire, neque a terra moneat convellere funem.
At, si, quum referetque diem, condetque relatum,
Lucidus orbis erit ; frustra terrebere nimbis,
Et claro silvas cernes aquilone moveri.
Denique, quid vesper ferus vehat, unde serenas
Ventus agat nubes, quid cogitet humidus Auster,
Sol tibi signa dabit : Solem quis dicere falsum
Audeat ? Ille etiam caecos instare tumultus
Saepe monet, fraudemque et operta tumescere bella.
Ille etiam extincto miseratus Caesare Romam ;
Quum caput obscura nitidum ferrugine texit,

Impiaque aeternam timuerunt saecula noctem.
Tempore quamquam illo tellus quoque, et aequora ponti,
Obscenique canes, importunaeque volucres,
Signa dabant. Quoties Cyclopum effervere in agros
Vidimus undantem ruptis fornacibus Aetnam,
Flammaramque globos liquefactaque volvere faxa !
Armorum sonitum toto Germania coelo
Audiit : insolitis tremuerunt motibus Alpes.
Vox quoque per lucos volgo exaudita silentis
Ingens ; et simulacra modis pallentia miris
Visa sub obscurum noctis ; pecudesque loquutae,
Infandum ! sistunt amnes, terraeque dehiscunt ;
Et moestum illacrimat templis ebur, aeraque fudant.
Proluit, infano contorquens vertice, silvas
Fluviorum rex, Eridanus, camposque per omnis
Cum stabulis armenta tulit. Nec tempore eodem
Tristibus aut extis fibrae adparere minaces,
Aut puteis manare cruor cessavit, et altae
Per noctem resonare lupis ululantibus urbes.
Non alias coelo ceciderunt plura sereno
Fulgura ; nec diri toties arserunt cometae.
Ergo inter sese paribus concurrere telis
Romanas acies iterum videre Philippi ;
Nec fuit indignum superis, bis sanguine nostro
Emathiam et latos Haemi pinguescere campos.
Scilicet et tempus veniet, quum finibus illis
Agricola, incurvo terram molitus aratro,
Exesa inveniet scabra robigine pila,

Aut gravibus rastris galeas pulsabit inanis,
Grandiaque effossis mirabitur ossa sepulcris.

Dì patrii, Indigetes, et Romule, Vestaque mater,
Quae Tuscum Tiberim et Romana Palatia servas,
Hunc saltem everso juvenem succurrere saeclo
Ne prohibete ! Satis jam pridem sanguine nostro
Laomedontae luimus perjuria Trojae.
Jam pridem nobis coeli te regia, Caesar,
Invidet, atque hominum queritur curare triumphos :
Quippe ubi fas verum atque nefas ; tot bella per orbem,
Tam multae scelerum facies ; non ullus aratro
Dignus honos ; squalent abductis arva colonis,
Et curvae rigidum falces conflantur in enses ;
Hinc movet Euphrates, illinc Germania bellum ;
Vicinae ruptis inter se legibus urbes
Arma ferunt ; saevit toto Mars impius orbe :
Ut, quum carceribus sese effudere quadrigae,
Addunt in spatia, et, frustra retinacula tendens,
Fertur equis auriga, neque audit currus habenas.



P. VIRGILII MARONIS
GEORGICON

LIBER SECUNDUS.

HACTENUS arvorum cultus et sidera coeli ;
Nunc te, Bacche, canam, nec non silvestria tecum
Virgulta, et prolem tarde crescentis olivae.
Huc, pater o Lenae ! tuis hic omnia plena
Muneribus ; tibi pampineo gravidus auctumno
Floret ager, spumat plenis vindemia labris ;
Huc, pater o Lenae ! veni ; nudataque musto
Tingue novo mecum dereptis crura cothurnis.

Principio, arboribus varia est natura creandis.
Namque aliae, nullis hominum cogentibus, ipsae
Sponte sua veniunt, camposque et flumina late
Curva tenent : ut molle filer, lentaeque genestae,
Populus, et glauca canentia fronde salicta.
Pars autem posito surgunt de semine : ut altae
Castaneae, nemorumque Jovi quae maxima frondet
Aesculus, atque, habitae Graiis oracula, quercus.
Pullulat ab radice aliis densissima silva ;
Ut cerasis ulmisque : etiam Parnasia laurus
Parva sub ingenti matris se subjicit umbra.

Hos Natura modos primum dedit : his genus omne
Silvarum, fruticumque viret, nemorumque sacrorum.

Sunt alii, quos ipse via sibi reperit usus.

Hic plantas, tenero abscindens de corpore matrum,
Deposuit fulcis : hic stirpes obruit arvo,
Quadrifidasque fudes, et acuto robore vallos :
Silvarumque aliae pressos propaginis arcus
Exspectant, et viva sua plantaria terra :
Nil radicis egent aliae, summumque putator
Haud dubitat terrae referens mandare cacumen.
Quin et caudicibus sectis, mirabile dictu !
Truditur e sicco radix oleagina ligno.
Et saepe alterius ramos impune videmus
Vertere in alterius, mutatamque insita mala
Ferre pirum, et prunis lapidosa rubescere corna.

Quare agite, o proprios generatim discite cultus,
Agricolae ! fructusque feros mollite colendo ;
Neu segnes jaceant terrae. Juvat Ismara Baccho
Conferere, atque olea magnum vestire Tabarnum.
Tuque ades, inceptumque una decurre laborem,
O decus ! o famae merito pars maxima nostrae,
Maecenas ! pelagoque volans da vela patenti.
Non ego cuncta meis amplecti versibus opto ;
Non, mihi si linguae centum sint, oraque centum,
Ferre vox : ades, et primi lege litoris oram ;
In manibus terrae : non hic te carmine ficto,
Atque per ambages et longa exorsa, tenebo.

Sponte sua quae se tollunt in luminis auras,

Infecunda quidem, sed laeta et fortia surgunt :
Quippe solo natura subest. Tamen haec quoque, si quis
Inferat, aut scrobibus mandet mutata subactis,
Exuerint silvestrem animum ; cultuque frequenti
In quascumque voces artis haud tarda sequentur.
Nec non et sterilis, quae stirpibus exit ab imis,
Hoc faciet, vacuos si sit digesta per agros :
Nunc altae frondes et rami matris opacant,
Crescentique adimunt fetus, uruntque ferentem.
Jam, quae seminibus jactis se sustulit arbos,
Tarda venit, seris factura nepotibus umbram ;
Pomaeque degenerant succos oblita priores,
Et turpis avibus praedam fert uva racemos.

Scilicet omnibus est labor impendendus ; et omnes
Cogendae in sulcum, ac multa mercede domandae.
Sed truncis oleae melius, propagine vites
Respondent, solido Paphiae de robore myrtus.
Plantis et durae coruli nascuntur, et ingens
Fraxinus, Herculeaeque arbos umbrosa coronae,
Chaonique patris glandes : etiam ardua palma
Nascitur, et casus abies visura marinos.
Inferitur vero et fetu nucis arbutus horrida ;
Et steriles platani malos gessere valentis :
Castaneae fagus, ornusque incanuit albo
Flore piri, glandemque sues fregere sub ulmis.

Nec modus inferere atque oculos imponere simplex.
Nam, qua se medio trudunt de cortice gemmae,
Et tenuis rumpunt tunicas, angustus in ipso

Fit nodo finus : huc aliena ex arbore germen
Includunt, udoque docent inolescere libro.
Aut rursus enodes trunci refecantur, et alte
Finditur in solidum cuneis via ; deinde feraces
Plantae immittuntur : nec longum tempus, et ingens
Exiit ad coelum ramis felicibus arbos,
Miraturque novas frondis et non sua poma.

Praeterea, genus haud unum, nec fortibus ulmis,
Nec salici, lotoque, neque Idaeis cyparissis :
Nec pingues unam in faciem nascuntur olivae,
Orchades, et radii, et amara pausia bacca ;
Pomaeque, et Alcinoi silvae : nec furculus idem
Crustumis Syriisque piris, gravibusque volemis :
Non eadem arboribus pendet vindemia nostris,
Quam Methymnaeo carpit de palmite Lesbos.
Sunt Thasiae vites ; sunt et Mareotides albae ;
Pinguibus hae terris habiles, levioribus illae ;
Et passo Psithia utilior ; tenuisque Lageos,
Tentatura pedes olim, vincturaque linguam ;
Purpureae, preciaeque ; et—quo te carmine dicam,
Rhaetica ? nec cellis ideo contende Falernis.
Sunt et Aminaee vites, firmissima vina,
Tmolus et adsurgit quibus, et rex ipse Phanaeus ;
Argitisque minor, cui non certaverit ulla,
Aut tantum fluere, aut totidem durare per annos.
Non ego te, dis et mensis accepta secundis,
Transferim, Rhodia, et tumidis, Bumaeste, racemis.
Sed neque, quam multae species, nec, nomina quae sint,

Est numerus; neque enim numero comprehendere refert:
 Quem qui scire velit, Libyci velit aequoris idem
 Discere quam multae Zephyro turbentur arenae;
 Aut, ubi navigiis violentior incidit Euris,
 Nosse, quot Ionii veniant ad littora fluctus.

Nec vero terrae ferre omnes omnia possunt.
 Fluminibus falices, crassisque paludibus alni
 Nascuntur; steriles saxosis montibus orni:
 Littora myrtetis laetissima: denique apertos
 Bacchus amat collis, aquilonem et frigora taxi.
 Adspice et extremis domitum cultoribus orbem,
 Eoque domos Arabum, pictosque Gelonos;
 Divisae arboribus patriae: sola India nigrum
 Fert ebum; solis est turea virga Sabaeis.
 Quid tibi odorato referam sudantia ligno
 Balsamaque, et baccas semper frondentis acanthi?
 Quid nemora Aethiopum molli canentia lana?
 Velleraque ut foliis depectant tenuia Seres?
 Aut quos, Oceano propior, gerit India lucos,
 Extremi sinus orbis? ubi aëra vincere summum
 Arboris haud ullae jactu potuere sagittae:
 Et gens illa quidem sumtis non tarda pharetris.
 Media fert tristes succos tardumque saporem
 Felicis mali; quo non praesentius ullum,
 Pocula si quando saevae infecere novercae,
 Miscueruntque herbas et non innoxia verba,
 Auxilium venit, ac membris agit atra venena.
 Ipsa ingens arbor, faciemque simillima lauro;

Et, si non alium late jactaret odorem,
Laurus erat : folia haud ullis labentia ventis ;
Flos ad prima tenax : animas et olentia Medi
Ora foveat ille, et senibus medicantur anhelis.

Sed neque Medorum, silvae ditissima, terra,
Nec pulcher Ganges, atque auro turbidus Hermus,
Laudibus Italiae certent ; non Bactra, neque Indi,
Totaque turiferis Panchaia pinguis arenis.
Haec loca non tauri spirantes naribus ignem
Invertere, fatis immanis dentibus hydri ;
Nec galeis densisque virum seges horruit hastis :
Sed gravidae fruges et Bacchi Massicus humor
Implevere ; tenent oleae armentaque laeta.
Hinc bellator equus campo sese arduus infert :
Hinc albi, Clitumne, greges, et maxima, taurus,
Victima, saepe tuo perfusi flumine sacro,
Romanos ad templa deum duxere triumphos.
Hic ver adfiduum, atque alienis mensibus aestas ;
Bis gravidae pecudes, bis pomis utilis arbor.
At rabidae tigres absunt, et saeva leonum
Semina ; nec miseros fallunt aconita legentis ;
Nec rapit immensos orbis per humum, neque tanto
Squameus in spiram tractu se colligit anguis.
Adde tot egregias urbis, operumque laborem,
Tot congesta manu praeruptis oppida saxis,
Fluminaque antiquos subterlabentia muros.
An mare, quod supra, memorem, quodque adluit infra?
Anne lacus tantos ? te, Lari maxime, teque

Fluſtibus et fremitu adſurgens, Benace, marino?
 An memorem portus, Lucrinoque addita clauſtra,
 Atque indignatum magnis ſtridoribus aequor,
 Julia qua ponto longe ſonat unda reſuſo,
 Tyrrhenusque fretis immittitur aeſtus Avernis?
 Haec eadem argenti rivos aerisque metalla
 Oſtendit venis, atque auro plurima fluxit.
 Haec genus acre virum, Marſos, pubemque Sabellam,
 Adſuetumque malo Ligurem, Volſcosque verutos,
 Extulit; haec Decios, Marios, magnosque Camillos,
 Scipiadas duros bello, et te, maxime Caefar,
 Qui nunc, extremis Aſiae jam victor in oris,
 Imbellem avertis Romanis arcibus Indum.
 Salve, magna parens frugum, Saturnia tellus!
 Magna virum: tibi res antiquae laudis et artis
 Ingredior, ſanctos auſus recludere fontis,
 Aſcraeumque cano Romana per oppida carmen.

Nunc locus arborum ingeniis; quae robora cuique,
 Quis color, et quae ſit rebus natura ferendis.
 Difficiles primum terrae, collesque maligni,
 Tenuis ubi argilla et dumoſis calculus arvis,
 Palladia gaudent ſilva vivacis olivae:
 Indicio eſt tractu furgens oleaſter eodem
 Plurimus, et ſtrati baccis ſilveſtribus agri.
 At, quae pinguis humus, dulcique uligine laeta,
 Quique frequens herbis et fertilis ubere campus;
 Qualem ſaepe cava montis convalle ſolemus
 Diſpicere (huc ſummis liquuntur rupibus amnes,

Felicemque trahunt limum) quique editus austro,
Et filicem curvis invisam pascit aratris ;
Hic tibi praevalidas olim multoque fluentis
Sufficiet Baccho vitis : hic fertilis uvae ;
Hic laticis, qualem pateris libamus et auro,
Inflavit quum pinguis ebur Tyrrhenus ad aras,
Lancibus et pandis fumantia reddimus exta.
Sin armenta magis studium vitulosque tueri,
Aut fetus ovium, aut urentis culta capellas ;
Saltus, et saturi petito longinqua Tarenti,
Et qualem infelix amisit Mantua campum,
Pascentem niveos herbofo flumine cygnos :
Non liquidi gregibus fontes, non granina deerunt ;
Et, quantum longis carpent armenta diebus,
Exigua tantum gelidus ros nocte reponet.
Nigra fere et presso pinguis sub vomere terra,
Et cui putre solum (namque hoc imitatur arando)
Optima frumentis : non ullo ex aequore cernes
Plura domum tardis decedere plaustra juvencis :
Aut, unde iratus silvam devexit arator,
Et nemora evertit multos ignava per annos,
Antiquasque domos avium cum stirpibus imis
Eruit : illae altum nidis petiere relictis ;
At rudis enituit impulso vomere campus.
Nam jejuna quidem clivosi glarea ruris
Vix humilis apibus casias roremque ministrat ;
Et tophus scaber, et nigris exesa chelydris
Creta, negant alios aeque serpentibus agros

Dulcem ferre cibum, et curvas praeberere latebras.
Quae tenuem exhalat nebulam fumosque volucris,
Et bibit humorem, et, quum vult, ex se ipsa remittit ;
Quaeque suo viridi semper se granine vestit,
Nec scabie et falsa laedit robigine ferrum :
Illa tibi laetis intexet vitibus ulmos ;
Illa ferax oleo est ; illam experire colendo
Et facilem pecori, et patientem vomeris unci.
Talem dives arat Capua, et vicina Vesevo
Ora jugo, et vacuis Clanius non aequus Acerris.

Nunc, quo quamque modo possis cognoscere, dicam.
Rara sit, an supra morem si densa, requiras ;
Altera frumentis quoniam favet, altera Baccho ;
Densa magis Cereri, rarissima quaeque Lyaco :
Ante locum capies oculis, alteque jubebis
In solido puteum demitti, omnemque repones
Rursus humum, et pedibus summas aequabis arenas.
Si deerunt, rarum, pecorique et vitibus almis
Aptius, uber erit : sin in sua posse negabunt
Ire loca, et scrobibus superabit terra repletis,
Spissus ager ; glebas cunctantis crassaque terga
Exspecta, et validis terram proscinde juvencis.
Salsa autem tellus, et quae perhibetur amara,
Frugibus infelix (ea nec mansuescit arando,
Nec Baccho genus, aut pomis sua nomina servat)
Tale dabit specimen : tu spisso vimine qualos,
Colaue praelorum fumosis deripe testis ;
Huc ager ille malus, dulcesque a fontibus undae,

Ad plenum calcentur : aqua eluctabitur omnis
Scilicet, et grandes ibunt per vinina guttae ;
At sapor indicium faciet manifestus, et ora
Tristitia tentantum sensu torquebit amaror.
Pinguis item quae sit tellus, hoc denique pacto
Discimus : haud umquam manibus jactata fatiscit,
Sed picis in morem ad digitos lentescit habendo.
Humida majores herbas alit, ipsaque iusto
Laetior : ah nimium ne sit mihi fertilis illa,
Neu se praevalidam primis ostendat aristis !
Quae gravis est, ipso tacitam se pondere prodit ;
Quaeque levis. Promptum est oculis praediscere nigram,
Et quis cui color. At sceleratum exquirere frigus
Difficile est : piceae tantum taxique nocentes
Interdum, aut hederæ pandunt vestigia nigrae.
His animadversis, terram multo ante memento
Excoquere, et magnos scrobibus concidere montis ;
Ante supinatas aquiloni ostendere glebas,
Quam laetum infodias vitis genus. Optima putri
Arva solo : id venti curant, gelidaeque pruinae,
Et labefacta movens robustus jugera fossor.
At, si quos haud ulla viros vigilantia fugit,
Ante locum similem exquirunt, ubi prima paretur
Arboribus seges, et quo mox digesta feratur ;
Mutatam ignorent subito ne femina matrem.
Quin etiam coeli regionem in cortice signant ;
Ut, quo quaeque modo steterit, qua parte calores
Austrinos tulerit, quae terga obverterit axi,

Restituant : adeo in teneris consuescere multum est.
 Collibus, an plano melius sit ponere vitem,
 Quaere prius. Si pinguis agros metabere campi,
 Densa fere ; in denso non segnior ubere Bacchus :
 Sin tumultis acclive solum collisque supinos ;
 Indulge ordinibus. Nec secius omnis in unguem
 Arboribus positis secto via limite quadret.
 Ut saepe, ingenti bello quum longa cohortis
 Explicuit legio, et campo stetit agmen aperto,
 Directaeque acies, ac late fluctuat omnis
 Aere renidenti tellus, nec dum horrida miscent
 Proelia, sed dubius mediis Mars errat in armis :
 Omnia sint paribus numeris dimensa viarum,
 Non animum modo uti pascat prospectus inanem ;
 Sed quia non aliter vires dabit omnibus aequas
 Terra, neque in vacuum poterunt se extendere rami.

Forſitan et, ſcrobibus quae ſint faſtigia, quaeras.
 Auſim vel tenui vitem committere fulco :
 Altior ac penitus terrae deſigitur arbos ;
 Aeſculus in primis, quae, quantum vertice ad auras
 Aetherias, tantum radice in Tartara tendit.
 Ergo non hiemes illam, non ſtabra, neque imbres
 Convellunt ; immota manet, multosque nepotes,
 Multa virum volvens durando ſaecula, vincit :
 Tum, fortis late ramos et brachia tendens
 Huc illuc, media ipſa ingentem ſuſtinet umbram.

Neve tibi ad Solem vergant vineta cadentem ;
 Neve inter vites corulum ſere : neve flagella

Summa pete, aut summa defringe ex arbore plantas ;
Tantus amor terrae ! neu ferro laede retuso
Semina ; neve oleae silvestris inferere truncos :
Nam saepe incautis pastoribus excidit ignis,
Qui, furtim pingui primum sub cortice tectus,
Robora comprehendit, frondesque elapsus in altas
Ingentem coelo sonitum dedit ; inde sequutus
Per ramos victor perque alta cacumina regnat,
Et totum involvit flammis nemus, et ruit atram
Ad coelum, picea crassus caligine, nubem :
Praesertim si tempestas a vertice silvis
Incubuit, glomeratque ferens incendia ventus.
Hoc ubi, non a stirpe valent, caesaeque reverti
Possunt, atque ima similes revirescere terra :
Infelix superat foliis oleaster amaris.

Nec tibi tam prudens quisquam persuadeat auctor,
Tellurem Borea rigidam spirante moveri.
Rura gelu tum claudit hiems ; nec, femine jacto,
Concretam patitur radicem adfigere terrae.
Optima vinetis fatio, quam vere rubenti
Candida venit avis longis invisa colubris ;
Prima vel auctumni sub frigora, quum rapidus Sol
Nondum hiemem contingit equis, jam praeterit aestas.
Ver adeo frondi nemorum, ver utile silvis :
Vere tument terrae, et genitalia femina poscunt.
Tum pater omnipotens fecundis imbris Aether
Conjugis in gremium laetae descendit, et omnes
Magnus alit, magno commixtus corpore, fetus.

Avia tum resonant avibus virgulta canoris,
Et Venerem certis repetunt armenta diebus ;
Parturit almus ager ; Zephyrique tepentibus auris
Laxant arva sinus ; superat tener omnibus humor ;
Inque novos soles audent se germina tuto
Credere : nec metuit surgentis pampinus Austros,
Aut actum coelo magnis Aquilonibus imbrem ;
Sed trudit gemmas, et frondis explicat omnis.

Non alios prima crescentis origine mundi
Illuxisse dies, aliumve habuisse tenorem
Crediderim : ver illud erat ; ver magnus agebat
Orbis, et hibernis parcebant flatibus Euri ;
Quum primae lucem pecudes hausere, virûmque
Ferre progenies duris caput extulit arvis,
Immissaeque ferae silvis, et sidera coelo.
Nec res hunc tenerae possent perferre laborem,
Si non tanta quies iret frigusque caloremque
Inter, et exciperet coeli indulgentia terras.

Quod superest, quaecumque premes virgulta per agros,
Sparge fimo pingui, et multa memor occulle terra :
Aut lapidem bibulum, aut squalentis infode conchas ;
Inter enim labentur aquae, tenuisque subibit
Halitus, atque animos tollent fata. Jamque reperti,
Qui saxo super, atque ingentis pondere testae,
Urguerent : hoc effusos munimen ad imbris ;
Hoc, ubi hiulca siti findit canis aestifer arva.

Seminibus positis, superest deducere terram.
Saepius ad capita, et duros jactare bidentis ;

Aut presso exercere solum sub vomere, et ipsa
Flectere luctantis inter vineta iuvenco:
Tum levis calamos, et rase hastilia virgae,
Fraxineasque aptare fudes, furcasque bicornis;
Viribus eniti quarum, et contemnere ventos
Adfuescant, fummasque sequi tabulata per ulmos.

Ac, dum prima novis adolescit frondibus aetas,
Parcendum teneris: et, dum se laetus ad auras
Palme agit, laxis per purum immissus habenis,
Ipsa acie nondum falcis tentanda; sed uncis
Carpendae manibus frondes, interque legendae.
Inde, ubi jam validis amplexae stirpibus ulmos
Exierint, tum stringe comas, tum brachia tonde;
Ante reformidant ferrum: tum denique dura
Exerce imperia, et ramos compeſce fluentis.

Texendae sepes etiam, et pecus omne tenendum;
Praecipue, dum frons tenera imprudensque laborum:
Cui, super indignas hiemes solemque potentem,
Silvestres uri adſidue capreaeque sequaces
Illudunt, pascuntur oves avidaeque juvencae.
Frigora nec tantum cana concreta pruina,
Aut gravis incumbens scopulis arentibus aestas,
Quantum illi nocuere greges, durique venenum
Dentis, et admorſo ſignata in ſtirpe cicatrix.
Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris
Caeditur, et veteres ineunt proſcena ludi;
Praemiaque ingeniis pagos et compita circum
Theſidae poſuere, atque inter pocula laeti

Mollibus in pratis unctos saluere per utres.
Nec non Aufonii, Troja gens missa, coloni
Versibus incommotis ludunt, risuque soluto ;
Oraque corticibus sumunt horrenda cavatis ;
Et te, Bacche, vocant per carmina laeta, tibi que
Oscilla ex alta suspendunt mollia pinu.
Hinc omnis largo pubescit vinea fetu ;
Complentur vallesque cavae saltusque profundi,
Et quocumque deus circum caput egit honestum.
Ergo rite suum Baccho dicemus honorem
Carminibus patriis, lancesque et liba feremus ;
Et ductus cornu stabit sacer hircus ad aram,
Pinguiaque in veribus torrebimus exta columnis.

Est etiam ille labor curandis vitibus alter,
Cui numquam exhausti satis est : namque omne quotannis
Terque quaterque solum scindendum, glebaque versis
Aeternum frangenda bidentibus ; omne levandum
Fronde nemus : redit agricolis labor actus in orbem,
Atque in se sua per vestigia volvitur annus.
Ac jam olim, seras posuit quum vinea frondis,
Frigidus et silvis aquilo decussit honorem ;
Jam tum acer curas venientem extendit in annum
Rusticus, et curvo Saturni dente relictam
Persequitur vitem attondens, fingitque putando.
Primus humum fodito, primus devectora cremato
Sarmenta, et vallos primus sub tecta referto ;
Postremus metito. Bis vitibus ingruit umbra ;
Bis segetem densis obducunt sentibus herbae :

Durus uterque labor. Laudato ingentia rura :
Exiguum colito. Nec non etiam aspera rusci
Vimina per silvam, et ripis fluvialis arundo
Caeditur, incultique exercet cura salicti.
Jam vinctae vites ; jam falcem arbuta reponunt ;
Jam canit extremos effetus vinitor antes :
Sollicitanda tamen tellus, pulvisque movendus ;
Et jam maturis metuendus Jupiter uvis.

Contra, non ulla est oleis cultura ; neque illae
Procurvam expectant falcem rastrosque tenaces,
Quum semel haeserunt arvis, aurasque tulerunt.
Ipsa fatis tellus, quum dente recluditur unco,
Sufficit humorem ; et gravidas, quum vomere, fruges.
Hoc pinguem et placitam Paci nutritor olivam.

Poma quoque, ut primum truncos sensere valentis,
Et vires habuere suas, ad sidera raptim
Vi propria nituntur, opisque haud indiga nostrae.

Nec minus interea fetu nemus omne gravescit,
Sanguineisque inculta rubent aviaria baccis.
Tondentur cytisi, taedas silva alta ministrat,
Pascunturque ignes nocturni, et lumina fundunt.
Et dubitant homines ferere, atque impendere curam ?
Quid majora sequar ? falices humilesque genestae,
Aut illae pecori frondem, aut pastoribus umbras
Sufficiunt ; sepemque fatis, et pabula melli.
Et juvat undantem buxo spectare Cytorum,
Naryciaeque picis lucos : juvat arva videre
Non rastris, hominum non ulli obnoxia curae.

Ipsae Caucasio steriles in vertice silvae,
Quas animosi Euri assidue franguntque feruntque,
Dant alios aliae fetus ; dant utile lignum
Navigiis pinos, domibus cedrumque cupressosque.
Hinc radios trivere rotis, hinc tympana plaustris
Agricolae, et pandas ratibus posuere carinas.
Viminibus salices fecundae, frondibus ulmi ;
At myrtus validis hastilibus, et, bona bello,
Cornus ; Ituracos taxi torquentur in arcus.
Nec tiliae leves aut torno rasile buxum
Non formam accipiunt, ferroque cavantur acuto.
Nec non et torrentem undam levis innatat albus,
Missa Pado ; nec non et apex examina condunt
Corticibusque cavis vitiosaeque ilicis alveo.
Quid memorandum aequae Baccheia dona tulerunt ?
Bacchus et ad culpam causas dedit : ille furentis
Centauros leto domuit, Rhoetumque, Pholumque,
Et magno Hylaeum Lapithis cratere minantem.

O fortunatos nimium, sua si bona norint,
Agricolas ! quibus ipsa, procul discordibus armis,
Fundit humo facilem victum justissima tellus.
Si non ingentem foribus domus alta superbis
Mane salutantum totis vomit aedibus undam ;
Nec varios inhiant pulchra testudine postes,
Illusasque auro vestis, Ephyreiaque acra ;
Alba neque Assyrio fucatur lana veneno,
Nec casia liquidi corrumpitur usus olivi :
At secura quies, et nescia fallere vita,

Dives opum variarum ; at latis otia fundis,
Speluncae, vivique lacus ; at frigida Tempe,
Mugitusque boum, mollesque sub arbore somni
Non absunt : illic saltus ac lustra ferarum,
Et patiens operum, exiguoque adfuenta, juvenus ;
Sacra deum, sanctique patres : extrema per illos
Iustitia, excedens terris, vestigia fecit.

Me vero primum, dulces ante omnia, Musae,
Quarum sacra fero, ingenti percussus amore,
Accipiant, coelique vias et sidera monstrent ;
Defectus solis varios, lunaeque labores ;
Unde tremor terris ; qua vi maria alta tumescant
Objicibus ruptis, rursusque in se ipsa residant ;
Quid tantum Oceano properent se tingere soles
Hiberni, vel quae tardis mora noctibus obstat.
Sin, has ne possim naturae accedere partes,
Frigidus obstitit circum praecordia sanguis ;
Rura mihi, et rigui placeant in vallibus amnes :
Flumina amem silvasque inglorius. O, ubi campi,
Spercheosque, et, virginibus bacchata Lacaenis,
Taygeta ! o, qui me gelidis in vallibus Haemi
Sistat, et ingenti ramorum protegat umbra !

Felix, qui potuit rerum cognoscere causas ;
Atque metus omnis, et inexorabile fatum,
Subjecit pedibus, strepitumque Acherontis avari !
Fortunatus et ille, deos qui novit agrestis,
Panaque, Silvanumque senem, Nymphasque sorores !
Illum non populi fascēs, non purpura regum

Flexit, et infidos agitans discordia fratres,
Aut conjurato descendens Dacus ab Histro ;
Non res Romanae, perituraque regna : neque ille,
Aut doluit miserans inopem, aut invidit habenti.
Quos rami fructus, quos ipsa voluntia rura
Sponte tulere sua, carpsit ; nec ferrea jura,
Infanumque forum, aut populi tabularia vidit.
Sollicitant alii remis freta caeca, ruuntque
In ferrum ; penetrant aulas et limina regum :
Hic petit excidiis urbem miserosque Penatis,
Ut gemma bibat, et Sarrano indormiat ostro :
Condit opes alius, defossoque incubat auro.
Hic stupet attonitus Rostri : hunc plausus hiantem
Per cuneos, geminatus enim, plebisque patrumque
Corripuit. Gaudent perfusi sanguine fratrum,
Exsilioque domos et dulcia limina mutant,
Atque alio patriam quaerunt sub sole jacentem.
Agricola incurvo terram dimovit aratro :
Hinc anni labor ; hinc patriam parvosque nepotes
Sustinet ; hinc armenta boum, meritosque juvencos.
Nec requies, quin aut pomis exuberet annus,
Aut fetu pecorum, aut Cerealis mergite culmi ;
Proventuque oneret fulcos, atque horrea vincat.
Venit hiems : teritur Sicyonia bacca trapetis ;
Glande fues laeti redeunt ; dant arbute silvae ;
Et varios ponit fetus autumnus ; et alte
Mitis in apricis coquitur vindemia faxis.
Interea dulces pendent circum oscula nati ;

Castâ pudicitiam servat domus ; ubera vaccæ
Lactea demittunt ; pinguesque in gramine laeto
Inter se adversis luctantur cornibus hædi.
Ipse dies agitat festos ; fususque per herbam,
Ignis ubi in medio, et focii cratera coronant,
Te, libans, Lenæe, vocat ; pecorisque magistris
Velocis jaculi certamina ponit in ulmo ;
Corporaque agresti nudant prædura palæstra.
Hanc olim veteres vitam coluere Sabini ;
Hanc Remus et frater : sic fortis Etruria crevit ;
Scilicet et rerum facta est pulcherrima Roma,
Septemque una sibi muro circumdedit arces.
Ante etiam sceptrum Dictæi regis, et ante
Impia quam caesis gens est epulata juvencis,
Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.
Necdum etiam audierant inflari classica, necdum
Impositos duris crepitare incudibus enses.

Sed nos immensum spatiiis confecimus æquor ;
Et jam tempus equum fumantia solvere colla.

P. VIRGILII MARONIS
GEORGICON

LIBER TERTIUS.

TE quoque, magna Pales, et te, memorande, canemus,
Pastor ab Amphryso; vos, silvae amnesque Lycaei.
Cetera, quae vacuas tenuissent carmine mentis,
Omnia jam volgata: quis aut Eurysthea durum,
Aut inlaudati nescit Bufiridis aras?
Cui non dictus Hylas puer, et Latonia Delos?
Hippodameque, humeroque Pelops insignis eburno,
Acer equis? Tentanda via est, qua me quoque possim
Tollere humo, victorque virum volitare per ora.
Primus ego in patriam mecum, modo vita superfit,
Aonio rediens deducam vertice Musas:
Primus Idumaeas referam tibi, Mantua, palmas;
Et viridi in campo templum de marmore ponam
Propter aquam, tardis ingens ubi flexibus errat
Mincius, et tenera praetexit arundine ripas.
In medio mihi Caesar erit, templumque tenebit.
Illi victor ego, et Tyrio conspectus in ostro,
Centum quadrijugos agitabo ad flumina currus.
Cuncta mihi, Alpheum linquens lucosque Molorchi,

Curfibus et crudo decernet Graecia cestu.
Ipse, caput tonsae foliis ornatus olivae,
Dona feram. Jam nunc sollempnis ducere pompas
Ad delubra juvat, caesosque videre juvencos ;
Vel scena ut versis discedat frontibus, utque
Purpurea intexti tollant aulaca Britanni.
In foribus pugnam ex auro solidoque elephanto
Gangaridum faciam, victorisque arma Quirini ;
Atque hic undantem bello magnumque fluentem
Nilum, ac navali furgentis aere columnas.
Addam urbis Asiae domitas, pulsumque Niphaten,
Fidentemque fuga Parthum versisque sagittis,
Et duo rapta manu diverso ex hoste tropaea,
Bisque triumphatas utroque ab littore gentis.
Stabunt et Parii lapides, spirantia signa,
Assaraci proles, demissaeque ab Jove gentis
Nomina, Trosque parens, et Trojae Cynthius auctor.
Invidia infelix furias annemque severum
Cocyti metuet, tortosque Ixionis anguis
Immanemque rotam, et non exsuperabile saxum.
Interea Dryadum silvas, saltusque sequamur
Intactos, tua, Maecenas, haud mollia iussa.
Te sine nil altum mens inchoat. En ! age, segnis
Rumpe moras ; vocat ingenti clamore Cithaeron,
Taygetique canes, domitrixque Epidaurus equorum ;
Et vox adfensu nemorum ingeminata remugit.
Mox tamen ardentis accingar dicere pugnas
Caesaris, et nomen fama tot ferre per annos,

Tithoni prima quot abest ab origine Caesar.

Seu quis, Olympiacae miratus praemia palmae,
Pascit equos ; seu quis fortis ad aratra juvencos ;
Corpora praecipue matrum legat. Optima torvae
Forma bovis, cui turpe caput, cui plurima cervix,
Et crurum tenuis a mento palearia pendent ;
Tum longo nullus lateri modus ; omnia magna,
Pes etiam, et camuris hirtae sub cornibus aures.
Nec mihi displiceat maculis insignis et albo,
Aut juga detrectans ; interdumque aspera cornu,
Et faciem tauro propior ; quaeque ardua tota,
Et gradiens ima verrit vestigia cauda.

Aetas Lucinam iustosque pati hymenaeos
Definit ante decem, post quatuor incipit annos :
Cetera nec feturae habilis, nec fortis aratris.
Interea, superat gregibus dum laeta juventas,
Solve mares ; mitte in Venerem pecuaria primus,
Atque aliam ex alia generando suffice prolem.
Optima quaeque dies miseris mortalibus aevi
Prima fugit : subeunt morbi, tristisque senectus,
Et labor, et durae rapit inclementia mortis.
Semper erunt, quarum mutari corpora malis :
Semper enim refice ; ac, ne post amissa requiras,
Anteveni, et subolem armento fortire quotannis.

Nec non et pecori est idem dilectus equino.
Tu modo, quos in spem statues submittere gentis,
Praecipuum jam inde a teneris impende laborem.
Continuo pecoris generosi pullus in arvis

Altius ingreditur, et mollia crura reponit.
Primus et ire viam, et fluvios tentare minaces
Audet, et ignoto sese committere ponti;
Nec vanos horret strepitus. Illi ardua cervix,
Argutumque caput, brevis alvus, obesaque terga;
Luxuriatque toris animosum pectus. Honesti
Spadices, glaucique: color deterrimus albis,
Et gilvo. Tum, si qua sonum procul arma dedere,
Stare loco nescit; micat auribus, et tremit artus;
Collectumque fremens volvit sub naribus ignem:
Densa juba, et dextro jactata recumbit in armis.
At duplex agitur per lumbos spina; cavatque
Tellurem, et solido graviter sonat ungula cornu.
Talis, Amyclaei domitus Pollucis habenis,
Cyllarus, et, quorum Graii meminere poetæ,
Martis equi bijuges, et magni currus Achilli:
Talis et ipse jubam cervice effundit equina,
Conjugis adventu pernix, Saturnus, et altum
Pelion hinnitu fugiens implevit acuto. [annis,

Hunc quoque, ubi aut morbo gravis, aut jam senior
Deficit, abde domo; nec turpi ignosce senectæ.
Frigidus in Venerem senior, frustra que laborem
Ingratum trahit; et, si quando ad proelia ventum est,
Ut quondam in stipulis magnus sine viribus ignis,
Incautum furit. Ergo animos aevumque notabis
Praecipue; hinc alias artis, prolemque parentum,
Et quis cuique dolor victo, quæ gloria palmae.
Nonne vides, quum praecipiti certamine campum

Corripuere, ruuntque effusi carcere currus ;
 Quum spes adreſtae juvenum, exſultantiaque haurit
 Corda pavor pulſans ? illi inſtant verberare torto,
 Et proni dant lora : volat vi fervidus axis :
 Jamque humiles, jamque elati ſublime videntur
 Aëra per vacuum ferri, atque adſurgere in auras.
 Nec mora, nec requies ; at fulvae nimbus arenæ
 Tollitur ; humeſcunt ſpumis ſtatuque ſequentum :
 Tanta amor laudum, tantæ eſt victoria curæ.
 Primus Erichthonius currus et quatuor auſus
 Jungere equos, rapidusque rotis inſiſtere victor.
 Frena Pelethronii Lapithæ gyroſque dedere,
 Impoſiti dorſo, atque equitem docuere ſub armis
 Inſultare ſolo, et grefſus glomerare ſuperbos.
 Aequus uterque labor : æque juvenemque magiſtri
 Exquirunt, calidumque animis, et curſibus acrem ;
 Quamvis ſæpe fuga verſos ille egerit hoſtis,
 Et patriam Epirum referat, fortisque Mycenæ,
 Neptunique ipſa deducat origine gentem.

His animadverſis, inſtant ſub tempus, et omnis
 Impendunt curas denſo diſtendere pinguï,
 Quem legere ducem, et pecori dixere maritum ;
 Pubentesque ſecant herbas, fluvioſque miniſtrant,
 Farraque ; ne blando nequeat ſupereſſe labori,
 Invalidique patrum referant jejunia nati.
 Ipſa autem macie tenuant armenta volentes ;
 Atque, ubi concubitus primos jam nota voluptas
 Sollicitat, frondiſque negant, et fontibus arcen-

Saepe etiam cursu quatiunt, et sole fatigant,
Quum graviter tunsis gemit area frugibus, et quum
Surgentem ad Zephyrum paleae jaçantur inanes.
Hoc faciunt, nimio ne luxu obtusior usus
Sit genitali arvo, et sulcos oblimet inertis ;
Sed rapiat fitiens Venerem, interiusque recondat.

Rurfus cura patrum cadere, et succedere matrum
Incipit. Exactis gravidæ quum mensibus errant,
Non illas gravibus quisquam juga ducere plaustris,
Non saltu superare viam sit passus, et acri
Carpere prata fuga, fluviosque innare rapaces.
Saltibus in vacuis pascant, et plena secundum
Flumina : muscus ubi, et viridissima gramine ripa ;
Speluncaeque tegant, et faxea procubet umbra.
Est lucos Silari circa, ilicibusque virentem,
Plurimus, Alburnum, volitans, quoi nomen asilo
Romanum est, oestrum Graii vertere vocantes ;
Asper, acerba sonans ; quo tota exterrita silvis
Diffugiunt armenta : furit mugitibus aether
Concussus, silvaeque, et sicci ripa Tanagri.
Hoc quondam monstro horribilis exercuit iras,
Inachiae, Juno, pestem meditata juvencae.
Hunc quoque, nam mediis fervoribus acrior instat,
Arcebis gravido pecori, armentaque pasces
Sole recens orto, aut noctem ducentibus astris.

Post partum, cura in vitulos traducitur omnis :
Continuoque notas et nomina gentis inurunt ;
Et quos aut pecori malint submittere habendo,

Aut aris fervare sacros, aut scindere terram,
Et campum horrentem fractis invertere glebis.
Cetera pascuntur viridis armenta per herbas :
Tu, quos ad studium atque usum formabis agrestem,
Jam vitulos hortare, viamque insiste domandi,
Dum faciles animi juvenum, dum mobilis aetas.
Ac primum laxos tenui de vimine circlos
Cervici subnecte ; dehinc, ubi libera colla
Servitio adsuerint, ipsis e torquibus aptos
Junge pares, et coge gradum conferre juvencos.
Atque illis jam faepe rotae ducantur inanes
Per terram, et summo vestigia pulvere signent :
Post, valido nitens sub pondere, faginus axis
Instrepat, et junctos temo trahat aereus orbis.
Interea pubi indomitae non gramina tantum,
Nec vefcas salicum frondes, ulvamque palustrem,
Sed frumenta manu carpes fata. Nec tibi fetae,
More patrum, nivea implebunt mulctraria vaccae,
Sed tota in dulcis confument ubera natos.

Sin ad bella magis studium turmasque feroces,
Aut Alphea rotis praelabi flumina Pisae,
Et Jovis in luco currus agitare volantis ;
Primus equi labor est, animos atque arma videre
Bellantum, lituosque pati, tractuque gementem
Ferre rotam, et stabulo frenos audire sonantis ;
Tum magis atque magis blandis gaudere magistri
Laudibus, et plausae sonitum cervicis amare.
Atque haec jam primo depulsus ab ubere matris

Audeat, inque vicem det mollibus ora capistris
Invalidus, etiamque tremens, etiam inscius aevi.
At, tribus exactis, ubi quarta accesserit aestas,
Carpere mox gyrum incipiat, gradibusque fonare
Compositis, sinuetque alterna volumina crurum,
Sitque laboranti similis; tum cursibus auras,
Tum vocet, ac, per aperta volans, ceu liber habenis,
Aequora, vix summa vestigia ponat arena:
Qualis Hyperboreis Aquilo quum densus ab oris
Incubuit, Scythiaeque hiemis atque arida differt
Nubila: tum segetes altae campique natantes
Lenibus horrescunt flabris, summaeque sonorem
Dant silvae, longique urgent ad littora fluctus:
Ille volat, simul arva fuga, simul aequora verrens.
Hic vel ad Elei metas et maxima campi
Sudabit spatia, et spumas aget ore cruentas;
Belgica vel molli melius feret effeda collo.
Tum demum crassa magnum farragine corpus
Crescere jam domitis finito; namque ante domandum
Ingentis tollent animos, prensique negabunt
Verbera lenta pati, et duris parere lupatis.

Sed non ulla magis vires industria firmat,
Quam Venerem et caeci stimulos avertere amoris,
Sive boum, sive est cui gratior usus equorum.
Atque ideo tauros procul atque in sola relegant
Pascua, post montem oppositum, et trans flumina lata;
Aut intus clausos fatura ad praesepia fervant:
Carpit enim vires paullatim, uritque videndo,

Femina ; nec nemorum patitur meminisse, nec herbae.
 Dulcibus illa quidem illecebris et saepe superbos
 Cornibus inter se subigit decernere amantis.
 Pascitur in magna silva formosa juvenca :
 Illi alternantes multa vi proelia miscent
 Vulneribus crebris ; lavit ater corpora sanguis ;
 Versaque in obnixos urguntur cornua vasto
 Cum gemitu : reboant silvaeque et longus Olympus.
 Nec mos bellantis una stabulare : sed alter
 Victus abit, longeque ignotis exfulat oris,
 Multa gemens ignominiam, plagasque superbi
 Victoris, tum, quos amisit inultus, amores ;
 Et stabula adspectans regnis excessit avitis.
 Ergo omni cura vires exercet, et inter
 Dura jacet pernox instrato saxa cubili,
 Frondibus hirsutis et carice pastus acuta ;
 Et tentat sese, atque irasci in cornua discit
 Arboris obnixus trunco, ventosque laceffit
 Ictibus, et sparsa ad pugnam proludit arena.
 Post, ubi collectum robur, viresque refectae,
 Signa movet, praecepsque oblitum fertur in hostem :
 Fluctus uti, medio coepit quum albescere ponto,
 Longius ex altoque sinum trahit ; utque, volutus
 Ad terras, immane sonat per saxa, neque ipso
 Monte minor procumbit ; at ima exaestuât unda
 Verticibus, nigramque alte subjeçtat arenam.
 Omne adeo genus in terris hominumque ferarumque,
 Et genus aequoreum, pecudes, pictaeque volucres,

In furias ignemque ruunt : amor omnibus idem.
Tempore non alio, catulorum oblita, leaena
Saevior erravit campis ; nec funera volgo
Tam multa informes urfi stragemque dedere
Per silvas : tum saevus aper, tum pessima tigris.
Heu ! male tum Libyae solis erratur in agris.
Nonne vides, ut tota tremor pertentet equorum
Corpora, si tantum notas odor attulit auras ?
Ac neque eos jam frena virum, neque verbera saeva,
Non scopuli rupesque cavae, atque objecta retardant
Flumina, correptos unda torquentia montis.
Ipse ruit dentisque Sabellicus exacuit fus,
Et pede profubigit terram, fricat arbore costas,
Atque hinc atque illinc humeros ad vulnera durat.
Quid juvenis, magnum cui versat in ossibus ignem
Durus amor ? Nempe abruptis turbata procellis
Nocte natat caeca serus freta ; quem super ingens
Porta tonat coeli, et scopulis illisa reclamant
Aequora ; nec miseri possunt revocare parentes,
Nec moritura super crudeli funere virgo.
Quid lynces Bacchi variae, et genus acre luporum,
Atque canum ? quid, quae imbelles dant proelia cervi ?
Scilicet ante omnis furor est insignis equarum ;
Et mentem Venus ipsa dedit, quo tempore Glauci
Potniades malis membra absumfere quadrigae.
Illas ducit amor trans Gargara, transque sonantem
Afcanium : superant montis, et flumina tranant.
Continuoque, ayidis ubi subdita flamma medullis,

Vere magis, quia vere calor redit offibus, illae
Ore omnes versae in Zephyrum stant rupibus altis,
Exceptantque levis auras; et saepe sine ullis
Conjugiis, vento gravidae, mirabile dictu!
Saxa per, et scopulos, et depressas convallis
Diffugiunt; non, Eure, tuos, neque Solis ad ortus;
In Borean Caurumque, aut unde nigerrimus Auster
Nascitur, et pluvio contristat frigore coelum.
Hic demum, hippomanes vero quod nomine dicunt
Pastores, lentum destillat ab inguine virus;
Hippomanes, quod saepe malae legere novercae,
Miscueruntque herbas et non innoxia verba.

Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus,
Singula dum capti circumvectamur amore.

Hoc fatis armentis. Superat pars altera curae,
Lanigeros agitare greges, hirtasque capellas.
Hic labor; hinc laudem fortes sperate coloni.
Nec sum animi dubius, verbis ea vincere magnum
Quam sit, et angustis hunc addere rebus honorem.
Sed me Parnasi deferta per ardua dulcis
Raptat amor: juvat ire jugis, qua nulla priorum
Castaliam molli devertitur orbita clivo.

Nunc, veneranda Pales, magno nunc ore sonandum.
Incipiens, stabulis edico in mollibus herbam
Carpere ovis, dum mox frondosa reducitur aestas;
Et multa duram stipula filicumque manipulis
Sternere subter humum, glacies ne frigida laedat
Molle pecus, scabiemque ferat, turpisque podagras.

Post, hinc digressus, jubeo frondentia capris
Arbuta sufficere, et fluvios praeberere recentis ;
Et stabula a ventis hiberno opponere soli
Ad medium conversa diem : quum frigidus olim
Jam cadit, extremoque irrorat Aquarius anno.
Hae quoque non cura nobis levior tuendae,
Nec minor usus erit : quamvis Milesia magno
Vellera mutantur Tyrios incocta rubores,
Densior hinc suboles ; hinc largi copia lactis.
Quam magis exhausto spumaverit ubere mulctra,
Laeta magis pressis manabunt flumina mammis.
Nec minus interea barbas incanaque menta
Cinyphii tondent hirci, faetasque comantis,
Usum in castrorum, et miseris velamina nautis.
Pascantur vero silvas, et summa Lycaei,
Horrentisque rubos, et amantis ardua dumos ;
Atque ipsae memores redeunt in tecta, suosque
Ducunt, et gravido superant vix ubere limen.
Ergo omni studio glaciem ventosque nivalis,
Quo minus est illis curae mortalis egestas,
Avertes ; victumque feres et virgea lactus
Pabula ; nec tota claudes fenilia bruma.
At vero, Zephyris quum laeta vocantibus aestas
In saltus utrumque gregem, atque in pascua mittet,
Luciferi primo cum sidere frigida rura
Carpamus, dum mane novum, dum gramina canent,
Et ros in tenera pecori gratissimus herba.
Inde, ubi quarta sitim coeli collegerit hora,

Et cantu querulae rumpent arbuta cicadae,
Ad puteos aut alta greges ad stagna iubeto
Currentem ilignis potare canalibus undam ;
Aestibus at mediis umbrosam exquirere vallem,
Sicubi magna Jovis antiquo robore quercus
Ingentis tendat ramos ; aut sicubi nigrum
Ilicibus crebris sacra nemus accubet umbra :
Tum tenuis dare rursus aquas, et pascere rursus
Solis ad occasum, quum frigidus aëra vesper
Temperat, et saltus reficit jam roscida luna,
Littoraque alcyonen resonant, acalanthida dumi.

Quid tibi pastores Libyae, quid pascua versu
Prosequar, et raris habitata mapalia testis ?
Saepe diem noctemque, et totum ex ordine mensem,
Pascitur itque pecus longa in deserta sine ullis
Hospitiis : tantum campi jacet. Omnia secum
Armentarius Afer agit, tectumque, Laremque, [tram:
Armaque, Amyclaeumque canem, Cressamque phare-
Non secus ac patriis acer Romanus in armis,
Injusto sub fasce viam quum carpit, et hosti
Ante expectatum positus stat in agmine castris.

At non, qua Scythiae gentes, Macotiaque unda,
Turbidus et torquens flarentis Hister arenas,
Quaque redit medium Rhodope porrecta sub axem.
Illic clausa tenent stabulis armenta ; neque ullae
Aut herbae campo adparent, aut arbore frondes :
Sed jacet aggeribus niveis informis et alto
Terra gelu late, septemque adsurgit in ulnas :

Semper hiems, semper spirantes frigora Cauri.
Tum Sol pallentis haud umquam discutit umbras ;
Nec quum inuestus equis altum petit aethera, nec quum
Praecipitem Oceani rubro lavit aequore currum.
Concrefcunt subitae currenti in flumine crustae,
Undaque jam tergo ferratos sustinet orbis,
Puppibus illa prius patulis, nunc hospita plaustris :
Aeraque diffiliunt volgo, vestesque rigescunt
Indutae, caeduntque securibus humida vina,
Et totae solidam in glaciem vertere lacunae,
Stiriaque impexis induruit horrida barbis.
Interea toto non fecius aëre ninguit ;
Intereunt pecudes, stant circumfusa pruinis
Corpora magna bouum ; confertoque agmine cervi
Torpent mole nova, et fummis vix cornibus exstant.
Hos non immisfis canibus, non castribus ullis,
Puniceaeve agitant pavidos formidine pinnae :
Sed frustra oppositum trudentes pectore montem
Comminus obtruncant ferro, graviterque rudentes
Caedunt, et magno laeti clamore reportant.
Ipsi in defossis specubus secura sub alta
Otia agunt terra, congestaque robora totasque
Advolvere focis ulmos, ignique dedere.
Hic noctem ludo ducunt, et pocula laeti
Fermento atque acidis imitantur vitea forbis.
Talis, Hyperboreo Septem subiecta trioni,
Gens effrena virum Rhipaeo tunditur Euro,
Et pecudum fulvis velatur corpora faetis.

Si tibi lanitium curae, primum aspera silva,
Lappaeque tribulique absint; fuge pabula laeta;
Continuoque greges villis lege mollibus albos.
Illum autem, quamvis aries sit candidus ipse,
Nigra subest udo tantum cui lingua palato,
Rejice, ne maculis infuscet vellera pullis
Nascentum; plenoque alium circumspice campo.
Munere sic niveo lanae, si credere dignum est,
Pan deus Arcadiae captam te, Luna, fefellit,
In nemora alta vocans; nec tu adspersa vocantem.

At, cui lactis amor, cytisum, lotosque frequentis
Ipse manu, falfasque ferat praefepibus herbas.
Hinc et amant fluvios magis, ac magis ubera tendunt,
Et falis, occultum referunt in lacte saporem.
Multi jam excretos prohibent a matribus haedos,
Primaque ferratis praefigunt ora capistris.
Quod surgente die mulbere horisque diurnis,
Nocte premunt: quod jam tenebris et sole cadente,
Sub lucem exportans calathis, adit oppida pastor;
Aut parco fale contingunt, hiemique reponunt.

Nec tibi cura canum fuerit postrema: sed una
Velocis Spartae catulos, acremque Molossum,
Pasce fero pingui. Numquam, custodibus illis,
Nocturnum stabulis furem, incurfusque luporum,
Aut impacatos a tergo horrebis Hiberos.
Saepe etiam cursu timidos agitabis onagros,
Et canibus leporem, canibus venabere damas.
Saepe, volutabris pullos silvestribus, apros

Latratu turbabis agens, montisque per altos
Ingentem clamore premes ad retia cervum.

Disce et odoratam stabulis accendere cedrum,
Galbanecoque agitare gravis nidore chelydros.
Saepe sub immotis praefepibus, aut, mala tactu,
Vipera delituit, coelumque exterrita fugit;
Aut, tecto adfuetus coluber succedere et umbrae,
Pestis acerba boum, pecorique adspargere virus,
Fovit humum. Cape faxes manu, cape robora, pastor,
Tollentemque minas et sibila colla tumentem
Dejice : jamque fuga timidum caput abdidit alte,
Quum medii nexus extremaeque agmina caudae
Solvuntur, tardosque trahit sinus ultimus orbis.
Est etiam ille malus Calabris in saltibus anguis,
Squamea convolvens sublato pectore terga,
Atque notis longam maculosus grandibus alvum :
Qui, dum amnes ulli rumpuntur fontibus, et dum
Vere madent udo terrae ac pluvialibus austris,
Stagna colit, ripisque habitans, hic piscibus atram
Improbis ingluviem ranisque loquacibus explet :
Postquam exusta palus, terraeque ardore dehiscunt,
Exsilit in ficcum, et, flammantia lumina torquens,
Saevit agris, asperque siti, atque exterritus aestu.
Ne mihi tum mollis sub divo carpere somnos,
Neu dorso nemoris libeat jacuisse per herbas ;
Quum, positis novus exuviis, nitidusque juvena,
Volvitur, aut catulos tectis aut ova relinquens,
Arduus ad solem, et linguis micat ora trifulcis.

Morberum quoque te causas et signa docebo.
Turpis ovis tentat scabies, ubi frigidus imber
Altius ad vivum perfedit, et horrida cano
Bruma gelu; vel quum tonsis inlotus adhaesit
Sudor, et hirsuti fecuerunt corpora vepres.
Dulcibus idcirco fluviis pecus omne magistri
Perfundunt, udisque aries in gurgite villis
Mersatur, missusque secundo defluit amni;
Aut tonsum tristi contingunt corpus amurca,
Et spumas miscent argenti, vivaque sulfura,
Idaeasque pices, et pinguis unguine ceras,
Scillamque, elleborosque gravis, nigrumque bitumen.
Non tamen ulla magis praefens fortuna laborum est,
Quam si quis ferro potuit rescindere summum
Ulceris os: alitur vitium, vivitque tegendo;
Dum medicas adhibere manus ad vulnera pastor
Abnegat, aut meliora deos sedet omina poscens.
Quin etiam, ima dolor balantum lapsus ad ossa
Quum furit, atque artus depascitur arida febris,
Profuit incensos aestus avertere, et inter
Ima ferire pedis salientem sanguine venam:
Bisaltae quo more solent, acerque Gelonus,
Quum fugit in Rhodopen, atque in deserta Getarum,
Et lac concretum cum sanguine potat equino.

Quam procul aut molli succedere saepius umbrae
Videris, aut summas carpentem ignavius herbas,
Extremamque sequi, aut medio procumbere campo
Pascentem, et ferae solam decedere nocti;

Continuo culpam ferro compeſce, prius quam
Dira per incautum ſerpant contagia volguſ.
Non tam creber agens hiemem ruit aequore turbo,
Quam multae pecudum peſtes : nec ſingula morbi
Corpora corripiunt ; ſed tota aeſtiva repente, [tem.
Spemque gregemque ſimul, cunctamque ab origine gen-
Tum ſciat, aërias Alpiſ et Norica ſi quiſ
Caſtella in tumuliſ, et Iapydiſ arva Timavi,
Nunc quoque poſt tanto videat, deſertaque regna
Paſtorum, et longe ſaltuſ lateque vacantiſ.

Hic quondam morbo coeli miſeranda coorta eſt
Tempeſtaſ, totoque auctumni incanduit aeſtu,
Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum ;
Corruptique lacuſ ; infecit pabula tabo.
Nec via mortis erat ſimplex ; ſed, ubi ignea veniſ
Omnibuſ acſa ſitiſ miſeroruſ adduxerat artuſ,
Ruſuſ abundabat fluiduſ liquor ; omniaque in ſe
Oſſa minutatiſ morbo collapſa trahebat.
Saepe in honore deũ medio ſtaſ hoſtia ad aram,
Lanea dum nivea circumdatur infula vitta,
Inter cunctantiſ cecidit moribunda miniſtroſ :
Aut, ſi quam ferro maſtaverat ante ſacerdoſ,
Inde neque impoſitiſ ardent altaria fibriſ,
Nec reſponſa poteſt conſultuſ reddere vateſ ;
Ac vix ſuppoſiti tinguuntur ſanguine cultri,
Summaque jejuna ſanie infulcatur arena.
Hinc laetiſ vituli volgo moriuntur in herbiſ,
Et dulciſ animas plena ad praefepia reddunt.

Hinc canibus blandis rabies venit, et quatit aegros
Tussis anhela fues, ac faucibus angit obesis.
Labitur infelix, studiorum atque immemor herbae,
Victor equus, fontesque avertitur, et pede terram
Crebra ferit : demissae aures ; incertus ibidem
Sudor, et ille quidem morituris frigidus ; aret
Pellis, et ad tactum tractanti dura resistit.
Haec ante exitium primis dant signa diebus.
Sin in processu coepit crudefcere morbus,
Tum vero ardentes oculi, atque attractus ab alto
Spiritus, interdum gemitu gravis ; imaque longo
Ilia singultu tendunt ; it naribus ater
Sanguis, et obfessas fauces premit aspera lingua.
Profuit inserto latices infundere cornu
Lenaeos : ea visa salus morientibus una.
Mox erat hoc ipsum exitio, furiisque resecti
Ardebant, ipsique suos, jam morte sub aegra,
(Dì meliora piis, erroremque hostibus illum !)
Discissos nudis laniabant dentibus artus.
Ecce autem, duro fumans sub vomere, taurus
Concidit, et mixtum spumis vomit ore cruorem,
Extremosque ciet gemitus. It tristis arator,
Moerentem abjungens fraterna morte juvenum ;
Atque opere in medio defixa relinquit aratra.
Non umbrae alterum nemorum, non mollia possunt
Prata movere animum ; non, qui per saxa volutus,
Purior electro, campum petit, amnis : at ima
Solvuntur latera, atque oculos stupor arguet inertis,

Ad terramque fluit devexo pondere cervix.
Quid labor, aut benefacta juvant? quid vomere terras
Invertisse gravis? atqui non Massica Bacchi
Munera, non illis epulae nocuere repostae:
Frondebis, et victu pascuntur simplicis herbae;
Pocula sunt fontes liquidi, atque exercita cursu
Flumina; nec somnos abrumpit cura salubres.

Tempore non alio dicunt regionibus illis
Quaefitas ad sacra boves Junonis, et uris
Imparibus ductos alta ad donaria currus.

Ergo aegre rastris terram rimantur, et ipsis
Unguibus infodiunt fruges, montisque per altos
Contenta cervice trahunt stridentia plaustra.
Non lupus insidias explorat ovilia circum,
Nec gregibus nocturnus obambulat: acrior illum
Cura domat. Timidi damae, cervique fugaces
Nunc interque canes et circum tecta vagantur.
Jam maris immensi prolem, et genus omne natantum,
Littore in extremo, ceu naufraga corpora, fluctus
Proluit; insolitae fugiunt in flumina phocae.
Interit et, curvis frustra defensa latebris,
Vipera, et attoniti squamis adstantibus hydri.
Ipsis est aer avibus non aequus, et illae
Praecipites alta vitam sub nube relinquunt.
Praeterea jam nec mutari pabula refert,
Quaefitaeque nocent artes; cessere magistri,
Phillyrides Chiron, Amythaoniusque Melampus.
Saevit, et, in lucem Stygiis emissis tenebris,

Pallida Tifiphone Morbos agit ante, Metumque ;
Inque dies avidum surgens caput altius effert.
Balatu pecorum et crebris mugitibus amnes
Arentesque sonant ripae, collesque supini.
Jamque catervatim dat stragem, atque aggerat ipsis
In stabulis turpi dilapsa cadavera tabo ;
Donec humo tegere, ac foveis abscondere discunt :
Nam neque erat coriis usus ; nec viscera quisquam
Aut undis abolere potest, aut vincere flamma ;
Nec tondere quidem, morbo illuvieque peresa,
Vellera, nec telas possunt attingere putris.
Verum etiam, invisos si quis tentarat amictus,
Ardentes papulae, atque immundus olentia sudor
Membra sequebatur ; nec longo deinde moranti
Tempore contactos artus facer ignis edebat.

P. VIRGILII MARONIS
GEORGICON

LIBER QUARTUS.

PROTENUS aërii mellis coelestia dona
Exsequar : hanc etiam, Maecenas, adspice partem.
Admiranda tibi levium spectacula rerum,
Magnanimosque duces, totiusque ordine gentis
Mores, et studia, et populos, et proelia dicam.
In tenui labor : at tenuis non gloria, si quem
Numina laeva sinunt, auditque vocatus Apollo.

Principio, sedes apibus statioque petenda,
Quo neque sit ventis aditus, (nam pabula venti
Ferre domum prohibent,) neque oves haedique petulci
Floribus insultent, aut errans bucula campo
Decutiat rorem, et surgentis atterat herbas.
Absint et picti squalentia terga lacerti
Pinguibus a stabulis, meropesque, aliaeque volucres,
Et, manibus, Procne, pectus signata cruentis.
Omnia nam late vastant, ipfasque volantis
Ore ferunt dulcem nidis immitibus escam.
At liquidi fontes et stagna virentia musco
Adsint, et tenuis, fugiens per gramina, rivus :

Palmaque vestibulum aut ingens oleaster inumbret;
Ut, quum prima novi ducent examina reges
Vere suo, ludetque favis emissa Juventus,
Vicina invitet decedere ripa calori,
Obviaque hospitibus teneat frondentibus arbos.

In medium, seu stabit iners, seu profluet humor,
Transversas salices et grandia conjice faxa;
Pontibus ut crebris possint consistere, et alas
Pandere ad aestivum solem, si forte morantis
Sparserit, aut praeceps Neptuno immerferit Eurus.
Haec circum casiae virides, et olentia late
Serpilla, et graviter spirantis copia thymbrae
Floreat, irriguumque bibant violaria fontem.

Ipsa autem, seu corticibus tibi suta cavatis,
Seu lento fuerint alvearia vimine texta,
Angustos habeant aditus; nam frigore mella
Cogit hiems, eademque calor liquefacta remittit:
Utraque vis apibus pariter metuenda; neque illae
Nequidquam in tectis certatim tenuia cera
Spiramenta linunt, fucoque et floribus oras
Explent, collectumque haec ipsa ad munera gluten,
Et visco et Phrygiae, servant, pice lentius Idae.
Saepe etiam effossis, si vera est fama, latebris
Sub terra fovere larem, penitusque repertae
Pumicibusque cavis exesaeque arboris antro.
Tu tamen e levi rimosa cubilia limo
Ungue fovens circum, et raras super injice frondis.
Neu propius tectis taxum sine; neve rubentis

Ure foco caneros ; altae neu crede paludi,
Aut ubi odor coeni gravis, aut ubi concava pulsu
Saxa sonant, vocisque offensa resultat imago.

Quod superest, ubi pulsam hiemem Sol aureus egit
Sub terras, coelumque aestiva luce reclusit ;
Illae continuo saltus silvasque peragrant,
Purpureosque metunt flores, et flumina libant
Summa leves. Hinc, nescio qua dulcedine laetae,
Progeniem nidosque fovant : hinc arte recentis
Excudunt ceras, et mella tenacia fingunt.
Hinc, ubi jam emissum caveis ad sidera coeli
Nare per aestatem liquidam suspexeris agmen,
Obscuramque trahi vento mirabere nubem,
Contemplator : aquas dulcis, et frondea semper
Tecta petunt. Huc tu jussos adsperge saporis,
Trita melisphylla, et cerinthae ignobile gramen ;
Tinnitusque cie, et Matris quate cymbala circum :
Ipsae confident medicatis sedibus ; ipsae
Intima more suo sese in cunabula condent.

Sin autem ad pugnam exierint—nam saepe duobus
Regibus incescit magno discordia motu,
Continuoque animos volgi et trepidantia bello
Corda licet longe praesciscere : namque morantis
Martius ille aeris rauci canor increpat, et vox
Auditur fractos sonitus imitata tubarum ;
Tum trepidae inter se coeunt, pennisque coruscant,
Spiculaque exacuunt rostris, aptantque lacertos,
Et circa regem, atque ipsa ad praetoria, densae

Miscentur, magnisque vocant clamoribus hostem.
Ergo, ubi ver naëtae sudum camposque patentis,
Erumpunt portis; concurritur aethere in alto;
Fit sonitus; magnum mixtae glomerantur in orbem,
Praecipitesque cadunt: non densior aëre grando,
Nec de concussa tantum pluit ilice glandis.
Ipsi per medias acies, insignibus alis,
Ingentis animos angusto in pectore versant,
Usque adeo obnixi non cedere, dum gravis aut hos,
Aut hos versa fuga victor dare terga subegit.
Hi motus animorum, atque haec certamina tanta,
Pulveris exigui jactu compressa, quiescent.

Verum, ubi ductores acie revocaveris ambo,
Deterior qui visus, eum, ne prodigus obsit,
Dede neci; melior vacua sine regnet in aula.
Alter erit maculis auro squalentibus ardens;
Nam duo sunt genera: hic melior, insignis et ore,
Et rutilus clarus squamis; ille horridus alter
Desidia, latamque trahens inglorius alvum.
Ut binae regum facies, ita corpora plebis:
Namque aliae turpes horrent, ceu, pulvere ab alto
Quum venit, et sicco terram spuit ore, viator
Aridus; elucent aliae, et fulgore coruscant,
Ardentes auro et paribus lita corpora guttis.
Haec potior suboles: hinc coeli tempore certo
Dulcia mella premes; nec tantum dulcia, quantum
Et liquida; et durum Bacchi domitura saporem.
At, quum incerta volant coeloque examina ludunt,

Contemnuntque favos, et frigida tecta relinquunt ;
Instabilis animos ludo prohibebis inani.
Nec magnus prohibere labor : tu regibus alas
Eripe : non illis quisquam cunctantibus altum
Ire iter, aut castris audebit vellere signa.
Invitent croceis halantes floribus horti,
Et, custos furum atque avium, cum falce saligna
Hellepontiaci fervet tutela Priapi.
Ipse, thymum pinosque ferens de montibus altis,
Tecta ferat late circum, cui talia curae ;
Ipse labore manum duro terat ; ipse feracis
Figat humo plantas, et amicos irriget imbris.

Atque equidem, extremo ni jam sub fine laborum
Vela traham et terris festinem advertere proram,
Forfitan et, pinguis hortos quae cura colendi
Ornaret, canerem, biferique rosaria Paesti ;
Quoque modo potis gauderent intuba rivis,
Et virides apio ripae ; tortusque per herbam
Cresceret in ventrem cucumis : nec fera comantem
Narcissum, aut flexi tacuisssem vimen acanthi,
Pallentisque hederas, et amantis littora myrtos.
Namque sub Oebaliae memini me turribus arcis,
Qua niger humectat flaventia culta Galaesus,
Corycium vidisse senem, cui pauca relicti
Jugera ruris erant : nec fertilis illa juvencis,
Nec pecori opportuna seges, nec commoda Baccho.
Hic rarum tamen in dumis olus, albaque circum
Lilia, verbenasque premens, vescumque papaver,

Regum aequabat opes animis; feraque revertens
Nocte domum dapibus mensas onerabat inemtis.
Primus vere rosam, atque auctumno carpere poma;
Et, quum tristis hiems etiamnum frigore saxa
Rumperet, et glacie cursus frenaret aquarum,
Ille comam mollis jam tondebat hyacinthi,
Aestatem increpitans feram zephyrosque morantis.
Ergo apibus fetis idem, atque examine multo,
Primus abundare, et spumantia cogere pressis
Mella favis; illi tiliae, atque uberrima pinus;
Quotque in flore novo pomis se fertilis arbos
Induerat, totidem auctumno matura tenebat.
Ille etiam feras in versum distulit ulmos,
Eduramque pirum, et spinos jam pruna ferentis,
Jamque ministrantem platanum potantibus umbras.
Verum haec ipse equidem, spatiis exclusus iniquis,
Praetereo, atque aliis post me memoranda relinquo.

Nunc age, naturas apibus quas Jupiter ipse
Addidit, expediam; pro qua mercede, canoros
Curetum sonitus crepitantiaque aera secutae,
Dictae coeli regem pavere sub antro.
Solae communis gnatos, consortia tecta
Urbis habent, magnisque agitant sub legibus aevum;
Et patriam solae, et certos novere Penatis;
Venturaeque hiemis memores aestate laborem
Experiuntur, et in medium quaesita reponunt.
Namque aliae victu invigilant, et foedere pacto
Exercentur agris: pars intra septa domorum

Narcissi lacrimam, et lentum de cortice gluten,
Prima favis ponunt fundamina, deinde tenacis
Suspendunt ceras; aliae, spem gentis, adultos
Educunt fetus; aliae purissima mella
Stipant, et liquido distendunt nectare cellas.
Sunt quibus ad portas cecidit custodia forti;
Inque vicem speculantur aquas et nubila coeli;
Aut onera accipiunt venientum, aut agmine facto
Ignavum, fucos, pecus a praesepibus arcent:
Fervet opus, redolentque thymo fragrantia mella.
Ac veluti, lentis Cyclopes fulmina massis
Quum properant, alii taurinis follibus auras
Accipiunt redduntque, alii stridentia tinguunt
Aera lacu; gemit impositis incudibus Aetna:
Illi inter sese magna vi brachia tollunt
In numerum, versantque tenaci forcipe ferrum:
Non aliter, si parva licet componere magnis,
Cecropias innatus apes amor arguet habendi,
Munere quamque suo. Grandaevus oppida curae,
Et munire favos, et daedala fingere tecta:
At fessae multa referunt se nocte minores,
Crura thymo plenae; pascuntur et arbuta passim,
Et glaucas salices, casiamque, crocumque rubentem,
Et pinguem tiliam, et ferrugineos hyacinthos.
Omnibus una quies operum, labor omnibus unus.
Mane ruunt portis; nusquam mora: rursus, easdem
Vesper ubi e pastu tandem decedere campis
Admonuit, tum tecta petunt, tum corpora curant;

Fit sonitus, mussantque oras et limina circum.
Post, ubi jam thalamis se composuere, filetur
In noctem, fessosque sopor suus occupat artus.
Nec vero a stabulis pluvia impendente recedunt
Longius, aut credunt coelo adventantibus Euris :
Sed circum tutae sub moenibus urbis aquantur,
Excursusque brevis tentant, et saepe lapillos,
Ut cymbae instabiles fluctu jactante saburram,
Tollunt ; his sese per inania nubila librant.
Illum adeo placuisse apibus mirabere morem,
Quod nec concubitu indulgent, nec corpora segnes
In Venerem solvunt, aut fetus nixibus edunt ;
Verum ipsae e foliis natos, et suavis herbis,
Ore legunt ; ipsae regem parvosque Quirites
Sufficiunt, aulasque et cerea regna refingunt,
Saepe etiam duris errando in cotibus alas
Attrivere, ultroque animam sub fasce dedere :
Tantus amor florum, et generandi gloria mellis.
Ergo ipsas quamvis angusti terminus aevi
Excipiat, neque enim plus septima ducitur aestas ;
At genus immortale manet, multosque per annos
Stat Fortuna domus, et avi numerantur avorum.
Praeterea regem non sic Aegyptos et ingens
Lydia, nec populi Parthorum, aut Medus Hydaspes,
Observant. Rege incolumi, mens omnibus una est ;
Amisso, rupere fidem, constructaque mella
Diripuerunt ipsae, et crates solvere favorum.
Ille operum custos : illum admirantur, et omnes

Circumstant fremitu denso, stipantque frequentes ;
Et saepe attollunt humeris, et corpora bello
Obiectant, pulchramque petunt per volnera mortem.

His quidam signis, atque haec exempla secuti,
Esse apibus partem divinae mentis et haustus
Aetherios dixere : Deum namque ire per omnis
Terrasque, tractusque maris, coelumque profundum.
Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum,
Quemque sibi tenuis nascentem arcessere vitas :
Scilicet huc reddi deinde, ac resoluta referri
Omnia ; nec morti esse locum ; sed viva volare
Sideris in numerum, atque alto succedere coelo.

Si quando sedem angustam servataque mella
Thesauris relines, prius haustu sparsus aquarum
Ora fove, fumosque manu praetende sequacis.
Bis gravidos cogunt fetus, duo tempora messis ;
Taygete simul os terris ostendit honestum
Plias, et Oceani spretos pede repulit annis ;
Aut eadem fidus fugiens ubi Piscis aquosi
Tristior hibernas coelo descendit in undas.
Illis ira modum supra est, laesaeque venenum
Morsibus inspirant, et spicula caeca relinquunt
Adfixae venis, animasque in volnere ponunt.
Sin duram metues hiemem, parcesque futuro,
Contusosque animos et res miserabere fractas ;
At suffire thymo, cerasque recidere inanis,
Quis dubitet ? nam saepe favos ignotus adedit
Stellio ; et lucifugis congesta cubilia blattis ;

Immunisque sedens aliena ad pabula fucus,
Aut asper crabro imparibus se immiscuit armis ;
Aut dirum, tineae, genus ; aut invisa Minervae
Laxos in foribus suspendit aranea casset.
Quo magis exhaustae fuerint, hoc acrius omnes
Incumbent generis lapsi farcire ruinas,
Complebuntque foros, et floribus horrea textent.

Si vero, quoniam casus apibus quoque nostros
Vita tulit, tristi languebunt corpora morbo,
Quod jam non dubiis poteris cognoscere signis ;
(Continuo est aegris alius color ; horrida voltum
Deformat macies ; tum corpora luce carentum
Exportant tectis, et tristitia funera ducunt ;
Aut illae pedibus connexae ad limina pendent,
Aut intus clausis cunctantur in aedibus omnes,
Ignavaeque fame, et contracto frigore pigrae :
Tum sonus auditur gravior, tractimque susurrant ;
Frigidus ut quondum silvis immurmurat Auster,
Ut mare sollicitum stridit refluentibus undis,
Aestuatur ut clausis rapidus fornacibus ignis)
Hic jam galbaneos suadebo incendere odores,
Mellaque arundineis inferre canalibus ultro,
Hortantem, et fessas ad pabula nota vocantem.
Proderit et tunsum gallae admiscere saporem,
Arentisque rosas, aut igni pingua multo
Defruta, vel Psythia passos de vite racemos,
Cecropiumque thymum, et grave olentia centaurea.
Est etiam flos in pratis, cui nomen amello

Fecere agricolae, facilis quaerentibus herba :
Namque uno ingentem tollit de cespite silvam,
Aureus ipse ; sed in foliis, quae plurima circum
Funduntur, violae subluce purpura nigrae ;
Saepe deum nexis ornatae torquibus arae ;
Asper in ore sapor ; tonsis in vallibus illum
Pastores et curva legunt prope flumina Mellae.
Hujus odorato radices incoque Baccho,
Pabulaque in foribus plenis adpone canistris.

Sed, si quem proles subito defecerit omnis,
Nec, genus unde novae stirpis revocetur, habebit ;
Tempus et Arcadii memoranda inventa magistri
Pandere, quoque modo caesis jam saepe juvencis
Insincerus apes tulerit cruor : altius omnem
Expediam, prima repetens ab origine, famam.
Nam, qua Pellaei gens fortunata Canopi
Accolit effuso stagnantem flumine Nilum,
Et circum pictis vehitur sua rura faselis ;
Quaque pharetratae vicinia Perfidis arguet,
Et viridem Aegyptum nigra fecundat arena,
Et diversa ruens septem discurrit in ora
Usque coloratis amnis devexus ab Indis ;
Omnis in hac certam regio jacet arte salutem.

Exiguus primum, atque ipsos contractus ad usus,
Eligitur locus : hunc angustique imbrice testi
Parietibusque premunt artis, et quatuor addunt,
Quatuor a ventis, obliqua luce fenestras.
Tum vitulus, bima curvans jam cornua fronte,

Quaeritur : huic, geminae nares, et spiritus oris,
Multa reluctanti, obsuitur ; plagisque peremto
Tunsa per integram solvuntur viscera pellem.
Sic positum in clauso relinquunt, et ramea costis
Subjiciunt fragmenta, thymum, casiasque recentis.
Hoc geritur, Zephyris primum impellentibus undas,
Ante novis rubeant quam prata coloribus, ante
Garrula quam tignis nidum suspendat hirundo.
Interea teneris tepefactus in ossibus humor
Aestuat, et visenda modis animalia miris,
Trunca pedum primo, mox et stridentia pennis
Miscentur, tenuemque magis magis aëra carpunt :
Donec, ut aestivis effusus nubibus imber,
Erupere ; aut ut, nervo pulsante, sagittae,
Prima leves ineunt si quando proelia Parthi.

Quis deus hanc, Musae, quis nobis extudit artem?
Unde nova ingressus hominum experientia cepit ?

Pastor Aristaeus, fugiens Peneia Tempe,
Amissis, ut fama, apibus morboque fameque,
Tristis ad extremi sacrum caput adstitit amnis,
Multa querens ; atque hac adfatus voce parentem :
Mater, Cyrene mater, quae gurgitis hujus
Ima tenes, quid me praeclara stirpe deorum,
Si modo, quem perhibes, pater est Thymbraeus Apollo,
Invisum fatis genuisti ? aut quo tibi nostri
Pulsus amor ? quid me coelum sperare jubebas ?
En ! etiam hunc ipsum vitae mortalis honorem,
Quem mihi vix frugum et pecudum custodia sollers

Omnia tentanti extuderat, te matre, relinquo.
Quin age, et ipsa manu felicitis erue silvas ;
Fer stabulis inimicum ignem, atque interfice messis ;
Ure sata, et validam in vitis molire bipennem :
Tanta meae si te ceperunt taedia laudis.
At mater sonitum thalamo sub fluminis alti
Sensit : eam circum Milesia vellera Nymphae
Carpebant, hyali saturo fucata colore ;
Drymoque, Xanthoque, Ligeaque, Phyllodoceque,
Caesariem effusae nitidam per candida colla ;
Neface, Spioque, Thaliaque, Cymodoceque,
Cydisippeque, et flava Lycorias ; altera virgo,
Altera tum primos Lucinae experta labores
Clioque, et Beroë foror, Oceanitides ambae
Ambae auro, pictis incinctae pellibus ambae ;
Atque Ephyre, atque Opis, et Asia Deïopea ;
Et, tandem positis, velox Arethusa, sagittis.
Inter quas curam Clymene narrabat inanem
Volcani, Martisque dolos et dulcia furta ;
Aque Chao densos divom numerabat amores.
Carmine quo captae dum fufis mollia pensa
Devolvunt, iterum maternas impulit auris
Luctus Aristaei, vitreisque sedilibus omnes
Obstupere ; sed, ante alias, Arethusa, sorores
Prospiciens, summa flavum caput extulit unda.
Et procul : O gemitu non frustra exterrita tanto,
Cyrene foror ! ipse tibi, tua maxima cura,
Tristis Aristaeus Penei genitoris ad undam

Stat lacrimans, et te crudelem nomine dicit.
Huic, percussa nova mentem formidine, mater,
Duc, age, duc ad nos ; fas illi limina divom
Tangere, ait : simul alta jubet discedere late
Flumina, qua juvenis gressus inferret : at illum
Curvata in montis faciem circumstetit unda,
Accipitque sinu vasto, misitque sub amnem.
Jamque domum mirans genetricis, et humida regna,
Speluncisque lacus clausos, lucosque sonantis,
Ibat, et, ingenti motu stupefactus aquarum,
Omnia sub magna labentia flumina terra
Spectabat, diversa locis ; Phasimque, Lycumque,
Et caput, unde altus primum se erumpit Enipeus,
Unde pater Tiberinus, et unde Aniena fluente,
Saxosumque sonans Hypanis, Myfusque Caicus,
Et, gemina auratus taurino cornua voltu,
Eridanus, quo non alius per pingua culta
In mare purpureum violentior effluit amnis.

Postquam est in thalami pendentia pumice tecta
Perventum, et gnati fletus cognovit inanes
Cyrene ; manibus liquidos dant ordine fontis
Germanae, tonsisque ferunt mantelia villis.
Pars epulis onerant mensas, et plena reponunt
Pocula : Panchaeis adolescunt ignibus arae :
Et mater, Cape Maeonii carchesia Bacchi ;
Oceano libemus, ait. Simul ipsa precatur
Oceanumque patrem rerum, Nymphasque sorores,
Centum quae silvas, centum quae flumina servant ;

Ter liquido ardentem perfudit nectare Vestam :
Ter flamma ad summum tecti subiecta reluxit.
Omne quo firmans animum, sic incipit ipsa :
Est in Carpathio Neptuni gurgite vates,
Caeruleus Proteus, magnum qui piscibus aequor
Et juncto bipedum curru metitur equorum.
Hic nunc Emathiae portus, patriamque revisit
Pallenen : hunc et Nymphae veneramur, et ipse
Grandaevus Nereus ; novit namque omnia vates,
Quae sint, quae fuerint, quae mox ventura trahantur ;
Quippe ita Neptuno visum est, immania cujus
Armenta, et turpis pascit sub gurgite phocas.
Hic tibi, nate, prius vinclis capiundus, ut omnem
Expediat morbi causam, eventusque secundet.
Nam sine vi non ulla dabit praecepta, neque illum
Orando flectes ; vim duram et vincula capto
Tende : doli circum haec demum frangentur inanes.
Ipsa ego te, medios quum sol accenderit aestus,
Quum sitiunt herbae, et pecori jam gratior umbra est,
In secreta fenis ducam, quo fessus ab undis
Se recipit ; facile ut somno aggrediare jacentem.
Verum, ubi correptum manibus vinclisque tenebis,
Tum variae eludent species atque ora ferarum :
Fiet enim subito sus horridus, atraque tigris,
Squamosusque draco, et fulva cervice leaena ;
Aut acrem flammae sonitum dabit, atque ita vinclis
Excidet, aut in aquas tenues dilapsus abibit.
Sed, quanto ille magis formas se vertet in omnis,

Tanto, nate, magis contende tenacia vincla ;
Donec talis erit mutato corpore, qualem
Videris, incepto tegeret quum lumina somno.

Haec ait, et liquidum ambrosiae diffundit odorem,
Quo totum nati corpus perduxit : at illi
Dulcis compositis spiravit crinibus aura,
Atque habilis membris venit vigor. Est specus ingens
Exesi latere in montis, quo plurima vento
Cogitur inque sinus scindit sese unda reductos ;
Deprensus olim statio tutissima nautis :
Intus se vasti Proteus tegit objice faxi.
Hic juvenem in latebris, aversum a lumine, Nympha
Collocat ; ipsa procul, nebulis obscura, resistit.
Jam rapidus torrens sitientis Sirius Indos
Ardebat coelo, et medium Sol igneus orbem
Hauferat ; ardebant herbae, et cava flumina siccis
Faucibus ad limum radii tepescenda coquebant :
Quum Proteus, consueta petens e fluctibus antra,
Ibat ; eum vasti circum gens humida ponti
Exsultans rorem late dispersit amarum.
Sternunt se somno diversae in littore phocae :
Ipse, velut stabuli custos in montibus olim,
Vesper ubi e pastu vitulos ad tecta reducit,
Auditisque lupos acuunt balatibus agni,
Confidit scopulo medius, numerumque recenset.
Cujus Aristaeo quoniam est oblata facultas ;
Vix defessa senem passus componere membra,
Cum clamore ruit magno, manicisque jacentem

Occupat. Ille, suae contra non immemor artis,
Omnia transformat sese in miracula rerum,
Ignemque, horribilemqueferam, fluviumque liquentem.
Verum, ubi nulla fugam reperit pellacia, victus
In sese redit, atque hominis tandem ore locutus :
Nam quis te, juvenum confidentissime, nostras
Jussit adire domus? quidve hinc petis? inquit. At ille:
Scis, Proteu, scis ipse, neque est te fallere quidquam;
Sed tu define velle. Deum praecepta secuti,
Venimus hinc lapsis quaesitum oracula rebus.
Tantum effatus. Ad haec vates vi denique multa
Ardentis oculos intorsit lumine glauco,
Et, graviter frendens, sic fatis ora resolvit:

Non te nullius exercent numinis irae:
Magna luis commissa: tibi, has miserabilis Orpheus
Haud quaquam ob meritum, poenas, ni fata resistent,
Suscitat; et rapta graviter pro conjuge saevit.
Illa quidem, dum te fugeret per flumina praeceps,
Immanem ante pedes hydrum moritura puella,
Servantem ripas, alta non vidit in herba.
At chorus aequalis Dryadum clamore supremos
Implerunt montis; flerunt Rhodopeiae arces,
Altaque Pangaea, et Rhesi Mavortia tellus,
Atque Getae, atque Hebrus, et Aetias Orithyia.
Ipse, cava solans aegrum testudine amorem,
Te, dulcis conjunx, te solo in littore secum,
Te veniente die, te decedente canebat.
Taenarias etiam fauces, alta ostia Ditis,

Et caligantem nigra formidine lucum
Ingressus, Manisque adiit, regemque tremendum,
Nesciaque humanis precibus mansuescere corda.
At, cantu commotae, Erebi de sedibus imis
Umbrae ibant tenues, simulacraque luce carentum :
Quam multa in foliis avium se millia condunt,
Vesper ubi aut hibernus agit de montibus imber ;
Matres, atque viri, defunctaque corpora vita
Magnanimum heroum, pueri, innuptaeque puellae,
Impositique rogis juvenes ante ora parentum ;
Quos circum limus niger, et deformis arundo
Cocyti, tardaque palus inamabilis unda
Adligat, et novies Styx interfusa coercet.
Quin ipsae stupuere domus atque intima Leti
Tartara, caeruleosque implexae crinibus anguis
Eumenides, tenuitque inhians tria Cerberus ora,
Atque Ixionii vento rota constitit orbis.

Jamque, pedem referens, casus evaserat omnis,
Redditaque Eurydice superas veniebat ad auras,
Pone sequens ; namque hanc dederat Proserpina legem ;
Quum subita incautum dementia cepit amantem,
Ignoscenda quidem, scirent si ignoscere Manes :
Restitit, Eurydicenque suam jam luce sub ipsa,
Immemor, heu ! victusque animi, respexit. Ibi omnis
Effusus labor, atque immitis rupta tyranni
Foedera, terque fragor stagnis auditus Avernis.
Illa, Quis et me, inquit, miseram, et te perdidit, Orpheu,
Quis tantus furor ? En ! iterum crudelia retro

Fata vocant, conditque natantia lumina somnus.
Jamque vale. Feror ingenti circumdata nocte,
Invalidasque tibi tendens, heu ! non tua, palmas.
Dixit, et ex oculis subito, ceu fumus in auras
Commixtus tenuis, fugit diversa ; neque illum,
Prenfantem nequidquam umbras, et multa volentem
Dicere, praeterea vidit ; nec portitor Orci
Amplius objectam passus transire paludem.
Quid faceret ? quo se, rapta bis conjuge, ferret
Quo fletu Manis, qua Numina voce moveret ?
Illa quidem Stygia nabat jam frigida cymba.
Septem illum totos perhibent ex ordine mensis,
Rupe sub aëria, deserti ad Strymonis undam,
Flevisse, et gelidis haec evoluisse sub antris,
Mulcentem tigris, et agentem carmine quercus :
Qualis populea moerens Philomela sub umbra
Amisos queritur fetus, quos durus arator
Observans nido implumis detraxit ; at illa
Flet noctem, ramoque sedens miserabile carmen
Integrat, et moestis late loca questibus implet.
Nulla Venus, non ulli animum flexere Hymenaei :
Solut Hyperboreas glacies, Tanaimque nivalem,
Arvaque Rhipaeis numquam viduata pruinis
Lustrabat, raptam Eurydicen atque inrita Ditis
Dona querens : spretae Ciconum quo munere matres,
Inter sacra deum, nocturnique orgia Bacchi,
Discerptum latos juvenem sparsere per agros.
Tum quoque, marmorea caput a cervice revolsum

Gurgite quum medio portans Oeagrius Hebrus
Volveret, Eurydicen vox ipsa, et frigida lingua,
Ah miseram Eurydicen! anima fugiente vocabat;
Eurydicen toto referebant flumine ripae.

Haec Proteus; et se jactu dedit aequor in altum:
Quaque dedit, spumantem undam sub vertice torfit.
At non Cyrene: namque ultro adfata timentem:

Nate, licet tristis animo deponere curas.
Haec omnis morbi caussa; hinc miserabile Nymphae,
Cum quibus illa choros lucis agitabat in altis,
Exitium misere apibus: tu munera supplex
Tende, petens pacem, et faciles venerare Napaeas;
Namque dabunt veniam votis, irasque remittent.
Sed, modus orandi qui sit, prius ordine dicam.
Quatuor eximios praestanti corpore tauros,
Qui tibi nunc viridis depascunt summa Lycae,
Delige, et intacta totidem cervice juvencas.
Quatuor his aras alta ad delubra dearum
Constitue, et sacrum jugulis demitte cruorem;
Corporaque ipsa boum frondoso deferre luco.
Post, ubi nona suos Aurora ostenderit ortus,
Inferias Orphei Lethaea papavera mittes;
Placatam Eurydicen vitula venerabere caesa,
Et nigram mactabis ovem, lucumque revises.

Haud mora: continuo matris praecepta facessit.
Ad delubra venit; monstratas excitat aras;
Quatuor eximios praestanti corpore tauros
Ducit, et intacta totidem cervice juvencas.

Post, ubi nona suos Aurora induxerat ortus,
Inferias Orphei mittit, lucumque revisit.
Hic vero, subitum ac dictu mirabile monstrum !
Adspiciunt liquefacta boum per viscera toto
Stridere apes utero, et ruptis effervere costis ;
Immensoque trahi nubes ; jamque arbore summa
Confluere, et lentis uvam demittere ramis.

HAEC super arborum cultu pecorumque canebam,
Et super arboribus ; Caesar dum magnus ad altum
Fulminat Euphraten bello, victorque volentis
Per populos dat jura, viamque adfectat Olympo.
Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope, studiis florentem ignobilis otii ;
Carmina qui lusi pastorum, audaxque juvena,
Tityre, te patulae cecini sub tegmine fagi.

P. VIRGILII MARONIS
AENEIS.

P. VIRGILII MARONIS
AENEIDOS

LIBER PRIMUS.

ILLE ego, qui quondam, gracili modulatus avenæ
Carmen, et, egressus silvis vicina coëgi,
Ut quamvis avido parerent arva colono ;
Gratum opus agricolis : at nunc horrentia Martis

ARMA, virumque cano, Trojæ qui primus ab oris
Italiam, fato profugus, Lavinia venit
Littora ; multum ille et terris jactatus et alto,
Vi superûm, faevæ memorem Junonis ob iram :
Multa quoque et bello passus, dum conderet urbem,
Inferretque deos Latio ; genus unde Latinum,
Albanique patres, atque altae moenia Romæ.

Musa, mihi causas memora, quo numine laeso,
Quidve dolens, regina deûm tot volvere casus
Insignem pietate virum, tot adire labores,
Impulerit : tantaene animis coelestibus iræ ?
Urbs antiqua fuit, Tyrii tenere coloni,

Carthago, Italiam contra Tiberinaque longe
Ostia, dives opum, studiisque asperrima belli ;
Quam Juno fertur terris magis omnibus unam
Posthabita coluisse Samo : hic illius arma,
Hic currus fuit : hoc regnum dea gentibus esse,
Si qua fata sinant, jam tum tenditque fovetque.
Progeniem sed enim Trojano a sanguine duci
Audierat, Tyrias olim quae verteret arces ;
Hinc populum, late regem, belloque superbum,
Venturum excidio Libyae ; sic volvere Parcas.
Id metuens, veterisque memor Saturnia belli,
Prima quod ad Trojam pro caris gesserat Argis :
Nec dum etiam caussae irarum saevique dolores
Exciderant animo ; manet alta mente repostum
Judicium Paridis, spretaeque injuria formae,
Et genus invisum, et rapti Ganymedis honores :
His accensa super, jactatos aequore toto
Troas, reliquias Danaûm atque immitis Achilli,
Arcebat longe Latio ; multosque per annos
Errabant, aëti fatis, maria omnia circum.
Tantae molis erat Romanam condere gentem.

Vix, e conspectu Siculae telluris, in altum
Vela dabant laeti, et spumas falis aere ruebant ;
Quum Juno, aeternum fervans sub pectore volnus,
Haec secum : Mene incepto desistere victam,
Nec posse Italia Teucrorum avertere regem ?
Quippe vetor fatis. Pallasne exurere classem
Argivûm, atque ipsos potuit submergere ponto,

Unius ob noxam et furias Ajacis Oilei ?
Ipſa, Jovis rapidum jaculata e nubibus ignem,
Diſjecitque rates, evertitque aequora ventis ;
Illum, exſpirantem tranſfixo pectore flammas,
Turbine corripuit, ſcopuloque infixit acuto.
Aſt ego, quae divom incedo regina, Jovisque
Et foror et conjunx, una cum gente tot annos
Bella gero. Et quisquam numen Junonis adoret
Praeterea, aut ſupplex aris imponat honorem ?

Talia flammato ſecum dea corde volutans,
Nimborum in patriam, loca feta furentibus auſtris,
Aeoliam venit. Hic vaſto rex Aeolus antro
Luſtantis ventos tempeſtatesque ſonoras
Imperio premit, ac vinclis et carcere frenat.
Illi indignantes magno cum murmure montis
Circum clauſtra fremunt : celſa ſedet Aeolus arce,
Sceptra tenens, mollitque animos, et temperat iras.
Ni faciat, maria ac terras coelumque profundum
Quippe ferant rapidi ſecum, verrantque per auras.
Sed pater omnipotens ſpeluncis abdidit atris,
Hoc metuens ; molemque et montis inſuper altos
Impoſuit, regemque dedit, qui foedere certo
Et premere, et laxas ſciret dare juſſus habenas.
Ad quem tum Juno ſupplex his vocibus uſa eſt :
Aeole, namque tibi divom pater, atque hominum rex,
Et mulcere dedit fluſtus et tollere vento ;
Gens inimica mihi Tyrrhenum navigat aequor,
Ilium in Italiam portans, victosque Penates :

Carthago, Italiam contra Tiberinaque longe
Ostia, dives opum, studiisque asperrima belli;
Quam Juno fertur terris magis omnibus unam
Posthabita coluisse Samo: hic illius arma,
Hic currus fuit: hoc regnum dea gentibus esse,
Si qua fata sinant, jam tum tenditque fovetque.
Progeniem sed enim Trojano a sanguine duci
Audierat, Tyrias olim quae verteret arces;
Hinc populum, late regem, belloque superbum,
Venturum excidio Libyae; sic volvere Parcas.
Id metuens, veterisque memor Saturnia belli,
Prima quod ad Trojam pro caris gesserat Argis:
Nec dum etiam caussae irarum saevique dolores
Exciderant animo; manet alta mente repostum
Judicium Paridis, spretaeque injuria formae,
Et genus invisum, et rapti Ganymedis honores:
His accensa super, jactatos aequore toto
Troas, reliquias Danaûm atque immitis Achilli,
Arcebat longe Latio; multosque per annos
Errabant, acti fati, maria omnia circum.
Tantae molis erat Romanam condere gentem.

Vix, e conspectu Siculae telluris, in altum
Vela dabant laeti, et spumas falis aere ruebant;
Quum Juno, aeternum servans sub pectore volnus,
Haec secum: Mene incepto desistere victam,
Nec posse Italia Teucrorum avertere regem?
Quippe vetor fati. Pallasne exurere classem
Argivum, atque ipsos potuit submergere ponto,

Unius ob noxam et furias Ajacis Oilei ?
 Ipsa, Jovis rapidum jaculata e nubibus ignem,
 Disjecitque rates, evertitque aequora ventis ;
 Illum, expirantem transfixo pectore flammam,
 Turbine corripuit, scopuloque infixit acuto.
 Ast ego, quae divom incedo regina, Jovisque
 Et soror et conjunx, una cum gente tot annos
 Bella gero. Et quisquam numen Junonis adoret
 Praeterea, aut supplex aris imponat honorem ?

Talia flammato secum dea corde volutans,
 Nimborum in patriam, loca feta furentibus austris,
 Aeoliam venit. Hic vasto rex Aeolus antro
 Luctantis ventos tempestatesque sonoras
 Imperio premit, ac vinclis et carcere frenat.
 Illi indignantes magno cum murmure montis
 Circum claustra fremunt : celsa fedet Aeolus arce,
 Sceptra tenens, mollitque animos, et temperat iras.
 Ni faciat, maria ac terras coelumque profundum
 Quippe ferant rapidi secum, vertantque per auras.
 Sed pater omnipotens speluncis abdidit atris,
 Hoc metuens ; molemque et montis insuper altos
 Imposuit, regemque dedit, qui foedere certo
 Et premere, et laxas sciret dare jussus habenas.
 Ad quem tum Juno supplex his vocibus usa est :
 Aeole, namque tibi divom pater, atque hominum rex,
 Et mulcere dedit fluctus et tollere vento ;
 Gens inimica mihi Tyrrhenum navigat aequor,
 Ilium in Italiam portans, victosque Penates :

Incute vim ventis, submersasque obrue puppes ;
Aut age diversos, et disjice corpora ponto.
Sunt mihi bis septem praestanti corpore nymphae,
Quarum, quae forma pulcherrima, Deïopeam
Connubio jungam stabili, propriamque dicabo ;
Omnis ut tecum, meritis pro talibus, annos
Exigat, et pulchra faciat te prole parentem.

Aeolus haec contra : Tuus, o regina ! quid optes
Explorare labor ; mihi jussa capeffere fas est.
Tu mihi, quodcumque hoc regni, tu sceptrâ Jovemque
Conciliâs ; tu das epulis accumbere divom,
Nimborumque facis tempestatumque potentem.

Haec ubi dicta, cavum conversa cuspide montem
Impulit in latus ; ac venti, velut agmine facto,
Qua data porta, ruunt, et terras turbine perflant.
Incubuerè mari, totumque a sedibus imis
Una Eurusque Notusque ruunt, creberque procellis
Africus, et vastos volvunt ad littora fluctus.
Insequitur clamorque virûm, stridorque rudentum.
Eripiunt subito nubes coelumque, diemque,
Teucrorum ex oculis : ponto nox incubat atra.
Intonuere poli, et crebris micat ignibus aether ;
Praesentemque viris intentant omnia mortem.
Extemplo Aeneae solvuntur frigore membra :
Ingemit, et, duplicis tendens ad sidera palmas,
Talia voce refert : O terque quaterque beati !
Quis ante ora patrum Trojae sub moenibus altis
Contigit oppetere ! o Danaûm fortissime gentis,

Tydide ! mene Iliacis occumbere campis
Non potuisse, tuaque animam hanc effundere dextra ?
Saevus ubi Aeacidae telo jacet Hector, ubi ingens
Sarpedon ; ubi tot Simoïs correpta sub undis
Scuta virûm, galeasque, et fortia corpora, volvit.

Talia jactanti stridens aquilone procella
Velum adversa ferit, fluctusque ad sidera tollit :
Franguntur remi : tum prora avertit, et undis
Dat latus : insequitur cumulo praeruptus aquae mons.
Hi summo in fluctu pendent : his unda dehiscens
Terram inter fluctus aperit ; furit aestus arenis.
Tris Notus abreptas in faxa latentia torquet ;
Saxa, vocant Itali mediis quae in fluctibus Aras,
Dorsum immane mari summo. Tris Euris ab alto
In brevia et syrtis urguet, miserabile visu !
Illiditque vadis, atque aggere cingit arenae.
Unam, quae Lycios fidumque vehebat Orontem,
Ipsius ante oculos ingens a vertice pontus
In puppim ferit : excutitur pronusque magister
Volvitur in caput : ast illam ter fluctus ibidem
Torquet agens circum, et rapidus vorat aequore vortex.
Adparent rari nantes in gurgite vasto ;
Arma virûm, tabulaeque, et Troia gaza per undas.
Jam validam Ilionei navem, jam fortis Achatae,
Et qua vectus Abas, et qua grandaevus Aletes,
Vicit hiems : laxis laterum compagibus omnes
Accipiunt inimicum imbrem, rimisque fatiscunt.

Interea, magno misceri murmure pontum,

Emiffamque hiemem fenfit Neptunus, et imis
Stagna refufa vadis, graviter commotus ; et, alto
Profpiciens, fumma placidum caput extulit unda.
Disjeftam Aeneae toto videt aequare claffem ;
Fluctibus oppreffos Troas coelique ruina.
Nec latuere doli fratrem Junonis, et irae.
Eurum ad fe Zephyrumque vocat; dehinc talia fatur:
Tantane vos generis tenuit fiducia veftri?
Jam coelum terramque meo fine numine, Venti,
Mifcere, et tantas audetis tollere moles?
Quos ego—fed motos praeftat componere fluctus :
Poft mihi non fimili poena commiffa luetis.
Maturate fugam, regique haec dicite veftro :
Non illi imperium pelagi, faevumque tridentem,
Sed mihi forte datum. Tenet ille immania faxa,
Veftras, Eure, domos : illa fe jactet in aula
Aeolus, et claufo ventorum carcere regnet.

Sic ait, et dicto citius tumida aequora placat ;
Collectasque fugat nubes, folemque reducit.
Cymothoë, fimul et Triton adnixus, acuto
Detrudunt navis fcopulo : levat ipfe tridenti ;
Et vastas aperit fyrtis, et temperat aequor ;
Atque rotis fummas levibus perlabitur undas.
Ac, veluti magno in populo quum faepe coorta eft
Seditio, faevitque animis ignobile vulgus,
Jamque faces et faxa volant ; furor arma miniftrat :
Tum, pietate gravem ac meritis fi forte virum quem
Confpexere, filent, adrectisque auribus adftant ;

Iste regit dictis animos, et pectora mulcet :
Sic cunctus pelagi cecidit fragor, aequora postquam
Prospiciens genitor, coeloque inVectus aperto,
Flestit equos, curruque volans dat lora secundo.

Defessi Aeneadae, quae proxima, littora cursu
Contendunt petere, et Libyae vertuntur ad oras.

Est in secessu longo locus : insula portum
Efficit objectu laterum, quibus omnis ab alto
Frangitur, inque sinus scindit sese unda reductos :
Hinc atque hinc vastae rupes, geminique minantur
In coelum scopuli, quorum sub vertice late
Aequora tuta silent : tum filvis scena coruscis
Desuper, horrentique atrum nemus imminet umbra :
Fronte sub adversa scopulis pendentibus antrum ;
Intus aquae dulces, vivoque sedilia faxo ;
Nympharum domus : hic fessas non vincula navis
Ulla tenent ; unco non adligat ancora morsu.
Huc septem Aeneas collectis navibus omni
Ex numero subit ; ac, magno telluris amore
Egressi, optata potiuntur Troes arena,
Et sale tabentis artus in littore ponunt.

Ac primum filici scintillam excudit Achates,
Suscepitque ignem foliis, atque arida circum
Nutrimenta dedit, rapuitque in fomite flammam.
Tum Cererem, corruptam undis, Cerealiaque arma
Expediunt, fessî rerum ; frugesque receptas
Et torrere parant flammis, et frangere saxo.

Aeneas scopulum interea conscendit, et omnem

Prospectum late pelago petit ; Anthea si quem
 Jactatum vento videat, Phrygiasque biremis,
 Aut Capyn, aut celsis in puppibus arma Caici.
 Navem in conspectu nullam ; tris littore cervos
 Prospicit errantis : hos tota armenta sequuntur
 A tergo, et longum per vallis pascitur agmen.
 Constitit hic, arcumque manu celerisque sagittas
 Corripuit, fidus quae tela gerebat Achates ;
 Ductoresque ipsos primum, capita alta ferentis
 Cornibus arboreis, sternit ; tum vulgus ; et omnem
 Miscet agens telis nemora inter frondea turbam.
 Nec prius abssistit, quam septem ingentia victor
 Corpora fundat humi, et numerum cum navibus aequet.
 Hinc portum petit, et socios partitur in omnis.
 Vina bonus quae deinde cadis onerarat Acestes
 Littore Trinacrio, dederatque abeuntibus heros,
 Dividit, et dictis moerentia pectora mulcet :

O focii ! neque enim ignari fumus ante malorum ;
 O passi graviores ! dabit Deus his quoque finem.
 Vos et Scyllaeam rabiem penitusque sonantis
 Acceffis scopulos : vos et Cyclopia faxa
 Experti. Revocate animos, moestumque timorem
 Mittite : forsitan et haec olim meminisse juvabit.
 Per varios casus, per tot discrimina rerum,
 Tendimus in Latium ; sedes ubi fata quietas
 Ostendunt : illic fas regna resurgere Trojae.
 Durate, et vosmet rebus servate secundis.

Talia voce refert ; curisque ingentibus aeger

Spem voltu simulat, premit altum corde dolorem.
 Illi se praedae accingunt dapibusque futuris :
 Tergora deripiunt costis, et viscera nudant.
 Pars in frustra secant, veribusque trementia figunt :
 Littore aëna locant alii, flammisque ministrant.
 Tum victu revocant vires ; fusique per herbam
 Implentur veteris Bacchi pinguisque ferinae.
 Postquam exempta fames epulis, mensaeque remotae,
 Amissos longo focios sermone requirunt,
 Spemque metumque inter dubii, seu vivere credant,
 Sive extrema pati, nec jam exaudire vocatos.
 Praecipue pius Aeneas, nunc acris Oronti,
 Nunc Amyci casum gemit, et crudelia secum
 Fata Lyci, fortemque Gyan, fortemque Cloanthum.

Et jam finis erat : quum Jupiter, aethere summo
 Despiciens mare velivolum, terrasque jacentis,
 Littoraque, et latos populos, sic vertice coeli
 Constitit, et Libyae defixit lumina regnis.
 Atque illum, talis jactantem pectore curas,
 Tristior, et lacrimis oculos suffusa nitentis,
 Adloquitur Venus : O qui res hominumque deûmque
 Aeternis regis imperiis, et fulmine terres !
 Quid meus Aeneas in te committere tantum,
 Quid Troës potuere ? quibus, tot funera passis,
 Cunctus ob Italiam terrarum clauditur orbis.
 Certe hinc Romanos olim, volventibus annis,
 Hinc fore ductores, revocato a sanguine Teucri,
 Qui mare, qui terras omni ditione tenerent,

Pollicitus. Quae te, Genitor, sententia vertit ?
Hoc equidem occasum Trojae, tristisque ruinas,
Solabar, fatis contraria fata rependens.
Nunc eadem fortuna viros, tot casibus actos,
Insequitur. Quem das finem, Rex magne, laborum ?
Antenor potuit, mediis elapsus Achivis,
Illyricos penetrare sinus atque intima tutus
Regna Liburnorum, et fontem superare Timavi :
Unde per ora novem vasto cum murmure montis
It mare pruruptum, et pelago premit arva sonanti.
Hic tamen ille urbem Patavi, fedesque locavit
Teucrorum, et genti nomen dedit, armaque fixit
Troia ; nunc placida compositus pace quiescit.
Nos, tua progenies, coeli quibus adnuit arcem,
Navibus, infandum ! amissis, unius ob iram
Prodimur, atque Italis longe disjungimur oris.
Hic pietatis honos ? sic nos in sceptrum reponis ?
Olli subridens hominum fator atque deorum
Vultu, quo coelum tempestatesque ferenat,
Oscula libavit natae ; dehinc talia fatur :
Parce metu, Cytherea ; manent immota tuorum
Fata tibi ; cernes urbem et promissa Lavinî
Moenia, sublimemque feres ad sidera coeli
Magnanimum Aenean : neque me sententia vertit.
Hic (tibi labor enim, quando haec te cura remordet,
Longius et volvens fatorum arcana movebo)
Bellum ingens geret Italia, populosque ferocis
Contundet ; moresque viris et moenia ponet :

Tertia dum Latio regnantem viderit aestas,
 Ternaque transferint Rutulis hiberna subactis.
 At puer Ascanius, cui nunc cognomen Iulo
 Additur, (Ilus erat, dum res stetit Ilia regno)
 Triginta magnos volvendis mensibus orbis
 Imperio explebit, regnumque ab sede Lavinî
 Transferet, et longam multa vi muniet Albam.
 Hic jam ter centum totos regnabitur annos
 Gente sub Hecstorea; donec, regina sacerdos
 Marte gravis, geminam partu dabit Ilia prolem.
 Inde, lupae fulvo nutricis tegmine laetus,
 Romulus excipiet gentem, et Mavortia condet
 Moenia, Romanosque suo de nomine dicet.
 His ego nec metas rerum, nec tempora, pono:
 Imperium sine fine dedi. Quin aspera Juno,
 Quae mare nunc terrasque metu coelumque fatigat,
 Consilia in melius referet, mecumque fovebit
 Romanos, rerum dominos, gentemque togatam.
 Sic placitum. Veniet lustris labentibus aetas,
 Quum domus Aëtaraci Phthiam clarasque Mycenae
 Servitio premet, ac victis dominabitur Argis.
 Nascetur pulchra Trojanus origine Caesar,
 Imperium Oceano, famam qui terminet astris,
 Julius, a magno demissum nomen Iulo:
 Hunc tu olim coelo, spoliis orientis onustum,
 Accipies secura: vocabitur hic quoque votis.
 Aspera tum positae mitescent saecula bellis;
 Cana Fides, et Vesta, Remo cum fratre Quirinus,

Jura dabunt ; dirae ferro et compagibus artis
Claudentur Belli portae ; Furor impius intus,
Saeva sedens super arma, et centum vinctus aënis
Post tergum nodis, fremet horridus ore cruento.

Haec ait : et Maia genitum demittit ab alto,
Ut terrae, utque novae pateant Carthaginis arces
Hospitio Teucris ; ne fati nescia Dido
Finibus arceret. Volat ille per aëra magnum
Remigio alarum ; ac Libyae citus adfuit oris.
Et jam jussa facit ; ponuntque ferocia Poeni
Corda, volente deo. In primis regina quietum
Accipit in Teucros animum, mentemque benignam.

At pius Aeneas, per noctem plurima volvens,
Ut primum lux alma data est, exire, locosque
Explorare novos ; quas vento accefferit oras,
Qui teneant, nam inculta videt, hominesne feraene,
Quaerere constituit, fociisque exacta referre.
Classẽ in convexo nemorum, sub rupe cavata,
Arboribus clausam circum atque horrentibus umbris,
Occulit : ipse uno graditur comitatus Achate,
Bina manu lato crispans hastilia ferro.
Cui mater media sese tulit obvia silva,
Virginis os habitumque gerens, et virginis arma
Spartanae ; vel qualis equos Threissa fatigat
Harpalyce, volucremque fuga praevertitur Eurum.
Namque humeris de moreabilem suspenderat arcum
Venatrix, dederatque comam diffundere ventis,
Nuda genu, nodoque sinus collecta fluentis.

Ac prior, Heus, inquit, juvenes! monstrate mearum
 Vidistis si quam hic errantem forte fororum,
 Succinctam pharetra et maculosae tegmine lyncis,
 Aut spumantis apri cursum clamore prementem.

Sic Venus; et Veneris contra sic filius orsus:
 Nulla tuarum audita mihi neque visa fororum,
 O, quam te memorem? virgo! namque haud tibi voltus
 Mortalis, nec vox hominem sonat; o, Dea certe!
 An Phoebi soror? an nympharum sanguinis una?
 Sis felix, nostrumque leves, quaecumque, laborem;
 Et, quo sub coelo tandem, quibus orbis in oris
 Jaectemur, doceas: ignari hominumque locorumque
 Erramus, vento huc et vastis fluctibus acti:
 Multa tibi ante aras nostra cadet hostia dextra.

Tum Venus: Haud equidem tali me dignor honore:
 Virginibus Tyriis mos est gestare pharetram,
 Purpureoque alte furas vincire cothurno.
 Punica regna vides, Tyrios, et Agenoris urbem:
 Sed fines Libyci, genus intractabile bello.
 Imperium Dido, Tyria, regit, urbe profecta
 Germanum fugiens. Longa est injuria, longae
 Ambages: sed summa sequar fastigia rerum.
 Huic conjunx Sychaeus erat, ditissimus agri
 Phoenicum, et magno miserae dilectus amore;
 Cui pater intactam dederat, primisque jugarat
 Ominibus. Sed regna Tyri germanus habebat
 Pygmalion, scelere ante alios immanior omnis,
 Quos inter medius venit Furor. Ille Sychaeum

Impius ante aras, atque auri caecus amore,
Clam ferro incautum superat, securus amorum
Germanae; factumque diu celavit, et aegram,
Multa malus simulans, vana spe lusit amantem.
Ipsa sed in somnis inhumati venit imago
Conjugis: ora modis attollens pallida miris,
Crudelis aras, trajectaque pectora ferro,
Nudavit; caecumque domus scelus omne retextit.
Tum celerare fugam patriaue excedere suadet,
Auxiliumque viac, veteres tellure recludit
Thesauros, ignotum argenti pondus et auri.
His commota, fugam Dido fociosque parabat.
Conveniunt, quibus aut odium crudele tyranni,
Aut metus acer erat: navis, quae forte paratae,
Corripiunt, onerantque auro. Portantur avari
Pygmalionis opes pelago: dux femina facti.
Devenere locos, ubi nunc ingentia cernes
Moenia, surgentemque novae Carthaginis arcem;
Mercatique solum, facti de nomine Byrsam,
Taurino quantum possent circumdare tergo.
Sed vos qui tandem, quibus aut venistis ab oris?
Quove tenetis iter? Quaerenti talibus ille
Suspirans, imoque trahens a pectore vocem:
O Dea! si prima repetens ab origine pergam,
Et vacet annalis nostrorum audire laborum;
Ante diem clauso componet vesper Olympo.
Nos Troja antiqua, si vestras forte per auris
Trojae nomen iit, diversa per aequora vectos,

Forte sua Libycis tempestas adpulit oris.
 Sum pius Aeneas, raptos qui ex hoste Penates
 Classe veho mecum, fama super aethera notus.
 Italiam quaero patriam, genus ab Jove summo.
 Bis denis Phrygium conscendi navibus aequor,
 Matre dea monstrante viam, data fata secutus :
 Vix septem, convolsae undis Euroque, supersunt.
 Ipse ignotus, egens, Libyae deserta peragro,
 Europa atque Asia pulsus. Nec plura querentem
 Passa Venus medio sic interfata dolore est :

Quisquis es, haud, credo, invisus coelestibus auras;
 Vitales carpis, Tyriam qui adveneris urbem.
 Perge modo, atque hinc te reginae ad limina perfer.
 Namque tibi reduces socios, classemque relata,
 Nuntio, et in tutum versis aquilonibus actam ;
 Ni frustra augurium vani docuere parentes.
 Adspice bis senos laetantis agmine cycnos,
 Aetheria quos lapsa plaga Jovis ales aperto
 Turbabat coelo : nunc terras ordine longo
 Aut capere, aut captas jam despectare videntur.
 Ut reduces illi ludunt stridentibus alis,
 Et coetu cinxere polum, cantusque dedere ;
 Haud aliter puppesque tuae, pubesque tuorum
 Aut portum tenet, aut pleno subit ostia velo.
 Perge modo, et, qua te ducit via, dirige gressum.

Dixit, et avertens rosea cervice refulsit,
 Ambrosiaeque comae divinum vertice odorem
 Spiravere ; pedes vestis defluxit ad imos,

Et vera incessu patuit dea. Ille, ubi matrem
Agnovit, tali fugientem est voce fecutus :
Quid natum toties, crudelis tu quoque, falsis
Ludis imaginibus ? cur dextrae jungere dextram
Non datur, ac veras audire et reddere voces ?
Talibus incusat, gressumque ad moenia tendit.
At Venus obscuro gradientis aëre sepsit ;
Et multo nebulae circum dea fudit amictu ;
Cernere ne quis eos, neu quis contingere posset,
Molirive moram, aut veniendi poscere causas.
Ipse Paphum sublimis abit, sedesque revisit
Laeta suas : ubi templum illi, centumque Sabae
Ture calent arae, fertisque recentibus halant.

Corripuere viam interea, qua femita monstrat ;
Jamque adscendebant collem, qui plurimus urbi
Imminet, adversasque adspectat desuper arces.
Miratur molem Aeneas, magalia quondam :
Miratur portas, strepitumque, et strata viarum.
Instant ardentes Tyrii : pars ducere muros,
Molirique arcem, et manibus subvolvere saxa :
Pars optare locum tecto, et concludere fulco.
Jura magistratusque legunt, sanctumque senatum.
Hic portus alii effodiunt : hic alta theatri
Fundamenta locant alii, immanisque columnas
Rupibus excidunt, scenis decora alta futuris.
Qualis apes aestate nova per florea rura
Exercet sub sole labor, quum gentis adultos
Educunt fetus, aut quum liquentia mella

Stipant, et dulci distendunt nectare cellas ;
Aut onera accipiunt venientum, aut agmine facto
Ignavum fucos pecus a praefepibus arcent :
Fervet opus, redolentque thymo fragrantia mella.
O fortunati ! quorum jam moenia surgunt,
Aeneas ait, et fastigia suspicit urbis.
Infert se septus nebula, mirabile dictu !
Per medios, miscetque viris ; neque cernitur ulli.

Lucus in urbe fuit media, laetissimus umbrae,
Quo primum, jactati undis et turbine, Poeni
Effodere loco signum, quod regia Juno
Monstrarat, caput acris equi ; sic nam fore bello
Egregiam, et facilem victu per faecula gentem.
Hic templum Junoni ingens Sidonia Dido
Condebat, donis opulentum et numine divae :
Aerea cui gradibus surgebant limina, nexaeque
Aere trabes ; foribus cardo stridebat aënis.
Hoc primum in luco nova res oblata timorem
Leniit ; hic primum Aeneas sperare salutem
Ausus, et adfluctis melius confidere rebus :
Namque, sub ingenti lustrat dum singula templo,
Reginam opperiens, dum, quae fortuna sit urbi,
Artificumque manus inter se, operumque laborem,
Miratur, videt Iliacas ex ordine pugnās,
Bellaque jam fama totum volgata per orbem,
Atridas, Priamumque, et saevum ambobus Achillem.
Constitit ; et, lacrimans, Quis jam locus, inquit, Achate,
Quae regio in terris nostri non plena laboris ?

En Priamus ! Sunt hic etiam sua praemia laudi :
Sunt lacrimae rerum ; et mentem mortalia tangunt.
Solve metus ; feret haec aliquam tibi fama salutem.
Sic ait, atque animum pictura pascit inani,
Multa gemens, largoque humectat flumine voltum.
Namque videbat, uti bellantes Pergama circum
Hac fugerent Graii, premeret Trojana juvenus :
Hac Phryges ; instaret curru cristatus Achilles.
Nec procul hinc Rhesi niveis tentoria velis
Agnoscit lacrimans ; primo quæ prodita somno
Tydides multa vastabat caede cruentus ;
Ardentisque avertit equos in castra, prius quam
Pabula gustassent Trojae, Xanthumque bibissent.
Parte alia fugiens amissis Troilus armis,
Infelix puer, atque impar congressus Achilli,
Fertur equis, curruque haeret resupinus inani,
Lora tenenstamen : huic cervixque comaeque trahuntur
Per terram, et versa pulvis inscribitur hasta.
Interea ad templum non aequae Palladis ibant
Crinibus Iliades passis, peplumque ferebant,
Suppliciter tristes, et tunicae pectora palmis :
Diva solo fixos oculos averfa tenebat.
Ter circum Iliacos raptaverat Hectora muros,
Exanimumque auro corpus vendebat Achilles.
Tum vero ingentem gemitum dat pectore ab imo,
Ut spolia, ut currus, utque ipsum corpus amici,
Tendentemque manus Priamum conspexit inermis.
Se quoque principibus permixtum agnovit Achivis,

Etasque acies, et nigri Memnonis arma.
Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis
Penthesilea furens, mediisque in millibus ardet,
Aurea subnectens exsertae cingula mammae,
Bellatrix ; audetque viris concurrere virgo.

Haec dum Dardanio Aeneae miranda videntur,
Dum stupet, obtutuque haeret defixus in uno ;
Regina ad templum, forma pulcherrima, Dido
Incessit, magna juvenum stipante caterva.
Qualis in Eurotae ripis, aut per juga Cynthi,
Exercet Diana choros ; quam mille secutae
Hinc atque hinc glomerantur Oreades : illa pharetram
Fert humero, gradiensque deas supereminet omnis ;
Latonae tacitum pertentant gaudia pectus :
Talis erat Dido, talem se laeta ferebat
Per medios, instans operi regnisque futuris.
Tum foribus divae, media testudine templi,
Septa armis, folioque alte subnixa, refedit.
Jura dabat legesque viris ; operumque laborem
Partibus aequabat justis, aut forte trahebat :
Quum subito Aeneas concursu accedere magno
Anthea Sergestumque videt, fortemque Cloanthum,
Teucrorumque alios ; ater quos aequore turbo
Dispulerat, penitusque alias avexerat oras.
Obstupuit simul ipse, simul percussus Achates
Laetitiaque metuque : avidi conjungere dextras
Ardebant ; sed res animos incognita turbat.
Dissimulant ; et nube cava speculantur amicti,

Quae fortuna viris ; classem quo littore linquant ;
Quid veniant : cunctis nam lecti navibus ibant,
Orantes veniam, et templum clamore petebant.

Postquam introgressi, et coram data copia fandi,
Maximus Ilioneus placido sic pectore coepit :
O Regina, novam cui condere Jupiter urbem,
Justitiaque dedit gentis frenare superbas,
Troës te miseri, ventis maria omnia vincti,
Oramus : prohibe infandos a navibus ignis ;
Parce pio generi, et propius res adspice nostras.
Non nos aut ferro Libycos populare Penates
Venimus, aut raptas ad littora vertere praedas :
Non ea vis animo, nec tanta superbia victis.
Est locus, Hesperiam Graii cognomine dicunt,
Terra antiqua, potens armis, atque ubere glebae :
Oenotri coluere viri : nunc fama, minores
Italiam dixisse ducis de nomine gentem.

Huc cursus fuit :

Quum, subito adsurgens fluctu, nimbofus Orion
In vada caeca tulit, penitusque procacibus austris,
Perque undas, superante falo, perque invia faxa
Dispulit : huc pauci vestris adnavimus oris. [morem
Quod genus hoc hominum, quaeve hunc tam barbara
Permittit patria ? hospitio prohibemur arenae :
Bella cient, primaque vetant consistere terra.
Si genus humanum et mortalia temnitis arma,
At sperate deos memores fandi atque nefandi.
Rex erat Aeneas nobis, quo justior alter,

Nec pietate fuit, nec bello major, et armis :
 Quem si fata virum servant, si vescitur aura
 Aetheria, neque adhuc crudelibus occubat umbris ;
 Non metus, officio ne te certasse priorem
 Poeniteat. Sunt et Siculis regionibus urbes,
 Arvaque, Trojanoque a sanguine clarus Acestes.
 Quassatam ventis liceat subducere classem,
 Et silvis aptare trabes, et stringere remos ;
 Si datur Italiam, fociis, et rege recepto,
 Tendere, ut Italiam laeti Latiumque petamus :
 Sin absunta salus, et te, pater optume Teucrûm,
 Pontus habet Libyae, nec spes jam restat Iuli ;
 At freta Sicaniae saltem, sedesque paratas,
 Unde huc adveçti, regemque petamus Acesten.
 Talibus Ilioneus : cuncti simul ore fremebant
 Dardanidae.

Tum breviter Dido, voltum demissa, profatur :
 Solvite corde metum, Teucri ; secludite curas.
 Res dura, et regni novitas me talia cogunt
 Moliri, et late finis custode tueri.
 Quis genus Aeneadum, quis Trojae nesciat urbem,
 Virtutesque, virosque, aut tanti incendia belli ?
 Non obtusa adeo gestamus pectora Poeni ;
 Nec tam averfus equos Tyria Sol jungit ab urbe.
 Seu vos Hesperiam magnam Saturniaque arva,
 Sive Erycis finis regemque optatis Acesten ;
 Auxilio tutos dimittam, opibusque juvabo.
 Vultis et his mecum pariter confidere regnis ?

Urbem quam statuo, vestra est ; subducite naves ;
Tros Tyriusque mihi nullo discrimine agetur.
Atque utinam rex ipse, Noto compulsus eodem,
Adforet Aeneas ! equidem per littora certos
Dimittam, et Libyae lustrare extrema jubebo ;
Si quibus ejectus filvis aut urbibus errat.

His animum adrecti dictis, et fortis Achates
Et pater Aeneas jamdudum erumpere nubem
Ardebant. Prior Aeneam compellat Achates :
Nate dea, quae nunc animo sententia surgit ?
Omnia tuta vides ; classem, sociosque receptos.
Unus abest, medio in fluctu quem vidimus ipsi
Submersum : dictis respondent cetera matris.
Vix ea fatus erat, quum circumfusa repente
Scindit se nubes, et in aethera purgat apertum.
Restitit Aeneas, claraque in luce refulsit,
Os humerosque deo similis ; namque ipsa decoram
Caesariem nato genetrix, lumenque juventae
Purpureum, et laetos oculis adflarat honores :
Quale manus addunt ebori decus, aut ubi flavo
Argentum, Pariusve lapis, circumdatur auro.
Tum sic reginam adloquitur, cunctisque repente
Improvisus ait : Coram, quem quaeritis, adsum,
Troius Aeneas, Libycis ereptus ab undis.
O sola infandos Trojae miserata labores !
Quae nos, reliquias Danaûm, terraeque marisque
Omnibus exhaustos jam casibus, omnium egenos,
Urbe, domo, socias ; grates persolvere dignas

Non opis est nostrae, Dido, nec quidquid ubique est
 Gentis Dardaniae, magnum quae sparsa per orbem.
 Dì tibi, si qua pios respectant numina, si quid
 Usquam iustitia est, et mens sibi conscia recti,
 Praemia digna ferant. Quae te tam laeta tulerunt
 Saecula? qui tanti talem genuere parentes?
 In freta dum fluvii current, dum montibus umbrae
 Lustrabunt convexa, polus dum sidera pascet,
 Semper honos, nomenque tuum, laudesque manebunt;
 Quae me cumque vocant terrae. Sic fatus, amicum
 Ilionea petit dextra, laevaue Sereestum;
 Post, alios, fortemque Gyan, fortemque Cloanthum.

Obstupuit primo adspectu Sidonia Dido,
 Casu deinde viri tanto; et sic ore locuta est:
 Quis te, nate dea, per tanta pericula casus
 Insequitur? quae vis immanibus adplicat oris?
 Tunc ille Aeneas quem Dardanio Anchisae
 Alma Venus Phrygii genuit Simoëntis ad undam?
 Atque equidem Teucrum memini Sidona venire,
 Finibus expulsum patriis, nova regna petentem
 Auxilio Beli: Genitor tum Belus opimam
 Vastabat Cyprum, et victor ditione tenebat.
 Tempore jam ex illo casus mihi cognitus urbis
 Trojanae, nomenque tuum, regesque Pelasgi.
 Ipse hostis Teucros insigni laude ferebat,
 Seque ortum antiqua Teucrorum ab stirpe volebat.
 Quare agite, o, tectis, juvenes! succedite nostris.
 Me quoque per multos similis fortuna labores

Jaſtatam hac demum voluit conſiſtere terra.
Non ignara mali miſeris ſuccurrere diſco.
Sic memorat : ſimul Aenean in regia ducit
Teſta ; ſimul divom templis indicit honorem.
Nec minus interea fociis ad littora mittit
Viginti tauros, magnorum horrentia centum
Terga ſuum, pinguis centum cum matribus agnos,
Munera laetitiæque dii.

At domus interior regali ſplendida luxu
Inſtruitur, mediisque parant convivia teſtis.
Arte laboratae veſtes, oſtroque ſuperbo :
Ingens argentum menſis, caelataque in auro
Fortia facta patrum, ſeries longiſſima rerum,
Per tot ducta viros antiqua ab origine gentis.

Aeneas, neque enim patrius conſiſtere mentem
Paſſus amor, rapidum ad navis praemittit Achaten,
Aſcanio ferat haec ; ipſumque ad moenia ducat :
Omnis in Aſcanio cari ſtat cura parentis.
Munera praeterea, Iliacis erepta ruinis,
Ferre jubet ; pallam ſignis auroque rigentem,
Et circumtextum croceo velamen acantho,
Ornatus Argivæ Helenæ, quos illa Mycenis,
Pergama quum peteret inconceſſosque Hymenæos,
Extulerat, matris Ledaë mirabile donum.
Praeterea ſceptrum, Ilione quod geſſerat olim,
Maxima natarum Priami, colloque monile
Baccatum, et duplicem gemmis auroque coronam.
Haec celerans, iter ad navis tendebat Achates.

At Cytherea novas artis, nova pectore versat
Consilia : ut, faciem mutatus et ora, Cupido
Pro dulci Ascanio veniat, donisque furem
Incendat reginam, atque ossibus implicet ignem :
Quippe domum timet ambiguum Tyriosque bilinguis ;
Urit atrox Juno, et sub noctem cura recurfat.
Ergo his aligerum dictis adfatur Amorem :
Nate, meae vires, mea magna potentia ; solus,
Nate, patris summi qui tela Typhoia temnis ;
Ad te confugio, et supplex tua numina posco.
Frater ut Aeneas pelago tuus omnia circum
Littora jactetur, odiis Junonis iniquae,
Nota tibi : et nostro doluisti saepe dolore.
Hunc Phoenissa tenet Dido, blandisque moratur
Vocibus : et vereor, quo se Junonia vertant
Hospitia : haud tanto cessabit cardine rerum.
Quocirca capere ante dolis, et cingere flamma,
Reginam meditor : ne quo se numine mutet ;
Sed magno Aeneae mecum teneatur amore.
Qua facere id possis, nostram nunc accipe mentem.
Regius, accitu cari genitoris, ad urbem
Sidoniam puer ire parat, mea maxima cura,
Dona ferens, pelago et flammis restantia Trojae.
Hunc ego sopitum somno, super alta Cythera,
Aut super Idalium, sacrata sede recondam,
Ne qua scire dolos, mediusve occurrere possit :
Tu faciem illius, noctem non amplius unam,
Falle dolo, et notos pueri puer indue vultus ;

Ut, quum te gremio accipiet laetissima Dido,
Regalis inter menfas laticemque Lyaeum,
Quum dabit amplexus atque oscula dulcia figet,
Occultum inspire ignem, fallasque veneno.
Paret Amor dictis carae genetricis, et alas
Exuit, et gressu gaudens incedit Iuli.

At Venus Ascanio placidam per membra quietem
Irrigat, et fotum gremio dea tollit in altos
Idaliae lucos; ubi mollis amaracus illum
Floribus et dulci adspirans complectitur umbra.
Jamque ibat, dicto parens, et dona Cupido
Regia portabat Tyriis, duce laetus Achate.
Quum venit, aulaeis jam se regina superbis
Aurea composuit sponda, mediamque locavit.

Jam pater Aeneas, et jam Trojana juvenus
Conveniunt, stratoque super discumbitur ostro.
Dant famuli manibus lymphas, Cereremque canistris
Expediunt, tonsisque ferunt mantelia villis.
Quinquaginta intus famulae, quibus ordine longo
Cura penum struere, et flammis adolere Penates:
Centum aliae, totidemque pares aetate ministri,
Qui dapibus menfas onerant, et pocula ponunt.
Nec non et Tyrii per limina laeta frequentes
Convenere, toris jussi discumbere pictis.
Mirantur dona Aeneae: mirantur Iulum,
Flagrantesque dei voltus, simulataque verba,
Pallamque, et pictum croceo velamen acantho.
Praecipue infelix, pesti deyota futurae,

Expleri mentem nequit, ardescitque tuendo
Phoenissa, et pariter puero donisque movetur.
Ille, ubi complexu Aeneae colloque pependit,
Et magnum falsi implevit genitoris amorem,
Reginam petit : haec oculis, haec pectore toto
Haeret ; et interdum gremio fovet, infcia, Dido,
Insidat quantus miserae deus. At memor ille
Matris Acidaliae, paullatim abolere Sychaeum
Incipit, et vivo tentat praevertere amore
Jam pridem resides animos, defuetaque corda.

Postquam prima quies epulis, mensaeque remotae ;

Crateras magnos statuunt, et vina coronant.

Fit strepitus tectis, vocemque per ampla volutant

Atria : dependent lychni laquearibus aureis

Incensi, et noctem flammis funalia vincunt.

Hic regina gravem gemmis auroque poposcit

Implevitque mero pateram, quam Belus, et omnes

A Belo soliti. Tum facta silentia tectis.

Jupiter, hospitibus nam te dare jura loquuntur,

Hunc laetum Tyriisque diem, Trojaque profectis,

Esse velis, nostrosque hujus meminisse minores.

Adsit laetitiae Bacchus dator, et bona Juno :

Et vos, o, coetum, Tyrii ! celebrate faventes.

Dixit, et in mensam laticum libavit honorem,

Primaque, libato, summo tenus attigit ore.

Tum Bitiae dedit increpitans. Ille impiger hausit

Spumantem pateram, et pleno se proluit auro :

Post alii procures. Cithara crinitus Iopas

Personat aurata, docuit quae maximus Atlas.
Hic canit errantem lunam, solisque labores ;
Unde hominum genus, et pecudes ; unde imber, et ignes ;
Arcturum, pluviasque Hyadas, geminosque Triones ;
Quid tantum Oceano properent se tingere soles
Hiberni, vel quae tardis mora noctibus obstet.
Ingeminant plausu Tyrii, Troësque sequuntur.

Nec non et vario noctem sermone trahebat
Infelix Dido, longumque bibebat amorem,
Multa super Priamo rogitans, super Hectore multa ;
Nunc, quibus Aurorae venisset filius armis ;
Nunc, quales Diomedis equi ; nunc, quantus Achilles.
Immo age, et a prima, dic, hospes, origine nobis
Insidias, inquit, Danaûm, casusque tuorum,
Erroresque tuos : nam te jam septima portat
Omnibus errantem terris et fluctibus aestas.

P. VIRGILII MARONIS

AENEIDOS

LIBER SECUNDUS.

CONTIGUERE omnes, intentique ora tenebant ;
Inde toro pater Aeneas sic orsus ab alto :
Infandum, Regina, jubes renovare dolorem,
Trojanas ut opes et lamentabile regnum
Eruerint Danaï : quaeque ipse miserrima vidi,
Et quorum pars magna fui. Quis, talia fando,
Myrmidonum, Dolopumve, aut duri miles Ulixi,
Temperet a lacrimis ? et jam nox humida coelo
Praecipitat, suadentque cadentia sidera somnos :
Sed, si tantus amor casus cognoscere nostros,
Et breviter Trojae supremum audire laborem ;
Quamquam animus meminisse horret, luctuque refugit,
Incipiam. Fracti bello, fatisque repulsi,
Ductores Danaûm, tot jam labentibus annis,
Instar montis equum, divina Palladis arte,
Aedificant, sectaque intexunt abiete costas.
Votum pro reditu simulant : ea fama vagatur.
Huc, delecta virûm fortiti corpora, furtim
Includunt caeco lateri, penitusque cavernas

Ingentis utrumque armato milite complent.

Est in conspectu Tenedos, notissima fama
Insula, dives opum, Priami dum regna manebant ;
Nunc tantum sinus, et statio male fida carinis :
Huc se provecti deserto in littore condunt.
Nos abiisse rati, et vento petiisse Mycenas.
Ergo omnis longo solvit se Teucria luctu :
Panduntur portae : juvat ire, et Dorica castra
Desertosque videre locos, littusque relictum.
Hic Dolopum manus, hic saevus tendebat Achilles :
Classibus hic locus : hic acie certare solebant.
Pars stupet innuptae donum exitiale Minervae,
Et molem mirantur equi ; primusque Thymoetes
Duci intra muros hortatur, et arce locari,
Sive dolo, seu jam Trojae sic fata ferebant :
At Capys, et quorum melior sententia menti,
Aut pelago Danaûm insidias, suspectaque dona,
Praecipitare jubent, subiectisque urere flammis ;
Aut terebrare cavas uteri et tentare latebras.
Scinditur incertum studia in contraria volgus.

Primus ibi ante omnis, magna comitante caterva,
Laocoon ardens summa decurrit ab arce ;
Et procul : O miseri ! quae tanta infania, cives ?
Creditis avectos hostis ? aut ulla putatis
Dona carere dolis Danaûm ? sic notus Ulixes ?
Aut, hoc inclusi ligno, occultantur Achivi,
Aut haec in nostros fabricata est machina muros,
Inspectura domos, venturaque desuper urbi ;

Aut aliquis latet error : equo ne credite, Teucri.
Quidquid id est, timeo Danaos et dona ferentis.
Sic fatus, validis ingentem viribus hastam
In latus, inque feri curvam compagibus alvum,
Contorfit. Stetit illa tremens, uteroque recusso
Insonuere cavae gemitumque dedere cavernae.
Et, si fata deum, si mens non laeva fuisset,
Impulerat, ferro Argolicas foedare latebras ;
Trojaque nunc stares, Priamique arx alta maneres.

Ecce! manus juvenem interea post terga revinctum
Pastores magno ad regem clamore trahebant
Dardanidae : qui se ignotum venientibus ultro,
Hoc ipsum ut strueret, Trojamque aperiret Achivis,
Obtulerat, fidens animi, atque in utrumque paratus,
Seu versare dolos, seu certae occumbere morti.
Undique, visendi studio, Trojana juvenus
Circumfusa ruit, certantque illudere capto.
Accipe nunc Danaum insidias, et crimine ab uno
Disce omnis.

Namque, ut conspectu in medio turbatus, inermis,
Constitit, atque oculis Phrygia agmina circumspexit ;
Heu! quae nunc tellus, inquit, quae me aequora possunt
Accipere? aut quid jam misero mihi denique restat?
Cui neque apud Danaos usquam locus; et super ipsi
Dardanidae infensi poenas cum sanguine poscunt.
Quo gemitu conversi animi, compressus et omnis
Impetus. Hortamur fari, quo sanguine cretus,
Quidve ferat; memoret, quae sit fiducia capto.

Ille haec, deposita tandem formidine, fatur.

Cunctaequidem tibi, Rex, fuerit quodcumque, fatebor
Vera, inquit : neque me Argolica de gente negabo.
Hoc primum : nec, si miserum Fortuna Sinonem
Finxit, vanum etiam mendacemque improba finget.
Fando aliquod si forte tuas pervenit ad auras
Belidae nomen Palamedis, et incluta fama
Gloria ; quem falsa sub proditione Pelasgi
Infonem, infando indicio, quia bella vetabat,
Demisere neci ; nunc cassum lumine lugent :
Illi me comitem, et consanguinitate propinquum,
Pauper in arma pater primis huc misit ab annis.
Dum stabat regno incolumis, regumque vigeat
Conciliis ; et nos aliquod nomenque decusque
Gessimus : invidia postquam pellacis Ulixi
(Haud ignota loquor) superis concessit ab oris ;
Adflactus vitam in tenebris luctuque trahebam,
Et casum infontis mecum indignabar amici.
Nec tacui, demens : et me, fors si qua tulisset,
Si patrios umquam remeassem victor ad Argos,
Promisi ultorem ; et verbis odia aspera movi.
Hinc mihi prima mali labes : hinc semper Ulixes
Criminibus terrere novis ; hinc spargere voces
In vulgum ambiguas, et quaerere conscius arma.
Nec requievit enim, donec, Calchante ministro,—
Sed quid ego haec autem nequidquam ingrata revolvo?
Quidve moror ? si omnis uno ordine habetis Achivos,
Idque audire sat est ; jamdudum sumite poenas.

Hoc Ithacus velit, et magno mercentur Atridae.

Tum vero ardemus scitari et quaerere causas,
Ignari scelerum tantorum artisque Pelasgae.
Prosequitur pavitans, et ficto pectore satur.

Saepe fugam Danaï Troja cupiere relicta
Moliri, et longo fessi discedere bello:
Fecissentque utinam! saepe illos aspera ponti
Intercluserit hiems, et terruit Auster euntis.
Praecipue, quum jam hic trabibus contextus acernis
Staret equus, toto sonuerunt aethere nimbi.
Suspendi Eurypylum scitatum oracula Phoebi
Mittimus, isque adytis haec tristia dicta reportat:
Sanguine placastis ventos, et virgine caesa,
Quum primum Iliacas Danaï venistis ad oras:
Sanguine quaerendi reditus, animaque litandum
Argolica. Volgi quae vox ut venit ad aures,
Obstupuerunt animis, gelidusque per ima cucurrit
Ossa tremor; cui fata parent, quem poscat Apollo.
Hic Ithacus vatem magno Calchanta tumultu
Protrahit in medios: quae sint ea numina divom,
Flagitat. Et mihi jam multi crudele caneant
Artificis scelus, et taciti ventura videbant.
Bis quinos filet ille dies, testusque recusat
Prodere voce sua quemquam, aut opponere morti.
Vix tandem, magnis Ithaci clamoribus actus,
Composito rumpit vocem, et me destinat arae.
Adfensere omnes; et, quae sibi quisque timebat,
Unius in miseri exitium conversa tulere.

Jamque dies infanda aderat ; mihi sacra parari,
Et falsæ fruges, et circum tempora vittae.
Eripui, fateor, leto me, et vincula rupi ;
Limosoque lacu per noctem obscurus in ulva
Delitui, dum vela, darent si forte, dedissent.
Nec mihi jam patriam antiquam spes ulla videndi,
Nec dulcis natos, exoptatumque parentem ;
Quos illi fors ad poenas ob nostra reposcent
Effugia, et culpam hanc miserorum morte piabunt.
Quod te, per superos, et conscia numina veri,
Per, si qua est quae restet adhuc mortalibus usquam
Intemerata fides, oro, miserere laborum
Tantium ; miserere animi non digna ferentis.

His lacrimis vitam damus, et miserefcimus ultro.
Ipse viro primus manicas atque arta levare
Vincla jubet Priamus ; dictisque ita fatur amicis :
Quisquis es, amissos hinc jam obliviscere Graios ;
Noster eris : mihiq; haec edificare vera roganti.
Quo molem hanc immanis equi statuere ? quis auctor ?
Quidve petunt ? quae religio ? aut quae machina belli ?
Dixerat. Ille, dolis instructus, et arte Pelasga,
Sustulit, exutas vinclis, ad sidera palmas :
Vos, aeterni ignes, et non violabile vestrum
Testor numen, ait ; vos, arae, ensesque nefandi,
Quos fugi, vittaeque deum, quas hostia gessi :
Fas mihi Graiorum sacrata resolvere jura ;
Fas odisse viros, atque omnia ferre sub auras,
Si qua tegunt ; teneor patriae nec legibus ullis.

Tu modo promissis maneat, servataque ferves
 Troja fidem ; si vera feram, si magna rependam.
 Omnis spes Danaûm, et coepti fiducia belli
 Palladis auxiliis semper stetit. Impius ex quo
 Tydides sed enim, scelerumque inventor, Ulixes,
 Fatale aggressi sacrato avellere templo
 Palladium, caesis summae custodibus arcis,
 Corripuere sacram effigiem, manibusque cruentis
 Virgineas ausi divae contingere vittas ;
 Ex illo fluere ac retro sublapso referri
 Spes Danaûm, fractae vires, averſa deae mens.
 Nec dubiis ea signa dedit Tritonia monstris.
 Vix positum castris simulacrum : arſere coruscae
 Luminibus flammae adrectis, ſalfusque per artus
 Sudor iit ; terque ipsa ſolo, mirabile dictu !
 Emicuit, parniamque ferens, haſtamque trementem.
 Extemplo tentanda fuga canit aequora Calchas ;
 Nec poſſe Argolicis exſcindi Pergama telis,
 Omina ni repetant Argis, numenque reducant,
 Quod peligo et curvis ſecum avexere carinis.
 Et nunc, quod patrias vento petiere Mycenae,
 Arma deosque parant comites, pelagoque remenſo
 Improviſi aderunt : ita digerit omina Calchas.
 Hanc pro Palladio, moniti, pro numine laeſo,
 Effigiem ſtatueret ; neſas quae triſte paret.
 Hanc tamen immenſam Calchas attollere molem
 Roboribus textis, coeloque educere juſſit ;
 Ne recipi portis, aut duci in moenia poſſit,

Neu populum antiqua sub religione tueri.
Nam, si vestra manus violasset dona Minervae,
Tum magnum exitium, quod di prius omen in ipsam
Convertant! Priami imperio Phrygibusque futurum :
Sin manibus vestris vestram adscendisset in urbem,
Ultro Asiam magno Pelopea ad moenia bello
Venturam, et nostros ea fata manere nepotes.

Talibus insidiis perjurique arte Sinonis
Credita res ; captique dolis, lacrimisque coactis,
Quos neque Tydides, nec Larissaeus Achilles,
Non anni domuere decem, non mille carinae.

Hic aliud majus miseris multoque tremendum
Objicitur magis, atque improvida pectora turbat.
Laocoon, ductus Neptuno forte sacerdos,
Sollemnis taurum ingentem mactabat ad aras.
Ecce! autem gemini a Tenedo, tranquilla per alta,
(Horresco referens) immensis orbibus angues
Incumbunt pelago, pariterque ad littora tendunt :
Pectora quorum inter fluctus adrecta jubaeque
Sanguineae exsuperant undas ; pars cetera pontum
Pone legit, sinuantque immensa volumine terga.
Fit sonitus, spumante salo : jamque arva tenebant,
Ardentisque oculos suffecti sanguine et igni,
Sibila lambebant linguis vibrantibus ora.
Diffugimus visu exsangues. Illi agmine certo
Laocoonta petunt ; et primum parva duorum
Corpora natorum serpens amplexus uterque
Implicat, et miseros morfu depascitur artus :

Post, ipsum, auxilio subeuntem ac tela ferentem,
Corripiunt, spirisque ligant ingentibus ; et jam,
Bis medium amplexi, bis collo squamea circum
Terga dati, superant capite, et cervicibus altis.
Ille simul manibus tendit divellere nodos,
Perfusus sanie vittas atroque veneno ;
Clamores simul horrendos ad sidera tollit :
Qualis mugitus, fugit quum faucibus aram
Taurus, et incertam excussit cervice securim.
At gemini lapsu delubra ad summa dracones
Effugiunt, faevaeque petunt Tritonidis arcem ;
Sub pedibusque deae, clipeique sub orbe, teguntur.
Tum vero tremefacta novus per pectora cunctis
Insinuat pavor ; et scelus expendisse merentem
Laocoonta ferunt, sacrum qui cuspide robur
Laecerit, et tergo sceleratam intorserit hastam.
Ducendum ad sedes simulacrum, orandaque divae
Numina, conclamant.
Dividimus muros, et moenia pandimus urbis.
Accingunt omnes operi, pedibusque rotarum
Subjiciunt lapsus, et stuppea vincula collo
Intendunt. Scandit fatalis machina muros,
Feta armis. Pueri circum, innuptaeque puellae,
Sacra canunt, funemque manu contingere gaudent.
Illa subit, mediaeque minans illabitur urbi.
O patria ! o, divum domus, Ilium ! et, incluta bello,
Moenia Dardanidum ! quater ipso in limine portae
Substitit, atque utero sonitum quater arma dedere.

Instamus tamen, immemores, caecique furore,
Et monstrum infelix sacrata sistimus arce.
Tunc etiam fatis aperit Cassandra futuris
Ora, dei jussu non umquam credita Teucris.
Nos delubra deum miseri, quibus ultimus esset
Ille dies, festa velamus fronde per urbem.
Vertitur interea coelum, et ruit oceano Nox,
Involvens umbra magna terramque polumque,
Myrmidonumque dolos: fusi per moenia Teucrum
Conticuere: sopor fessos complectitur artus.

Et jam Argiva phalanx instructis navibus ibat
A Tenedo, tacitae per amica silentia lunae,
Littora nota petens: flammis quum regia puppis
Extulerat; fatisque deum defensus iniquis,
Inclusos utero Danaos et pinea furtim
Laxat claustra Sinon: illos patefactus ad auras
Reddit equus, laetique cava se robore promunt
Thessandrus Sthenelusque, duces, et dirus Ulixes,
Demissum lapsi per funem, Acamasque, Thoasque,
Pelidesque Neoptolemus, primusque Machaon,
Et Menelaus, et ipse doli fabricator, Epeos.
Invadunt urbem somno vinoque sepultam:
Caeduntur vigiles, portisque patentibus omnis
Accipiunt socios, atque agmina conscia jungunt.

Tempus erat, quo prima quies mortalibus aegris
Incipit, et dono divum gratissima serpit.
In somnis, ecce! ante oculos moestissimus Hector
Visus adesse mihi, largosque effundere fletus;

Raptatus bigis, ut quondam, aterque cruento
Pulvere, perque pedes trajectus lora tumentis.
Hei mihi! qualis erat! quantum mutatus ab illo
Hectore, qui redit exuvias indutus Achilli,
Vel Danaûm Phrygios jaculatus puppibus ignis!
Squalentem barbam, et concretos sanguine crinis,
Volneraque illa gerens, quae circum plurima muros
Accepit patrios. Ulro flens ipse videbar
Compellare virum, et moestas expromere voces:
O lux Dardaniae! spes o fidissima Teucrûm!
Quae tantae tenuere morae? quibus Hector ab oris
Exspectate venis? ut te, post multa tuorum
Funera, post varios hominumque urbisque labores,
Defessi adspicimus! quae caussa indigna serenos
Foedavit voltus? aut cur haec volnera cerno?
Ille nihil; nec me quaerentem vana moratur:
Sed, graviter gemitus imo de pectore ducens,
Heu! fuge, nate dea, teque his, ait, eripe flammis.
Hostis habet muros: ruit alto a culmine Troja.
Sat patriae Priamoque datum. Si Pergama dextra
Defendi possent; etiam hac defensa fuissent.
Sacra suosque tibi commendat Troja Penates:
Hos cape fatorum comites: his moenia quaere,
Magna pererrato statues quae denique ponto.
Sic ait; et manibus vittas Vestamque potentem
Aeternumque adytis effert penetralibus ignem.
Diverſo interea miſcentur moenia luſtu;
Et magis atque magis, quamquam ſecreta parentis

Anchisae domus arboribusque oblecta recessit,
Clarescunt sonitus, armorumque ingruit horror.
Excitior somno, et summi fastigia tecti
Adscensu supero, atque adrectis auribus adsto:
In segetem, veluti, quum flamma furentibus austris
Incidit, aut rapidus montano flumine torrens
Sternit agros, sternit fata laeta, boumque labores,
Praecipitesque trahit silvas; stupet inscius alto
Accipiens sonitum saxi de vertice pastor.
Tum vero manifesta fides, Danaûmque patefcunt
Insidiae. Jam Deiphobi dedit ampla ruinam,
Volcano superante, domus: jam proximus ardet
Ucalegon: Sigea igni freta lata relucet.
Exoritur clamorque virûm, clangorque tubarum.
Arma amens capio; nec sat rationis in armis;
Sed glomerare manum bello, et concurrere in arcem
Cum focis, ardent animi: furor iraque mentem
Praecipitant; pulchrumque mori succurrit in armis.

Ecce! autem telis Panthus elapsus Achivom,
Panthus Othryades, arcis Phoebique sacerdos,
Sacra manu, victosque deos, parvumque nepotem
Ipse trahit, cursuque amens ad limina tendit.
Quo res summa loco, Panthu? quâin prendimus arcem?
Vix ea fatus eram, gemitu quum talia reddit:
Venit summa dies et ineluctabile tempus
Dardaniae. Fuimus Troës: fuit Ilium, et ingens
Gloria Teucrorum. Ferus omnia Jupiter Argos
Transtulit: incensa Danai dominantur in urbe.

Arduus armatos mediis in moenibus adstans
Fundit equus, victorque Sinon incendia miscet,
Insultans. Portis alii bipatentibus adfunt,
Millia quot magnis unquam venere Mycenis.
Obsedere alii telis angusta viarum
Oppositi: stat ferri acies mucrone corusco
Stricta, parata neci: vix primi proelia tentant
Portarum vigiles, et caeco Marte resistunt.
Talibus Othryadae dictis, et numine divom,
In flammam et in arma feror, quo tristis Erinys,
Quo fremitus vocat, et sublatus ad aethera clamor.
Addunt se socios Rhipeus, et, maximus armis,
Epytus, oblatis per lunam, Hypanisque Dymasque,
Et lateri agglomerant nostro; juvenisque Coroebus,
Mygdonides. Illis ad Trojam forte diebus
Venerat, infano Cassandrae incensus amore;
Et gener auxilium Priamo, Phrygibusque, ferebat:
Infelix! qui non sponsae praecepta furentis
Audierit.
Quos ubi confertos audere in proelia vidi;
Incipio super his: Juvenes, fortissima frustra
Pectora, si vobis audentem extrema cupido
Certa sequi (quae sit rebus fortuna videtis:
Excessere omnes adytis arisque relictis
Di, quibus imperium hoc steterat: succurritis urbi
Incensae) moriamur, et in media arma ruamus.
Una salus victis, nullam sperare salutem.
Sic animis juvenum furor additus. Inde, lupi ceu

Raptores atra in nebula, quos improba ventris
Exegit caecos rabies, catulique relictī
Faucibus expectant siccis ; per tela, per hostis
Vadimus haud dubiam in mortem, mediaeque tenemus
Urbis iter : Nox atra cava circumvolat umbra.
Quis cladem illius noctis, quis funera fando
Explicet, aut possit lacrimis aequare labores ?
Urbs antiqua ruit, multos dominata per annos ;
Plurima perque vias sternuntur inertia passim
Corpora, perque domos, et religiosa deorum
Limina. Nec soli poenas dant sanguine Teucri :
Quondam etiam victis redit in praecordia virtus,
Victoresque cadunt Danaī. Crudelis ubique
Luctus, ubique pavor, et plurima mortis imago.

Primus se, Danaūm magna comitante caterva,
Androgeus offert nobis, focia agmina credens
Inscius ; atque ultro verbis compellat amicis :
Festinate, viri, nam quae tam fera moratur
Segnities ? alii rapiunt incensa feruntque
Pergama : vos celsis nunc primum a navibus itis ?
Dixit : et extemplo (neque enim responsa dabantur
Fida satis) sensit medios delapsus in hostis :
Obstupuit, retroque pedem cum voce repressit.
Improvissum aspris veluti qui sentibus anguem
Pressit humi nitens, trepidusque repente refugit,
Attollentem iras, et caerula colla tumentem ;
Haud secus Androgeus visu tremefactus abibat :
Irruimus, densis et circumfundimur armis ;

Ignarosque loci passim, et formidine captos,
Sternimus. Adspirat primo fortuna labori.
Atque hic, successu exsultans animisque, Coroebus:
O focii! qua prima, inquit, fortuna salutis
Monstrat iter, quaque ostendit se dextra, sequamur.
Mutemus clipeos, Danaûmque insignia nobis
Aptemus: dolus, an virtus, quis in hoste requirat?
Arma dabunt ipsi. Sic fatus, deinde comantem
Androgei galeam, clipeiue insigne decorum,
Induitur, laterique Argivum accommodat ensẽ.
Hoc Rhipeus, hoc ipse Dymas, omnisque juvenus
Laeta facit: spoliis se quisque recentibus armat.
Vadimus immixti Danaïs haud numine nostro,
Multaque per caecam congressi proelia noctem
Conferimus; multos Danaûm demittimus Orco.
Diffugiunt alii ad navis, et littora cursu
Fida petunt: pars ingentem formidine turpi
Scandunt rursus equum, et nota conduntur in alvo.
Heu! nihil invitis fas quemquam fidere divis.

Ecce! trahebatur passis Priameïa virgo
Crinibus a templo, Cassandra, adytisque Minervae,
Ad coelum tendens ardentia lumina frustra:
Lumina; nam teneras arcebant vincula palmas.
Non tulit hanc speciem furiata mente Coroebus,
Et sese medium injecit periturus in agmen.
Consequimur cuncti, et densis incurrimus armis.
Hic primum ex alto delubri culmine telis
Nostrorum obruimur, oriturque miserrima caedes,

Armorum facie, et Grajarum errore jubarum.
Tum Danai, gemitu atque creptae virginis ira,
Undique collecti invadunt; acerrimus Ajax,
Et gemini Atridae, Dolopumque exercitus omnis.
Adversî rupto ceu quondam turbine venti
Confligunt, Zephyrusque, Notusque, et laetus Eois
Eurus equis: stridunt silvae, saevitque tridenti
Spumeus atque imo Nereus ciet aequora fundo.
Illi etiam, si quos obscura nocte per umbram
Fudimus insidiis, totaque agitavimus urbe,
Adparent: primi clipeos, mentitaque tela,
Agnoscent, atque ora sono discordia signant.
Ilicet obruimur numero: primusque Coroebus
Penelei dextra, divae armipotentis ad aram,
Procumbit: cadit et Rhipeus, justissimus unus
Qui fuit in Teucris, et servantissimus aequi:
Dis aliter visum: pereunt Hypanisque Dymasque,
Confixi a fociis; nec te tua plurima, Panthu,
Labentem pietas, nec Apollinis infula texit.
Iliaci cineres, et flamma extrema meorum,
Testor, in occasu vestro nec tela nec ullas
Vitavisse vices Danaum; et, si fata fuissent
Ut caderem, meruisse manu. Divellimur inde,
Iphitus et Pelias mecum; quorum Iphitus aevo
Jam gravior, Pelias et vulnere tardus Ulixi;
Protinus ad sedes Priami clamore vocati.
Hic vero ingentem pugnam, ceu cetera nusquam
Bella forent, nulli tota morerentur in urbe,

Sic Martem indomitum, Danaosque ad tecta ruentis
 Cernimus, obsessumque acta testudine limen.
 Haerent parietibus scalae; postesque sub ipsos
 Nituntur gradibus, clipeosque ad tela sinistris
 Protecti objiciunt, prensant fastigia dextris.
 Dardanidae contra turris, ac tecta domorum
 Culmina convellunt: his se, quando ultima cernunt,
 Extrema jam in morte parant defendere telis:
 Auratasque trabes, veterum decora alta parentum,
 Devolvunt: alii strictis mucronibus imas
 Obsedere fores; has servant agmine denso.
 Instaurati animi, regis succurrere tectis,
 Auxilioque levare viros, vimque addere victis.

Limen erat, caecaeque fores, et pervius usus
 Tectorum inter se Priami, postesque relictæ
 A tergo: infelix qua se, dum regna manebant,
 Saepius Andromache ferre incommitata solebat
 Ad foceros, et avo puerum Astyanacta trahebat.
 Evado ad summi fastigia culminis, unde
 Tela manu miseri jactabant inrita Teucri.
 Turrim in praecipiti stantem, summisque sub astra
 Eductam tectis, unde omnis Troja videri,
 Et Danaum solitae naves, et Achaïa castra,
 Aggressi ferro circum, qua summa labantis
 Juncturas tabulata dabant, convellimus altis
 Sedibus, impulimusque: ea, lapsa repente, ruinam
 Cum sonitu trahit, et Danaum super agmina late
 Incidit: ast alii subeunt: nec saxa, nec ullum

Telorum interea cessat genus.
Vestibulum ante ipsum, primoque in limine, Pyrrhus
Exsultat, telis et luce coruscus aëna :
Qualis, ubi in lucem coluber, mala gramina pastus,
Frigida sub terra tumidum quem bruma tegebat ;
Nunc, positis novus exuviis, nitidusque juvena,
Lubrica convolvit, sublato pectore, terga,
Arduus ad solem, et linguis micat ore trifulcis.
Una ingens Periphas, et equorum agitator Achillis
Armiger, Automedon ; una omnis Scyria pubes
Succedunt tecto, et flammas ad culmina jactant.
Ipse inter primos correpta dura bipenni
Limina perrumpit, postesque a cardine vellit
Aeratos ; jamque excisa trabe firma cavavit
Robora, et ingentem lato dedit ore fenestram.
Adparet domus intus, et atria longa patefcunt :
Adparent Priami et veterum penetralia regum ;
Armatosque vident stantis in limine primo.

At domus interior gemitu, miseroque tumultu,
Miscetur ; penitusque cavae plangoribus aedes
Femineis ululant : ferit aurea sidera clamor.
Tum pavidæ tectis matres ingentibus errant,
Amplexaeque tenent postes, atque oscula figunt.
Instat vi patria Pyrrhus ; nec claustra, neque ipsi
Custodes sufferre valent : labat ariete crebro
Janua, et emoti procumbunt cardine postes.
Fit via vi : rumpunt aditus, primosque trucidant
Immissi Danaï, et late loca milite complent.

Non sic, aggeribus ruptis, quum spumeus amnis
 Exiit, oppositasque evicit gurgite moles,
 Fertur in arva furens cumulo, camposque per omnis
 Cum stabulis armenta trahit. Vidi ipse furentem
 Caede Neoptolemum, geminosque in limine Atridas :
 Vidi Hecubam, centumque nurus, Priamumque per aras
 Sanguine foedantem, quos ipse sacraverat, ignis.
 Quinquaginta illi thalami, spes tanta nepotum,
 Barbarico postes auro spoliisque superbi,
 Procubuerunt. Tenent Danaï, qua deficit ignis.

Forſitan et, Priami fuerint quae fata, requiras.
 Urbis uti captae caſum, convulſaeque vidit
 Limina tectorum, et medium in penetralibus hoſtem ;
 Arma diu ſenior deſueta trementibus aevo
 Circumdat nequidquam humeris, et inutile ferrum
 Cingitur, ac denſos fertur moriturus in hoſtis.

Aedibus in mediis, nudoque ſub aetheris axe,
 Ingens ara fuit ; juxtaque veterrima laurus,
 Incumbens arae, atque umbra complexa Penates.
 Hic Hecuba et natae nequidquam altaria circum,
 Praecipites atra ceu tempeſtate columbae,
 Condensae, et divom amplexae ſimulacra, ſedebant.
 Ipſum autem ſuntis Priamum juvenalibus armis
 Ut vidit ; Quae mens tam dira, miſerrime conjunx,
 Impulit his cingi telis ? aut quo ruis ? inquit.
 Non tali auxilio, nec deſenſoribus iſtis
 Tempus eget : non, ſi ipſe meus nunc adforet Hector.
 Huc tandem concede : haec ara tuebitur omnis ;

Aut moriere simul. Sic ore effata, recepit
Ad sese, et sacra longaevum in fede locavit.

Ecce ! autem, elapsus Pyrrhi de caede, Polites,
Unus natorum Priami, per tela, per hostis,
Porticibus longis fugit, et vacua atria lustrat,
Saucius : illum ardens infesto vulnere Pyrrhus
Insequitur, jam jamque manu tenet, et premit hasta.
Ut tandem ante oculos evasit et ora parentum,
Concidit, ac multo vitam cum sanguine fudit.
Hic Priamus, quamquam in media jam morte tenetur,
Non tamen abstinuit, nec voci iraeque pepercit :
At tibi pro scelere, exclamat, pro talibus ausis,
Di, si qua est coelo pietas quae talia curet,
Perfolvant grates dignas, et praemia reddant
Debita ; qui nati coram me cernere letum
Fecisti, et patrios foedasti funere voltus :
At non ille, fatum quo te mentiris, Achilles
Talis in hoste fuit Priamo ; sed jura fidemque
Supplicis erubuit, corpusque exsangue sepulcro
Reddidit Hectorum, meque in mea regna remisit.
Sic fatus senior, telumque imbelli sine ictu
Conjecit : rauco quod protenus aere repulsum,
Et summo clipei nequidquam umbone pependit.
Cui Pyrrhus : Referes ergo haec, et nuntius ibis
Pelidae genitori : illi mea tristitia facta,
Degeneremque Neoptoleum, narrare memento.
Nunc morere. Hoc dicens, altaria ad ipsa trementem
Traxit, et in multo lapsantem sanguine nati ;

Implicuitque comam laeva, dextraque coruscum
 Extulit, ac lateri capulo tenus abdidit, ensem.
 Haec finis Priami fatorum : hic exitus illum
 Sorte tulit, Trojam incensam, et prolapsa videntem
 Pergama ; tot quondam populis terrisque superbum,
 Regnatorem Asiae. Jacet ingens littore truncus,
 Avolsūque humeris caput, et sine nomine corpus.

At me tum primum faevus circumstetit horror :
 Obstupui : subiit cari genitoris imago,
 Ut regem aequaeuum crudeli vulnere vidi
 Vitam exhalantem : subiit deserta Creiisa,
 Et direpta domus, et parvi casus Iuli.
 Respicio, et, quae sit me circum copia, lustro.
 Deseruere omnes defessi, et corpora saltu
 Ad terram misere, aut ignibus aegra dedere.

Jamque adeo super unus eram ; quum limina Vestae
 Servantem, et tacitam secreta in sede latentem,
 Tyndarida adspicio : dant clara incendia lucem
 Erranti, passimque oculos per cuncta ferenti.
 Illa, sibi infestos everſa ob Pergama Teucros,
 Et poenas Danaūm, et deserti conjugis iras,
 Praemetuens, Trojae et patriae communis Erinnyſ,
 Abdiderat sese, atque aris invisa sedebat.
 Exarsere ignes animo : subit ira cadentem
 Ulcisci patriam, et sceleratas sumere poenas,
 Scilicet haec Spartam incolumis, patriasque Mycenae,
 Adspiciet, partoquē ibit regina triumpho ?
 Conjugiumque, domumque, patres, natosque videbit,

Iliadum turba et Phrygiis comitata ministris ?
Occiderit ferro Priamus ? Troja arserit igni ?
Dardanum toties sudarit sanguine littus ?
Non ita : namque, etsi nullum memorabile nomen-
Feminea in poena est, nec habet victoria laudem ;
Exstinxisse nefas tamen, et fumisse merentis
Laudabor poenas ; animumque expleffe juvabit
Ultricis flammae, et cineres satiasse meorum.
Talia jactabam, et furiata mente ferebar ;
Quum mihi se, non ante oculis tam clara, videndam
Obtulit, et pura per noctem in luce refulsit
Alma parens, confessa deam, qualisque videri
Coelicolis et quanta solet ; dextraque prehensum
Continuit, roseoque haec insuper addidit ore :
Nate, quis indomitas tantus dolor excitat iras ?
Quid furis ? aut quonam nostri tibi cura recessit ?
Non prius adspicies, ubi fessum aetate parentem
Liqueris, Anchisen ? superet conjunxne Creüsa,
Ascaniusque puer ? quos omnis undique Graiae
Circum errant acies ; et, ni mea cura resistat,
Jam flammae tulerint, inimicus et hauserit ensis.
Non tibi Tyndaridis facies invisa Lacaenae,
Culpatusve Paris ; divom inclementia, divom,
Has evertit opes, sternitque a culmine Trojam.
Adspice : namque omnem, quae nunc obducta tuenti
Mortalis hebetat visus tibi, et humida circum
Caligat, nubem eripiam ; tu ne qua parentis
Jussa time, neu praeceptis parere recusa :

Hic, ubi disiectas moles avolsaque faxis
Saxa vides, mixtoque undantem pulvere fumum,
Neptunus muros, magnoque emota tridenti
Fundamenta quatit, totamque ab fedibus urbem
Eruit. Hic Juno Scaeas faevissima portas
Prima tenet, sociumque furens a navibus agmen,
Ferro accincta, vocat.

Jam summas arcis Tritonia, respice, Pallas
Infedit, nimbo effulgens, et Gorgone faeva.
Ipse Pater Danaïs animos, viresque secundas,
Sufficit : ipse deos in Dardana fuscitat arma.
Eripe, nate, fugam, finemque impone labori.
Nusquam abero, et tutum patrio te limine sistam.
Dixerat : et spissis noctis se condidit umbris.
Adparent dirae facies, inimicaque Trojae
Numina magna deùm.

Tum vero omne mihi visum confidere in ignis
Illum, et ex imo verti Neptunia Troja :
Ac veluti, summis antiquam in montibus ornum
Quum, ferro accisam crebrisque bipennibus, instant
Erudere agricolae certatim ; illa usque minatur,
Et tremefacta comam concusso vertice nutat ;
Volneribus donec paullatim evicta supremum
Congemuit, traxitque jugis avolsa ruinam.
Descendo, ac, ducente deo, flammam inter et hostis
Expedior : dant tela locum, flammaeque recedunt.

Atque, ubi jam patriae perventum ad limina sedis,
Antiquasque domos ; genitor, quem tollere in altos

Optabam primum montis, primumque petebam,
Abnegat excisa vitam producere Troja,
Exsiliumque pati. Vos o ! quibus integer aevi
Sanguis, ait, solidaeque suo stant robore vires ;
Vos agitate fugam.
Me si coelicolae voluissent ducere vitam,
Has mihi servassent sedes. Satis una, superque,
Vidimus excidia, et captae superavimus urbi.
Sic o ! sic positum adfati discedite corpus.
Ipse manu mortem inveniam. Miserebitur hostis,
Exuviasque petet. Facilis jactura sepulcri.
Jam pridem invisus divis, et inutilis, annos
Demoror ; ex quo me divom pater, atque hominum rex,
Fulminis adflavit ventis, et contigit igni.
Talia perstabat memorans, fixusque manebat :
Nos contra, effusi lacrimis, conjunxque Creüsa,
Ascaniusque, omnisque domus, ne vertere secum
Cuncta pater, fatoque urgenti incumbere vellet.
Abnegat ; inceptoque, et sedibus haeret in isdem.
Rursus in arma feror, mortemque miserrimus opto :
Nam quod consilium, aut quae jam fortuna dabatur ?
Mene efferre pedem, genitor, te posse relicto
Sperasti ? tantumque nefas patrio excidit ore ?
Si nihil ex tanta Superis placet urbe relinqui,
Et sedet hoc animo, perituraeque addere Trojae
Teque tuosque juvat ; patet isti janua leto :
Jamque aderit multo Priami de sanguine Pyrrhus,
Natum ante ora patris, patrem qui obtruncat ad aras.

Hoc erat, alma parens, quod me per tela, per ignis
Eripis, ut mediis hostem in penetralibus, utque
Ascanium, patremque meum, juxtaque Creüsam,
Alterum in alterius mactatos sanguine, cernam ?
Arma, viri, ferte arma : vocat lux ultima victos.
Reddite me Danaïs : sinite instaurata revisam
Proelia. Numquam omnes hodie moriemur inulti.

Hinc ferro accingor rursus, clipeoque sinistram
Infertabam aptans, meque extra tecta ferebam.
Ecce ! autem, complexa pedes, in limine conjunx
Haerebat, parvumque patri tendebat Iulum :
Si periturus abis, et nos rape in omnia tecum ;
Sin aliquam expertus sumtis spem ponis in armis,
Hanc primum tutare domum. Cui parvus Iulus,
Cui pater, et conjunx quondam tua dicta relinquo ?

Talia vociferans gemitu tectum omne replebat ;
Quum subitum dictuque oritur mirabile monstrum.
Namque manus inter, moestorumque ora parentum,
Ecce ! levis summo de vertice visus Iuli
Fundere lumen apex, tactuque innoxia mollis
Lambere flamma comas, et circum tempora pasci.
Nos pavidi trepidare metu, crinemque flagrantem
Excutare, et sanctos restringere fontibus ignes.
At pater Anchises oculos ad sidera laetus
Extulit, et coelo palmas cum voce tetendit :
Jupiter omnipotens, precibus si flecteris ullis,
Adspice nos ; hoc tantum : et, si pietate meremur,
Da deinde auxilium, pater, atque haec omina firma.

Vix ea fatus erat senior: subitoque fragore
Intonuit laevum, et, de coelo lapsa, per umbras,
Stella, facem ducens, multa cum luce cucurrit.
Illam, summa super labentem culmina tecti,
Cernimus Idaea claram se condere silva,
Signantemque vias: tum longo limite fulcus
Dat lucem, et late circum loca fulfure fumant.
Hic vero victus genitor se tollit ad auras,
Adfaturque deos, et sanctum fidus adorat:
Jam jam nulla mora est: sequor, et, qua ducitis, adsum.
Di patrii, servate domum, servate nepotem:
Vestrum hoc augurium, vestroque in numine Troja est.
Cedo equidem, nec, nate, tibi comes ire recuso.

Dixerat ille: et jam per moenia clarior ignis
Auditur, propiusque aestus incendia volvunt.
Ergo age, care pater, cervici imponere nostrae:
Ipse subibo humeris, nec me labor iste gravabit.
Quo res cumque cadent, unum et commune periculum,
Una salus ambobus erit. Mihi parvus Iulus
Sit comes, et longe servet vestigia conjunx.
Vos famuli, quae dicam, animis advertite vestris.
Est urbe egressis tumulus, templumque vetustum
Desertae Cereris, juxtaque antiqua cupressus,
Religione patrum multos servata per annos:
Hanc ex diverso sedem veniemus in unam.
Tu, genitor, cape sacra manu, patriosque Penates:
Me, bello e tanto digressum, et caede recenti,
Attrectare nefas, donec me flumine vivo
Abluero.

Haec fatus, latos humeros, subiectaque colla,
 Veste super, fulvique insternor pelle leonis ;
 Succedoque oneri : dextrae se parvus Iulus
 Implicuit, sequiturque patrem non passibus aequis :
 Pone subit conjunx. Ferimur per opaca locorum ;
 Et me, quem dudum non ulla injecta movebant
 Tela, neque adverso glomerati ex agmine Graii,
 Nunc omnes terrent aurae, sonus excitat omnis,
 Suspensum, et pariter comitique onerique timentem.

Jamque propinquabam portis, omnemque videbar
 Evalisse viam : subito quum creber ad auris
 Visus adesse pedum sonitus ; genitorque per umbram
 Prospiciens, Nate, exclamat, fuge, nate ; propinquant :
 Ardentis clipeos atque aera micantia cerno.

Hic mihi nescio quod trepido male numen amicum
 Confusam eripuit mentem. Namque, avia cursu
 Dum sequor, et nota excedo regione viarum,
 Heu ! misero conjunx, fatone erepta, Creüsa
 Substitit, erravitne via, seu lassâ refedit,
 Incertum : nec post oculis est reddita nostris.
 Nec prius amissam respexi, animumve reflexi,
 Quam tumultum antiquae Cereris sedemque sacratam
 Venimus : hic demum collectis omnibus una
 Defuit ; et comites, natumque, virumque fefellit.
 Quem non incusavi amens hominumque, deorumque ?
 Aut quid in eversa vidi crudelius urbe ?
 Aescanium, Anchisenque patrem, Teucrosque Penates
 Commendo fociis, et curva valle recondo :

Ipse urbem repeto, et cingor fulgentibus armis.
Stat casus renovare omnis, omnemque reverti
Per Trojam, et rursus caput objectare periclis.

Principio muros, obscuraque limina portae,
Qua gressum extuleram, repeto; et vestigia retro
Observata sequor per noctem, et lumine lustro.
Horror ubique animos, simul ipsa silentia terrent.
Inde domum, si forte pedem, si forte, tulisset,
Me refero: irruerant Danaï, et tectum omne tenebant.
Ilicet ignis edax summa ad fastigia vento
Volvitur: exsuperant flammæ; furit aestus ad auras.
Procedo, et Priami sedes, arcemque, reviso.
Et jam porticibus vacuis Junonis aſylo,
Cuſtodes lecti, Phoenix et dirus Ulixes
Praedam adſervabant: huc undique Troïa gaza
Incenſis erepta adytis, menſæque deorum,
Crateresque auro ſolidi, captivæque veſtis
Congeritur: pueri et pavidae longo ordine matres
Stant circum.

Auſus quin etiam voces jaſtare per umbram,
Implevi clamore vias, moeſtusque Creuſam
Nequidquam ingeminans iterumque iterumque vocavi.
Quaerenti, et tectis urbis ſine fine furenti,
Infelix ſimulacrum, atque ipſius umbra Creuſæ
Viſa mihi ante oculos, et nota major imago.
Obſtupui, ſteteruntque comæ, et vox faucibus hæſit.
Tum ſic adſari, et curas his demere dictis:
Quid tantum infano juvat indulgere dolori,

O dulcis conjunx? non haec fine numine divom
 Eveniunt: nec te hinc comitem asportare Creüsam
 Fas; aut ille finit superi regnator Olympi.
 Longa tibi exilia, et vastum maris aequor arandum:
 Et terram Hesperiam venies; ubi Lydius, arva
 Inter opima virum, leni fluit agmine Thybris.
 Illic res laetae, regnumque, et regia conjunx
 Parta tibi: lacrimas dilectae pelle Creüsae.
 Non ego Myrmidonum sedes, Dolopumve, superbas
 Adspiciam, aut Graiis servitum matribus ibo,
 Dardanis, et divae Veneris nurus;
 Sed me magna deum Genetrix his detinet oris.
 Jamque vale, et nati serva communis amorem.
 Haec ubi dicta dedit, lacrimantem, et multa volentem
 Dicere, deseruit, tenuisque recessit in auras.
 Ter conatus ibi collo dare brachia circum:
 Ter frustra comprehensa manus effugit imago,
 Par levibus ventis, volucrique simillima somno.
 Sic demum focios consumpta nocte reviso.

Atque hic ingentem comitum adfluxisse novorum
 Invenio admirans numerum; matresque virosque,
 Collectam exilio pubem, miserabile vulgus.
 Undique convenere, animis opibusque parati,
 In quascumque velim pelago deducere terras.
 Jamque jugis summae surgebat Lucifer Idae,
 Ducebatque diem; Danaïque obsessa tenebant
 Limina portarum; nec spes opis ulla dabatur:
 Cessi, et sublato montem genitore petivi.

P. VIRGILII MARONIS
AENEIDOS

LIBER TERTIUS.

POSTQUAM res Asiae, Priamique evertere gentem
Immeritam, visum Superis, ceciditque superbum
Ilium, et omnis humo fumat Neptunia Troja ;
Diversa exilia et desertas quaerere terras
Auguriis agimur divom, classemque sub ipsa
Antandro, et Phrygiae molimur montibus Idae,
Incerti quo fata ferant, ubi sistere detur ;
Contrahimusque viros. Vix prima inceperat aestas,
Et pater Anchises dare fati vela jubebat ;
Littora quum patriae lacrimans portusque relinquo,
Et campos ubi Troja fuit. Feror exsul in altum
Cum fociis, natoque, Penatibus, et magnis dis.

Terra procul vastis colitur Mavortia campis,
Thraces arant, acri quondam regnata Lycurgo ;
Hospitium antiquum Trojae, fociique Penates,
Dum fortuna fuit. Feror huc, et littore curvo
Moenia prima loco, fati ingressus iniquis ;
Aeneadasque meo nomen de nomine fingo.

Sacra Dionaeae matri, divisque, ferebam,

Auspicius coeptorum operum ; superoque nitentem
Coelicolum regi maetabam in littore taurum.
Forte fuit juxta tumulus, quo cornea summo
Virgulta, et densis hastilibus horrida myrtus.
Acceffi ; viridemque ab humo convellere filvam
Conatus, ramis tegerem ut frondentibus aras,
Horrendum et dictu video mirabile monftrum.
Nam, quae prima folo ruptis radicibus arbor
Vellitur, huic atro liquuntur fanguine guttae,
Et terram tabo maculant. Mihi frigidus horror
Membra quatit, gelidusque coit formidine fanguis.
Rurfus et alterius lentum convellere vimen
Infequor, et cauffas penitus tentare latentis :
Ater et alterius fequitur de cortice fanguis.
Multa movens animo, nymphas venerabar agreffis,
Gradivumque patrem, Geticis qui praefidet arvis,
Rite fecundarent vifus, omenque levarent.
Tertia fed poftquam majore haftilia nifu
Aggredior, genibusque adverfae obluetor arenae ;
(Eloquar, an fileam ?) gemitus lacrimabilis imo
Auditur tumulo, et vox reddita fertur ad auris :
Quid miferum, Aenea, laceras ? jam parce feulto ;
Parce pias fcelerare manus. Non me tibi Troja
Externum tulit ; aut cruor hic de fuppite manat.
Heu ! fuge crudelis terras, fuge littus avarum.
Nam Polydorus ego. Hic confixum ferrea textit
Telorum feges, et jaculis increvit acutis.
Tum vero, ancipiti mentem formidine preffus,

Obstupui, steteruntque comae, et vox faucibus haesit.
Hunc Polydorum, auri, quondam, cum pondere magno,
Infelix Priamus furtim mandarat alendum
Threicio regi; quum jam diffideret armis
Dardaniae, cingique urbem obsidione videret.
Ille, ut opes fractae Teucrum, et Fortuna recessit,
Res Agamemnonias victriciaeque arma secutus,
Tas omne abrumpit: Polydorum obtruncat, et auro
Vi potitur. Quid non mortalia pectora cogis,
Auri sacra fames! Postquam pavor ossa reliquit,
Delectos populi ad proceres, primumque parentem,
Monstra deum refero, et, quae sit sententia, posco.
Omnibus idem animus scelerata excedere terra;
Linqui pollutum hospitium, et dare clauibus austros.
Ergo instauramus Polydoro funus, et ingens
Aggeritur tumulo tellus: stant Manibus arae,
Caeruleis moestae vittis, atraque cupresso;
Et circum Iliades, crinem de more solutae.
Inferimus tepido spumantia cymbia lacte,
Sanguinis et sacri pateras; animamque sepulcro
Condimus, et magna supremum voce ciemus.

Inde, ubi prima fides pelago, placataque venti
Dant maria, et lenis crepitans vocat auster in altum,
Deducunt focii navis, et littora complent.
Provehimur portu: terraeque, urbesque recedunt.

Sacra mari colitur medio gratissima tellus
Nereidum matri, et Neptuno Aegaeo:
Quam pius Arcitenens, oras et littora circum

Errantem, Gyaro celsa Myconoque revinxit,
Immotamque colli dedit, et contemnere ventos.
Huc feror : haec fessos tuto placidissima portu
Accipit. Egressi veneramur Apollinis urbem.
Rex Anius, rex idem hominum Phoebeque sacerdos,
Vittis et sacra redimitus tempora lauro,
Occurrit : veterem Anchisen agnoscit amicum.
Jungimus hospitio dextras, et tecta subimus.
Templa dei saxo venerabar structa vetusto :
Da propriam, Thymbraee, domum ; da moenia fessis,
Et genus, et mansuram urbem. Serva altera Trojae
Pergama, reliquias Danaûm atque immitis Achilli.
Quem sequimur ? quove ire jubes ? ubi ponere sedes ?
Da, pater, augurium ; atque animis illabere nostris.
Vix ea fatus eram : tremere omnia visa repente,
Liminaque, laurusque dei ; totusque moveri
Mons circum, et mugire adytis cortina reclusis.
Submissi petimus terram, et vox fertur ad auris :
Dardanidae duri, quae vos a stirpe parentum
Prima tulit tellus, eadem vos ubere laeto
Accipiet reduces : antiquam exquirite matrem.
Hic domus Aeneae cunctis dominabitur oris,
Et nati natorum, et qui nascentur ab illis.
Haec Phoebus : mixtoque ingens exorta tumultu
Lactitia : et cuncti, quae sint ea moenia, quaerunt ;
Quo Phoebus vocet errantis, jubeatque reverti.
Tum genitor, veterum volvens monumenta virorum,
Audite, o procures ! ait, et spes discite vestras.

Creta Jovis magni medio jacet insula ponto ;
Mons Idaeus ubi, et gentis cunabula nostrae.
Centum urbes habitant magnas, uberrima regna ;
Maximus unde pater, si rite audita recordor,
Teucus Rhoeteas primum est advectus ad oras,
Optavitque locum regno. Nondum Ilium, et arces
Pergameae steterant : habitabant vallibus imis.
Hinc mater cultrix Cybelae, Corybantiaque aera,
Idaeumque nemus : hinc fida silentia sacris,
Et juncti currum dominae fubiere leones.
Ergo agite, et, divom ducunt qua jussa, sequamur :
Placemus ventos, et Gnosia regna petamus.
Nec longo distant cursu : modo Jupiter adsit,
Tertia lux classem Cretaeis sistet in oris.
Sic fatus, meritos aris maestavit honores,
Taurum Neptuno, taurum tibi, pulcher Apollo ;
Nigram Hiemi pecudem, Zephyris felicibus albam.
Fama volat, pulsum regnis cessisse paternis
Idomenea ducem, desertaque littora Cretae ;
Hosce vacare domos, fedesque adstare relictas.
Linquimus Ortygiae portus, pelagoque volamus,
Bacchatamque jugis Naxon, viridemque Donusam,
Olearon, niveamque Paron, sparsasque per aequor
Cycladas, et crebris legimus freta concita terris.
Nauticus exoritur vario certamine clamor :
Hortantur focii, Cretam proavosque petamus.
Prosequitur surgens a puppi ventus euntis,
Et tandem antiquis Curetum adlabimur oris.

Ergo avidus muros optatae molior urb's,
Pergameamque voco ; et, laetam cognomine, gentem
Hortor amare focos, arcemque attollere tectis.
Jamque fere sicco subductae littore puppes ;
Connubiis arvisque novis operata juvenus ;
Jura domosque dabam : subito quum tabida membris,
Corrupto coeli tractu, miserandaque venit
Arboribusque fatisque lues, et letifer annus.
Linquebant dulcis animas, aut aegra trahebant
Corpora : tum sterilis exurere Sirius agros ;
Arebant herbae, et victum seges aegra negabat.
Rursus ad oraculum Ortygiae, Phoebumque, remenso
Hortatur pater ire mari, veniamque precari :
Quam fessis finem rebus ferat ; unde laborum
Tentare auxilium jubeat, quo vertere cursus.

Nox erat, et terris animalia somnus habebat :
Effigies sacrae divom, Phrygiique Penates,
Quos mecum a Troja, mediisque ex ignibus urbis,
Extuleram, visi ante oculos adstare jacentis
Insomnis, multo manifesti lumine, qua se
Plena per insertas fundebat luna fenestras.
Tum sic adfari, et curas his demere dictis :
Quod tibi, delato Ortygiam, dicturus Apollo est,
Hic canit ; et tua nos en ! ultro ad limina mittit.
Nos te, Dardania incensa, tuaque arma secuti :
Nos, tumidum sub te permenſi classibus aequor,
Idem venturos tollemus in astra nepotes,
Imperiumque urbi dabimus. Tu moenia magnis

Magna para, longumque fugae ne linque laborem,
Mutandae fedes. Non haec tibi littora suasit
Delius, aut Cretae iussit confidere, Apollo.
Est locus, Hesperiam Graii cognomine dicunt,
Terra antiqua, potens armis, atque ubere glebae :
Oenotri coluere viri : nunc fama, minores
Italiam dixisse, ducis de nomine, gentem.
Hae nobis propriae fedes : hinc Dardanus ortus,
Iasiusque pater, genus a quo principe nostrum.
Surge age, et haec laetus longaevo dicta parenti
Haud dubitanda refer : Corythum, terrasque requirat
Ausonias. Dictaea negat tibi Jupiter arva.
Talibus attonitus visis, ac voce deorum,
(Nec sopor illud erat ; sed coram agnoscere vultus,
Velatasque comas, praesentiaque ora videbar :
Tum gelidus toto manabat corpore fudor)
Corripio e stratis corpus, tendoque supinas
Ad coelum cum voce manus, et munera libo
Intemerata focis. Perfecto laetus honore,
Anchisen facio certum, remque ordine pando.
Agnovit prolem ambiguam, geminosque parentis ;
Seque novo veterum deceptum errore locorum.
Tum memorat : Nate, Iliacis exercite fatis,
Sola mihi talis casus Cassandra canebat.
Nunc repeto, haec generi portendere debita nostro ;
Et saepe Hesperiam, saepe Itala regna vocare.
Sed quis ad Hesperiae venturos littora Teucros
Crederet ? aut quem tum vates Cassandra moveret ?

Cedamus Phoebo, et moniti meliora sequamur.

Sic ait; et cuncti dicto paremus ovantes.

Hanc quoque deferimus sedem, paucisque relictis

Vela damus, vastumque cava trabe currimus aequor.

Postquam altum tenuere rates, nec jam amplius ullae

Adparent terrae, coelum undique et undique pontus;

Tum mihi caeruleus supra caput adstitit imber,

Noctem hiememque ferens; et inhorruit unda tenebris.

Continuo venti volvunt mare, magnaue surgunt

Aequora. Dispersi jactamur gurgite vasto.

Involvere diem nimbi, et nox humida coelum

Abstulit: ingeminant abruptis nubibus ignes.

Excutimur cursu, et caecis erramus in undis.

Ipsae diem noctemque negat discernere coelo,

Nec meminisse viae media Palinurus in unda.

Tris adeo incertos caeca caligine soles

Erramus pelago; totidem sine fidere noctes:

Quarto terra die primum se attollere tandem

Vista, aperire procul montis, ac volvere fumum,

Vela cadunt: remis infurgimus: haud mora, nautae

Adnixi torquent spumas, et caerula verrunt.

Servatum ex undis, Strophadum me littora primum

Accipiunt: Strophades Graio stant nomine dictae

Insulae Ionio in magno; quas dira Celaeno,

Harpyiaeque colunt aliae, Phineia postquam

Clausula domus, mensasque metu liquere priores.

Tristius haud illis monstrum, nec saevior ulla

Pestis et ira deum Stygis sese extulit undis.

Magna para, longumque fugae ne linque laborem.
Mutandae fedes. Non haec tibi littora suasit
Delius, aut Cretae iussit confidere, Apollo.
Est locus, Hesperiam Graii cognomine dicunt,
Terra antiqua, potens armis, atque ubere glebae :
Oenotri coluere viri : nunc fama, minores
Italiam dixisse, ducis de nomine, gentem.
Hae nobis propriae fedes : hinc Dardanus ortus,
Iasiusque pater, genus a quo principe nostrum.
Surge age, et haec laetus longaevo dicta parenti
Haud dubitanda refer : Corythum, terrasque requirat
Ausonias. Dictaea negat tibi Jupiter arva.
Talibus attonitus visis, ac voce deorum,
(Nec sopor illud erat ; sed coram agnoscere vultus,
Velatasque comas, praesentiaque ora videbar :
Tum gelidus toto manabat corpore sudor)
Corripio e stratis corpus, tendoque supinas
Ad coelum cum voce manus, et munera libo
Intemerata focis. Perfecto laetus honore,
Anchisen facio certum, remque ordine pando.
Agnovit prolem ambiguum, geminosque parentis ;
Seque novo veterum deceptum errore locorum.
Tum memorat : Nate, Iliacis exercite fatis,
Sola mihi talis casus Cassandra canebat.
Nunc repeto, haec generi portendere debita nostro ;
Et saepe Hesperiam, saepe Itala regna vocare.
Sed quis ad Hesperiae venturos littora Teucros
Crederet ? aut quem tum vates Cassandra moveret ?

Cedamus Phoebo, et moniti meliora sequamur.

Sic ait; et cuncti dicto paremus ovantes.

Hanc quoque deferimus sedem, paucisque relictis

Vela damus, vastumque cava trabe currimus aequor.

Postquam altum tenuere rates, nec jam amplius ullae

Adparent terrae, coelum undique et undique pontus;

Tum mihi caeruleus supra caput adstitit imber,

Noctem hiememque ferens; et inhorruit unda tenebris.

Continuo venti volvunt mare, magnaue surgunt

Aequora. Dispersi jactamur gurgite vasto.

Involvere diem nimbi, et nox humida coelum

Abstulit: ingeminant abruptis nubibus ignes.

Excutimur cursu, et caecis erramus in undis.

Ipse diem noctemque negat discernere coelo,

Nec meminisse viae media Palinurus in unda.

Tris adeo incertos caeca caligine soles

Erramus pelago; totidem sine fidere noctes:

Quarto terra die primum se attollere tandem

Vita, aperire procul montis, ac volvere fumum,

Vela cadunt: remis insurgimus: haud mora, nautae

Adnixi torquent spumas, et caerula verrunt.

Servatum ex undis, Strophadum me littora primum

Accipiunt: Strophades Graio stant nomine dictae

Insulae Ionio in magno; quas dira Celaeno,

Harpyiaeque colunt aliae, Phineia postquam

Clausula domus, menfasque metu liquere priores.

Tristius haud illis monstrum, nec saevior ulla

Pestis et ira deum Stygis sese extulit undis.

Virginei volucrum voltus, foedissima ventris
Proluvies, uncaeque manus, et pallida semper
Ora fame.

Huc ubi delati portus intravimus; ecce!
Laeta boum passim campis armenta videmus,
Caprigenumque pecus, nullo custode, per herbas.
Irruimus ferro; et divos, ipsumque vocamus
In partem praedamque Jovem. Tum littore curvo
Exstruimusque toros, dapibusque epulamur opimis.
At subitae horrifico lapsu de montibus adsunt
Harpyiae, et magnis quatiunt clangoribus alas;
Diripiuntque dapes, contactuque omnia foedant
Immundo: tum vox tetrum dira inter odorem.
Rursum in secessu longo, sub rupe cavata,
Arboribus clausi circum, atque horrentibus umbris,
Instruimus mensas, arisque reponimus ignem.
Rursum, ex diverso coeli, caccisque latebris,
Turba sonans praedam pedibus circumvolat uncis;
Polluit ore dapes. Sociis tunc, arma capeffiant,
Edico, et dira bellum cum gente gerendum.
Haud secus ac iussi faciunt, reftosque per herbam
Disponunt ensis, et scuta latentia condunt.
Ergo, ubi delapsae sonitum per curva dedere
Littora, dat signum specula Misenus ab alta
Aere cavo: invadunt focii, et nova proelia tentant,
Obscenas pelagi ferro foedare volucres.
Sed neque vim plumis ullam, nec volnera tergo
Accipiunt; celerique fuga sub sidera lapsae.

Semefam praedam, et vestigia foeda relinquunt.

Una in praecellâ confedit rupe Celaeno,

Infelix vates ; rumpitque hanc pectore vocem :

Bellum etiam pro caede boum, stratisque juvenis,

Laomedontiadae, bellumne inferre paratis,

Et patrio Harpyias infontis pellere regno ?

Accipite ergo animis atque haec mea figite dicta :

Quae Phoebus pater omnipotens, mihi Phoebus Apollo

Praedixit, vobis Furiarum ego maxima pando.

Italiam cursu petitis ; ventisque vocatis

Ibitis Italiam, portusque intrare licebit :

Sed non ante datam cingetis moenibus urbem,

Quam vos dira fames, nostraeque injuria caedis,

Ambefas subigat malis absumere mensas.

Dixit ; et in silvam, pennis ablata, refugit.

At fociis, subita gelidus formidine, sanguis

Deriguit : cecidere animi ; nec jam amplius armis,

Sed votis precibusque jubent exposcere pacem,

Sive deae, seu sint dirae obscenaeque volucres.

Et pater Anchises, passis de littore palmis,

Numina magna vocat, meritosque indicit honores :

Di, prohibete minas : di, talem avertite casum ;

Et placidi fervate pios. Tum littore funem

Deripere, excussosque jubet laxare rudentis.

Tendunt vela Noti : ferimur spumantibus undis,

Qua cursum ventusque gubernatorque vocabant.

Jam medio adparet fluëlu nemorosa Zacynthos,

Dulichiumque, Sameque, et Neritos, ardua saxis.

Effugimus scopulos Ithacae, Laërtia regna,
Et terram altricem saevi exsecramur Ulixi.
Mox et Leucatae nimboſa cacumina montis,
Et, formidatus nautis, aperitur Apollo.
Hunc petimus feſſi, et parvae ſuccedimus urbi.
Ancora de prora jacitur: ſtant littore puppes.

Ergo, inſperata tandem tellure potiti,
Luſtramusque Jovi, votisque incendimus aras;
Aëtiæque Iliacis celebramus littora ludis.
Exercent patrias oleo labente palaeſtras
Nudati focii. Juvat evaſiſſe tot urbis
Argolicas, mediosque fugam tenuiſſe per hoſtis.
Interea magnum Sol circumvolvitur annum,
Et glacialis hiems aquilonibus aſperat undas.
Aere cavo clipeum, magni geſtamen Abantis,
Poſtibus adverſis ſigo, et rem carmine ſigno:

AENEAS HAEC DE DANAIS VICTORIBUS ARMA.

Linquere tum portus jubeo, et conſidere tranſtris:
Certatim focii feriunt mare, et aequora verrunt.
Protenus aërias Phaeacum abſcondimus arces,
Littoraque Epiri legimus, portuque ſubimus
Chaonio, et celſam Buthroti accedimus urbem.

Hic incredibilis rerum fama occupat auris,
Priamiden Helenum Graias regnare per urbis,
Conjugio Aeacidæ Pyrrhi ſceptrisque potitum;
Et patrio Andromachen iterum ceſſiſſe marito.
Obſtupui; miroque incenſum pectus amore,
Compellare virum, et caſus cognoscere tantos.

Progredior portu, classis et littora linquens.
 Sollemnis tum forte dapes, et tristia dona,
 Ante urbem in luco, falsi Simoëntis ad undam,
 Libabat cineri Andromache, Manisque vocabat
 Hectoreum ad tumulum, viridi quem cespite inanem,
 Et geminas, caussam lacrimis, sacraverat aras.
 Ut me conspexit venientem, et Troia circum
 Arma amens vidit, magnis exterrita monstis,
 Deriguit visu in medio: calor ossa reliquit:
 Labitur; et longo vix tandem tempore fatur:
 Verane te facies, verus mihi nuntius adfers,
 Nate dea? vivisne? aut, si lux alma recessit,
 Hector ubi est? Dixit; lacrimasque effudit, et omnem
 Implevit clamore locum. Vix pauca furenti
 Subjicio, et raris turbatus vocibus hisco:
 Vivo equidem, vitamque extrema per omnia duco.
 Ne dubita: nam vera vides.
 Heu! quis te casus, dejectam conjuge tanto,
 Excipit? aut quae digna fatis Fortuna revisit?
 Hectoris Andromache, Pyrrhin' connubia servas?
 Dejecit voltum, et demissa voce locuta est:
 O felix una ante alias Priameia virgo,
 Hostilem ad tumulum Trojae sub moenibus altis
 Jussa mori, quae sortitus non pertulit ullos,
 Nec victoris heri tetigit captiva cubile!
 Nos, patria incensa, diversa per aequora vectae,
 Stirpis Achilleae fastus, juvenemque superbum,
 Servitio enixae, tulimus: qui deinde, secutus

Ledacam Hermionen, Lacedaemoniosque Hymenaeos,
Me famulo famulamque Heleno transmisit habendam.
Alit illum, ereptae magno inflammatus amore
Conjugis, et scelerum Furiis agitatus, Orestes
Excipit incautum, patriasque obtruncat ad aras.
Morte Neoptolemi regnorum reddita cessit
Pars Heleno: qui Chaonios cognomine campos,
Chaoniamque omnem Trojano a Chaone dixit;
Pergamaque, Iliacamque jugis hanc addidit arcem.
Sed tibi qui cursum venti, quae fata dedere?
Aut quisnam ignarum nostris deus adpulit oris?
Quid puer Ascanius? superatne, et vespicitur aura?
Quem tibi jam Troja ****

Ecqua tamen puero est amissae cura parentis?
Ecquid in antiquam virtutem, animosque virilis,
Et pater Aeneas, et avunculus excitat Hector?

Talia fundebat lacrimans, longosque ciebat
Incaustum fletus; quum sese a moenibus heros
Priamides multis Helenus comitantibus adfert,
Agnoscitque suos, laetusque ad limina ducit,
Et multum lacrimas verba inter singula fundit.
Procedo, et parvam Trojam, simulataque magnis
Pergama, et arentem Xanthi cognomine rivum
Agnosco, Scaecaeque amplector limina portae.
Nec non et Teucri socia simul urbe fruuntur.
Illos porticibus rex accipiebat in amplis:
Aulae in medio libabant pocula Bacchi,
Impositis auro dapibus, paterasque tenebant.

Jamque dies, alterque dies processit; et auras
 Vela vocant, tumidoque inflatur carbasus austro.
 His vatem aggredior dictis, ac talia quaeso:
 Trojugena, interpres divom, qui numina Phoebi,
 Qui tripodas, Clarii lauros, qui sidera sentis,
 Et volucrum linguas, et praepetis omina pennae;
 Fare age (namque omnem cursum mihi prospera dixit
 Religio, et cuncti suaferunt numine divi
 Italiam petere, et terras tentare repostas:
 Sola novum, dictuque nefas, Harpyia Celaeno
 Prodigium canit, et tristis denuntiat iras,
 Obscenamque famem) quae prima pericula vito?
 Quidve sequens tantos possim superare labores?
 Hic Helenus, caecis primum de more juvenicis,
 Exorat pacem divom, vittasque resolvit
 Sacrati capitis, meque ad tua limina, Phoebe,
 Ipse manu, multo suspensum numine, ducit;
 Atque haec deinde canit divino ex ore sacerdos:

Nate dea, nam te majoribus ire per altum
 Auspiciis manifesta fides; sic fata deum rex
 Sortitur, volvitque vices: is veritur ordo:
 Pauca tibi e multis, quo tutior hospita lustris
 Aequora, et Ausonio possis considerare portu,
 Expediam dictis; prohibent nam cetera Parcae
 Scire, Helenum farique vetat Saturnia Juno.
 Principio, Italiam, quam tu jam rere propinquam,
 Vicinosque, ignare, paras invadere portus,
 Longa procul longis via dividit invia terris.

Ante et Trinacria lentandus remus in unda,
Et falis Aufonii lustrandum navibus aequor,
Infernique lacus, Aeaetaeque insula Circae,
Quam tuta possis urbem componere terra.
Signa tibi dicam : tu condita mente teneto.
Quum tibi sollicito, secreti ad fluminis undam,
Littoreis ingens inventa sub ilicibus sus,
Triginta capitum fetus enixa, jacebit,
Alba, solo recubans, albi circum ubera nati ;
Is locus urbis erit, requies ea certa laborum.
Nec tu mensarum morsus horresce futuros :
Fata viam invenient, aderitque vocatus Apollo.
Has autem terras, Italique hanc littoris oram,
Proxima quae nostri perfunditur aequoris aestu,
Effuge : cuncta malis habitantur moenia Graiis.
Hic et Narycii posuerunt moenia Locri,
Et Sallentinos obsedit milite campos
Lyctius Idomeneus : hic illa ducis Meliboci
Parva Philoctetae subnixa Petelia muro.
Quin, ubi transmissae steterint trans aequora classes,
Et positis aris jam vota in littore solves,
Purpureo velare comas adopertus amictu ;
Ne qua inter sanctos ignis in honore deorum
Hostilis facies occurrat, et omina turbet.
Hunc focii morem sacrorum, hunc ipse teneto :
Hac casti maneant in religione nepotes.
Ast, ubi digressum Siculae te admoverit orae
Ventus, et angusti rarefcent claustra Pelori,

Laeva tibi tellus, et longo laeva petantur
 Aequora circuitu; dextrum fuge littus et undas.
 Haec loca vi quondam, et vassa convulsa ruina,
 (Tantum aevi longinqua valet mutare vetustas)
 Disfiluisse ferunt, quum protenus utraque tellus
 Una foret: venit medio vi pontus, et undis
 Hesperium Siculo latus abscidit, arvaque, et urbis,
 Littore diductas, angusto interluit aestu.
 Dextrum Scylla latus, laevum implacata Charybdis
 Obsidet, atque imo barathri ter gurgite vastos
 Sorbet in abruptum fluctus, rursusque sub auras
 Erigit alternos, et fidera verberat unda.
 At Scyllam caecis cohibet spelunca latebris,
 Ora exsertantem, et navis in faxa trahentem.
 Prima hominis facies, et pulchro pectore virgo
 Pube tenus: postrema immani corpore pistrix,
 Delphinum caudas utero commissa luporum.
 Praestat Trinacrii metas lustrare Pachyni
 Cessantem, longos et circum flectere cursus,
 Quam semel informem vasto vidisse sub antro
 Scyllam, et caeruleis canibus resonantia faxa.
 Praeterea, si qua est Heleno prudentia, vati
 Si qua fides, animum si veris implet Apollo,
 Unum illud tibi, nate dea, praeque omnibus unum
 Praedicam, et repetens iterumque iterumque monebo:
 Junonis magnae primum prece numen adora;
 Junoni cane vota libens, dominamque potentem
 Supplicibus supera donis: sic denique victor

Trinacria finis Italos mittere relicta.
Huc ubi delatus Cumaeam accesseris urbem,
Divinosque lacus, et Averna sonantia filvis;
Insanam vatem adspicies, quae rupe sub ima
Fata canit, foliisque notas et nomina mandat.
Quaecumque in foliis descripsit carmina virgo,
Digerit in numerum, atque antro seclusa relinquit:
Illa manent immota locis, neque ab ordine cedunt.
Verum eadem, verso tenuis quum cardine ventus
Impulit, et teneras turbavit janua frondis,
Numquam deinde cavo volitantia prendere saxo,
Nec revocare situs, aut jungere carmina curat:
Inconsulti abeunt, sedemque odere Sibyllae.
Hic tibi ne qua morae fuerint dispendia tanti;
Quamvis increpitent focii, et vi cursus in altum
Vela vocet, possisque sinus implere secundos;
Quin adeas vatem, precibusque, oracula, poscas,
Ipsa canat, vocemque volens atque ora resolvat.
Illa tibi Italiae populos, venturaque bella,
Et quo quemque modo fugiasque ferasque laborem,
Expediet; cursusque dabit venerata secundos.
Haec sunt, quae nostra liceat te voce moneri.
Vade age, et ingentem factis fer ad aethera Trojam.
Quae postquam vates sic ore effatus amico est,
Dona, dehinc auro gravia, sectoque elephanto,
Imperat ad navis ferri, stipatque carinis
Ingens argentum, Dodonaeosque lebetas,
Loricam confertam hamis auroque trilecem,

Et conum insignis galeae, cristasque comantis,
Arma Neoptolemi. Sunt et sua dona parenti.
Addit equos, additque duces :
Remigium supplet : socios simul instruit armis.

Interea classem velis aptare jubebat
Anchises, fieret vento mora ne qua ferenti ;
Quem Phoebi interpretes multo compellat honore :
Conjugio, Anchisa, Veneris dignate superbo,
Cura deum, bis Pergameis erepte ruinis,
Ecce tibi Ausoniae tellus ! hanc adripe velis.
Et tamen hanc pelago praeterlabare necesse est :
Ausoniae pars illa procul, quam pandit Apollo.
Vade, ait, o felix nati pietate ! quid ultra
Provehor, et fando surgentis demoror austros ?
Nec minus Andromache, digressu moesta supremo,
Fert picturatas auri subtemine vestis,
Et Phrygiam Ascanio chlamydem ; nec cedit honori,
Textilibusque onerat donis, ac talia fatur :
Accipe et haec, manuum tibi quae monumenta mearum
Sint, puer, et longum Andromachae testentur amorem,
Conjugis Hecloreae. Cape dona extrema tuorum,
O mihi sola mei super Altyanaëti imago !
Sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat ;
Et nunc aequali tecum pubesceret aevo.
Hos ego digrediens lacrimis adfabar obortis :
Vivite felices, quibus est fortuna petacta
Jam sua : nos alia ex aliis in fata vocamur.
Vobis parta quies : nullum maris aequor arandum ;

Arva neque Aufoniae, semper cedentia retro,
Quaerenda. Effigiem Xanthi, Trojamque videtis,
Quam vestrae fecere manus; melioribus, opto,
Auspiciis, et quae fuerit minus obvia Graiis.
Si quando Thybrim, vicinaque Thybridis arva
Intraro, gentique meae data moenia cernam;
Cognatas urbis olim, populosque propinquos,
Epiro, Hesperia, (quibus idem Dardanus auctor,
Atque idem casus) unam faciemus utramque
Trojam animis: maneat nostros ea cura nepotes.

Provehimur pelago vicina Ceraunia juxta;
Unde iter Italiam, cursusque brevissimus undis.
Sol ruit interea, et montes umbrantur opaci.
Sternimur optatae gremio telluris ad undam,
Sortiti remos, passimque in littore sicco
Corpora curamus: fessos sopor irrigat artus.
Necdum orbem medium Nox horis acta subibat:
Haud segnīs strato surgit Palinurus, et omnis
Explorat ventos, atque auribus aëra captat:
Sidera cuncta notat tacito labentia coelo:
Arcturum, pluviasque Hyadas, geminosque Triones,
Armatumque auro circumspicit Oriona.
Postquam cuncta vidit coelo constare sereno,
Dat clarum e puppi signum; nos castra movemus,
Tentamusque viam, et velorum pandimus alas.
Jamque rubescebat stellis Aurora fugatis,
Quum procul obscuros colles, humilemque videmus
Italiam. Italiam primus conclamat Achates:

Italiam laeto focii clamore salutant.

Tum pater Anchises magnum cratera corona
Induit, implevitque mero; divosque vocavit
Stans celsa in puppi:

Di, maris et terrae tempestatumque potentes,
Ferte viam vento facilem, et spirate secundi.

Crebrescant optatae aerae, portusque patefcit
Jam propior, templumque adparet in arce Minervae.
Vela legunt focii, et proras ad littora torquent.

Portus ab Euroo fluctu curvatus in arcum;

Objectae falsa spumant adspargine cautes;

Ipse latet: gemino demittunt brachia muro

Turriti scopuli, refugitque ab littore templum.

Quatuor hic, primum omen, equos in gramine vidi,
Tondentis campum late, candore nivali.

Et pater Anchises: Bellum, o terra hospita! portas:

Bello armantur equi: bellum haec armenta minantur.

Sed tamen idem olim curru succedere fueti

Quadrupedes, et frena iugo concordia ferre:

Spes et pacis, ait. Tum numina sancta precamur

Palladis armifonae, quae prima accepit ovantis;

Et capita ante aras Phrygio velamur amictu;

Praeceptisque Heleni, dederat quae maxima, rite

Junoni Argivae iussos adolemus honores.

Haud mora: continuo, perfectis ordine votis,

Cornua velatarum obvertimus antennarum,

Grajugenumque domos suspectaque linquimus arva.

Hinc sinus Herculei, si vera est fama, Tarenti

Cernitur. Attollit se diva Lacinia contra,
Caulonisque arces, et navifragum Scylaceum.
Tum procul e fluctu Trinacria cernitur Aetna,
Et gemitum ingentem pelagi, pulsataque saxa
Audimus longe, fractasque ad littora voces;
Exsultantque vada, atque aestu miscentur arenae.
Et pater Anchises: Nimirum haec illa Charybdis;
Hos Helenus scopulos, haec saxa horrenda canebat.
Eripite, o focii! pariterque insurgite remis.
Haud minus ac iussi faciunt; primusque rudentem
Contorsit laevas proram Palinurus ad undas:
Laevam cuncta cohors remis ventisque petivit.
Tollimur in coelum curvato gurgire, et idem
Subducta ad Manis imos desidemus unda.
Ter scopuli clamorem inter cava saxa dedere:
Ter spumam elisam, et rorantia vidimus astra.
Interea fessos ventus cum sole reliquit;
Ignarique viae Cyclopum adlabimur oris.

Portus ab accessu ventorum immotus, et ingens
Ipse: sed horrificis juxta tonat Aetna ruinis,
Interdumque atram prorumpit ad aethera nubem,
Turbine fumantem piceo, et candente favilla;
Attollitque globos flammaram, et sidera lambit:
Interdum scopulos, avolsaque viscera montis
Erigit eructans, liquefactaque saxa sub auras
Cum gemitu glomerat, fundoque exaestuatur imo.
Fama est, Enceladi, semiustum fulmine, corpus
Urgueri mole hac, ingentemque insuper Aetnam

Impositam ruptis flammam exspirare caminis ;
Et, fessum quoties mutet latus, intremere omnem
Murmure Trinacriam, et coelum subtexere fumo.
Noctem illam tecti silvis immania monstra
Perferimus ; nec, quae sonitum det causa, videmus :
Nam neque erant astrorum ignes, nec lucidus aethra
Siderea polus, obscuro sed nubila coelo ;
Et Lunam in nimbo nox intempesta tenebat.

Postera jamque dies primo surgebat Eoo,
Humentemque Aurora polo dimoverat umbram :
Quum subito e silvis, macie confecta suprema,
Ignoti nova forma viri, miserandaque cultu,
Procedit, supplexque manus ad littora tendit.
Respicimus. Dira illuvies, immissaque barba,
Confertum tegumen spinis : at cetera Graius,
Ut quondam patriis ad Trojam missus in armis.
Isque, ubi Dardanios habitus, et Troia vidit
Arma procul, paullum adspectu conterritus haesit,
Continuitque gradum : mox sese ad littora praeceps
Cum fletu precibusque tulit : Per sidera testor,
Per superos, atque hoc coeli spirabile lumen ;
Tollite me, Teucri : quascumque abducite terras.
Hoc fat erit. Scio me Danais e classibus unum,
Et bello Iliacos fateor petiisse Penates ;
Pro quo, si sceleris tanta est injuria nostri,
Spargite me in fluctus, vastoque immergite ponto :
Si pereo, hominum manibus periisse juvabit.
Dixerat ; et genua amplexus, genibusque volutans

Haerebat. Qui sit, fari, quo sanguine cretus,
Hortamur ; quae deinde agitet Fortuna, fateri.
Ipse pater dextram, Anchises, haud multa moratus,
Dat juveni ; atque animum praesenti pignore firmat.
Ille haec, deposita tandem formidine, fatur :

Sum patria ex Ithaca, comes infelicis Ulixi,
Nomen Achemenides, Trojam genitore Adamasto
Paupere (mansissetque utinam Fortuna !) profectus.
Hic me, dum trepidi crudelia limina linqunt,
Immemores focii vasto Cyclopi in antro
Deferuere. Domus sanie dapibusque cruentis
Intus, opaca, ingens : ipse arduus, altaque pulsat
Sidera, (Di, talem terris avertite pestem !)
Nec visu facilis, nec dictu adfabilis ulli.
Visceribus miserorum, et sanguine vescitur atro.
Vidi egomet, duo de numero quum corpora nostro,
Prensa manu magna, medio resupinus in antro,
Frangeret ad saxum, sanieque exspersa natarent
Limina : vidi atro quum membra fluentia tabo
Manderet, et tepidi tremarent sub dentibus artus.
Haud impune quidem ; nec talia passus Ulixes,
Oblitusve sui est Ithacus discrimine tanto.
Nam simul, expletus dapibus, vinoque sepultus,
Cervicem inflexam posuit, jacuitque per antrum
Immensus, saniem eructans, ac frustra cruento,
Per somnum, commixta mero ; nos, magna precati
Numina, fortitique vices, una undique circum
Fundimur, et telo lumen terebramus acuto

Ingens, quod torva solum sub fronte latebat,
 Argolici clipei, aut Phoebæ lampadis instar :
 Et tandem læti fociorum ulciscimur umbras.
 Sed fugite, o miseri ! fugite, atque ab littore funem
 Rumpite :

Nam, qualis quantusque cavo Polyphemus in antro
 Lanigeras claudit pecudes, atque ubera pressat,
 Centum alii curva hæc habitant ad littora volgo
 Infandi Cyclopes, et altis montibus errant.
 Tertia jam Lunæ se cornua lumine complent,
 Quum vitam in silvis, inter deserta ferarum
 Lustra domosque, traho, vastosque ab rupe Cyclopes
 Prospicio, sonitumque pedum vocemque tremisco.
 Victum infelicem, baccas, lapidosaque corna,
 Dant rami, et vallis pascunt radicibus herbae.
 Omnia collustrans, hanc primum ad littora classem
 Conspexi venientem. Huic me, quaecumque fuisset,
 Addixi : satis est gentem effugisse nefandam :
 Vos animam hanc potius quocumque absumite leto.

Vix ea fatus erat, summo quum monte videmus
 Ipsum, inter pecudes vasta se mole moventem,
 Pastorem Polyphemum, et littora nota petentem ;
 Monstrum horrendum, informe, ingens, cui lumen adem-
 Trunca manu pinus regit et vestigia firmat. [tum.
 Lanigeræ comitantur oves : ea sola voluptas,
 Solamenque mali.

Postquam altos tetigit fluctus, et ad aequora venit,
 Luminis effossi fluidum lavit inde cruorem,

Dentibus infrendens gemitu ; graditurque per aequor
Jam medium, necdum fluctus latera ardua tinxit.
Nos procul inde fugam trepidi celerare, recepto
Supplice, sic merito ; tacitique incidere funem ;
Verrimus et proni certantibus aequora remis.
Sensit, et ad sonitum vocis vestigia torfit.
Verum, ubi nulla datur dextra adfectare potestas,
Nec potis Ionios fluctus aequare sequendo,
Clamorem immensum tollit : quo pontus, et omnes
Intremuere undae, penitusque exterrita tellus
Italiae, curvisque immugiit Aetna cavernis.
At genus, e silvis, Cyclopum, et montibus altis
Excitum, ruit ad portus, et littora complent.
Cernimus adstantis nequidquam lumine torvo
Aetnaeos fratres, coelo capita alta ferentis,
Concilium horrendum : quales quum vertice celfo
Aëriae quercus, aut coniferae cyparissi
Constiterunt, silva alta Jovis, lucusve Dianae.
Praecipites metus acer agit quocumque rudentis
Excutere, et ventis intendere vela secundis.
Contra iussa monent Heleni, Scyllam atque Charybdim
Inter utramque viam, leti discrimine parvo,
Ni teneant cursus : certum est dare lintea retro.
Ecce ! autem Boreas angusta ab fede Pelori
Missus adest : vivo praetervehor ostia faxo
Pantagiae, Megarosque sinus, Thapsumque jacentem.
Talia monstrabat relegens errata retrorsum
Littora Achemenides, comes infelicis Ulixi.

Sicanio praetenta finu jacet insula contra
 Plemmyrium undosum : nomen dixere priores
 Ortygiam. Alpheum fama est huc, Elidis amnem,
 Occultas egisse vias subter mare ; qui nunc
 Ore, Arethusa, tuo Siculis confunditur undis.
 Jussi numina magna loci veneramur : et inde
 Exsuperio praepingue solum stagnantis Helori.
 Hinc altas cautes projectaque saxa Pachyni
 Radimus, et, fatis numquam concessa moveri,
 Adparet Camarina procul, campique Geloi,
 Immanisque Gela, fluvii cognomine dicta.
 Arduus inde Acragas ostentat maxima longe
 Moenia, magnanimûm quondam generator equorum :
 Teque datis linquo ventis, palmosa Selinus ;
 Et vada dura lego saxi Lilybeia caecis.
 Hinc Drepani me portus, et inlaetabilis ora,
 Accipit. Hic, pelagi tot tempestatibus actus,
 Heu ! genitorem, omnis curae casusque levamen,
 Amitto Anchisen. Hic me, pater optime, fessum
 Deferis, heu ! tantis nequidquam erepte periclis !
 Nec vates Helenus, quum multa horrenda moneret,
 Hos mihi praedixit luctus, non dira Celaeno.
 Hic labor extremus, longarum haec meta viarum.
 Hinc me digressum vestris deus adpulit oris.
 Sic pater Aeneas, intentis omnibus, unus
 Fata renarrabat divom, cursusque docebat.
 Conticuit tandem, factoque hic sine quievit.

P. VIRGILII MARONIS
AENEIDOS

LIBER QUARTUS.

At regina, gravi jam dudum faucia cura,
Volnus alit venis, et caeco carpitur igni.
Multa viri virtus animo, multusque recurfat
Gentis honos: haerent infixi pectore voltus,
Verbaque; nec placidam membris dat cura quietem.
Postera Phoebea lustrabat lampade terras,
Humentemque Aurora polo dimoverat umbram,
Quum sic unanimam adloquitur male sana sororem:
Anna foror, quae me suspensam insomnia terrent!
Quis novus hic nostris successit sedibus hospes!
Quem sese ore ferens! quam forti pectore, et armis!
Credo equidem, nec vana fides, genus esse deorum.
Degeneres animos timor arguit. Heu! quibus ille
Jactatus fatis! quae bella exhausta canebat!
Si mihi non animo fixum immotumque federet,
Ne cui me vinclo vellem fociare jugali,
Postquam primus amor deceptam morte fefellit;
Si non pertaesum thalami taedaeque fuisset;
Huic uni forsán potui succumbere culpaë.

Anna, fatebor enim, miseri post fata Sychaci,
 Conjugis, et sparsos fraterna caede Penatis,
 Solus hic inflexit sensus, animumque labantem
 Impulit: agnosco veteris vestigia flammae.
 Sed mihi vel tellus optem prius ima dehiscat,
 Vel Pater omnipotens adigat me fulmine ad umbras,
 Pallentis umbras Erebi, noctemque profundam,
 Ante, Pudor, quam te violo, aut tua jura resolvo.
 Ille meos, primus qui me sibi junxit, amores
 Abstulit: ille habeat secum, fervetque sepulcro.
 Sic effata, sinum lacrimis implevit obortis.

Anna refert: O luce magis dilecta forori!
 Solane perpetua moerens carpere juvena,
 Nec dulcis natos, Veneris nec praemia noris?
 Id cinerem aut Manis credis curare sepultos?
 Esto; aegram nulli quondam flexere mariti,
 Non Libyae, non ante Tyro; despectus Iarbas,
 Ductoresque alii, quos Africa terra, triumphis
 Dives, alit: placitone etiam pugnabis amori?
 Nec venit in mentem, quorum confederis arvis?
 Hinc Gaetulae urbes, genus insuperabile bello,
 Et Numidae infreni cingunt, et inhospita Syrtis:
 Hinc deserta siti regio, lateque furentes
 Barcaei. Quid bella Tyro surgentia dicam,
 Germanique minas?
 Dis equidem auspiciis reor, et Junone secunda,
 Hunc cursum Iliacas vento tenuisse carinas.
 Quam tu urbem, soror, hanc cernes! quae surgere regna

Conjugio tali ! Teucrûm comitantibus armis,
Punica se quantis attollet gloria rebus !
Tu modo posce deos veniam, sacrisque litatis,
Indulge hospitio, causasque innecte morandi,
Dum pelago defaevit hiems, et aquosus Orion,
Quassataeque rates ; dum non tractabile coelum.
His dictis incensum animum inflammavit amore,
Spemque dedit dubiae menti, solvitque pudorem.

Principio, delubra adeunt, pacemque per aras
Exquirunt : mactant lectas de more bidentis
Legiferae Cereri, Phoeboque, patrique Lyaeo ;
Junoni ante omnis, cui vincla jugalia curae.
Ipsa, tenens dextra pateram, pulcherrima Dido
Candentis vaccae media inter cornua fundit ;
Aut, ante ora deûm, pinguis spatatur ad aras,
Instauratque diem donis, pecudumque reclusis
Pectoribus inhians, spirantia consulit exta.
Heu vatum ignarae mentes ! quid vota furentem,
Quid delubra juvant ? est mollis flamma medullas
Interea, et tacitum vivit sub pectore volnus.
Uritur infelix Dido, totaque vagatur
Urbe furens : qualis coniecta cerva sagitta,
Quam procul incautam nemora inter Cresia fixit
Pastor agens telis, liquitque volatile ferrum
Nescius : illa fuga silvas, saltusque peragrat
Dictaeos : haeret lateri letalis arundo.
Nunc media Aenean secum per moenia ducit,
Sidoniasque ostentat opes, urbemque paratam ;

Incipit effari, mediaque in voce resistit :
Nunc eadem, labente die, convivia quaerit,
Iliacosque iterum demens audire labores
Exposcit, pendetque iterum narrantis ab ore.
Post, ubi digressi, lumenque obscura vicissim
Luna premit, suadentque cadentia sidera somnos,
Sola domo moeret vacua, stratisque relictis
Incubat : illum absens absentem auditque, videtque :
Aut gremio Ascanium, genitoris imagine capta,
Detinet, infandum si fallere possit amorem.
Non coeptae adfurgunt turres ; non arma juvenus
Exercet, portusve aut propugnacula bello
Tuta parant : pendent opera interrupta, minaeque
Murorum ingentes, aequataque machina coelo.

Quam simul ac tali pensavit peste teneri
Cara Jovis conjunx, nec famam obflare furori ;
Talibus aggreditur Venerem Saturnia dictis :
Egregiam vero laudem et spolia ampla refertis
Tuque puerque tuus : magnum et memorabile numen,
Una dolo divom si femina victa duorum est,
Nec me adeo fallit, veritam te moenia nostra,
Suspectas habuisse domos Carthaginis altae.
Sed quis erit modus ? aut quo nunc certamine tanto ?
Quin potius pacem aeternam pactosque Hymenaeos
Exercemus ? habes, tota quod mente petisti :
Ardet amans Dido, traxitque per ossa furorem.
Communem hunc ergo populum, paribusque regamus
Auspiciis : liceat Phrygio servire marito,

Dotalisque tuae Tyrios permittere dextrae.

Olli, sensit enim simulata mente locutam,
Quo regnum Italiae Libycas averteret oras,
Sic contra est ingressa Venus : Quis talia demens
Abnuat, aut tecum malit contendere bello ?
Si modo, quod memoras, factum fortuna sequatur.
Sed fatis incerta feror, si Jupiter unam
Esse velit Tyriis urbem, Trojaque profectis ;
Miscerive probet populos, aut foedera jungi.
Tu conjunx : tibi fas animum tentare precando.
Perge : sequar. Tum sic excepit regia Juno :

Mecum erit iste labor. Nunc qua ratione, quod instat,
Confieri possit, paucis, adverte, docebo.
Venatum Aeneas unaque miserrima Dido
In nemus ire parant, ubi primos crastinus ortus
Extulerit Titan, radiisque retexerit orbem.
His ego nigrantem, commixta grandine, nimbum,
Dum trepidant alae, saltusque indagine cingunt,
Desuper infundam, et tonitru coelum omne ciebo.
Diffugient comites, et nocte tegentur opaca :
Speluncam Dido dux et Trojanus eandem
Devenient. Adero, et, tua si mihi certa voluntas,
Connubio jungam stabili, propriamque dicabo.
Hic Hymenaeus erit. Non adversata petenti
Adnuat atque dolis risit Cytherea repertis.

Oceanum interea surgens Aurora relinquit :
It portis jubare exorto delecta juventus.
Retia rara, plagae, lato venabula ferro,

Massylique ruunt equites, et odora canum vis.
Reginam, thalamo cunctantem, ad limina primi
Poenorum expectant; ostroque insignis, et auro,
Stat sonipes, ac frena ferox spumantia mandit.
Tandem progreditur, magna stipante caterva,
Sidoniam picto chlamydem circumdata limbo:
Cui pharetra ex auro, crines nodantur in aurum,
Aurea purpuream subnectit fibula vestem.
Nec non et Phrygii comites, et laetus Iulus,
Incedunt. Ipse, ante alios pulcherrimus omnis,
Insert se socium Aeneas, atque agmina jungit:
Qualis, ubi hibernam Lyciam, Xanthique fluenta
Deferit, ac Delum maternam invisit Apollo,
Instauratque choros, mixtique altaria circum
Cretesque Dryopesque fremunt, pictique Agathyrsi;
Ipse jugis Cynthi graditur, mollique fluentem
Fronde premit crinem fingens, atque implicat auro:
Tela sonant humeris. Haud illo segnior ibat
Aeneas: tantum egregio decus enitet ore.
Postquam altos ventum in montis, atque invia lustra,
Ecce! ferae, saxi dejectae vertice, caprae
Decurrere jugis; alia de parte patentis
Transmittunt cursu campos atque agmina cervi
Pulverulenta fuga glomerant, montisque relinquunt.
At puer Ascanius mediis in vallibus acri
Gaudet equo; jamque hos cursu, jam praeterit illos,
Spumantemque dari pecora inter inertia votis
Optat aprum, aut fulvum descendere monte leonem.

Interea magno misceri murmure coelum
Incipit. Insequitur commixta grandine nimbus ;
Et Tyrii comites passim, et Trojana Juventus,
Dardaniusque nepos Veneris, diversa per agros
Tecta metu petiere : ruunt de montibus amnes.
Speluncam Dido dux et Trojanus eandem
Deveniunt. Prima et Tellus et pronuba Juno
Dant signum : fulsere ignes, et conscius aether
Connubiis ; summoque ulularunt vertice Nymphae.
Ille dies primus leti primusque malorum
Causa fuit : neque enim specie famave movetur,
Nec jam furtivum Dido meditatur amorem :
Conjugium vocat ; hoc praetexit nomine culpam.

Extemplo Libyae magnas it Fama per urbis ;
Fama malum, quo non aliud velocius ullum :
Mobilitate viget, viresque acquirit eundo.
Parva metu primo : mox sese attollit in auras,
Ingrediturque solo, et caput inter nubila condit.
Illam Terra parens, ira irritata deorum,
Extremam, ut perhibent, Cocco Enceladoque sororem
Progenit, pedibus celerem, et pernicipibus alis.
Monstrum horrendum, ingens : cui, quot sunt corpore
Tot vigiles oculi subter, mirabile dictu ! [plumae,
Tot linguae, totidem ora sonant, tot subrigit auris.
Nocte volat coeli medio terraeque, per umbram,
Stridens, nec dulci declinat lumina somno :
Luce sedet custos aut summi culmine tecti,
Turribus aut altis, et magnas territat urbis ;

Tam ficti pravique tenax, quam nuntia veri.
Haec tum multiplici populos sermone replebat
Gaudens, et pariter facta atque infecta canebat :
Venisse Aenean, Trojano a sanguine cretum,
Cui se pulchra viro dignetur jungere Dido ;
Nunc hiemem inter se luxu, quam longa, fovere,
Regnorum immemores, turpique cupidine captos.
Haec passim dea foeda virum diffundit in ora.
Protenus ad regem cursus detorquet Iarban,
Incenditque animum dictis, atque aggerat iras.

Hic, Hammone satus, rapta Garamantide Nympha,
Templa Jovi centum latis immania regnis,
Centum aras posuit ; vigilemque sacraverat ignem,
Excubias divom aeternas ; pecudumque cruore
Pingue solum, et variis florentia limina fertis.
Isque, amens animi, et rumore accensus amaro,
Dicitur, ante aras, media inter numina divom,
Multa Jovem manibus supplex orasse supinis :
Jupiter omnipotens, cui nunc Maurusia pietis
Gens epulata toris Lenaeum libat honorem,
Adspicis haec ? an te, genitor, quum fulmina torques,
Nequidquam horremus, caecique in nubibus ignes
Terrificant animos, et inania murmura miscent ?
Femina, quae nostris errans in finibus urbem
Exiguam pretio posuit ; cui littus arandum,
Cuique loci leges dedimus ; connubia nostra
Repulit, ac dominum Aenean in regna recepit.
Et nunc ille Paris, cum semiviro comitatu,

Maeonia mentum mitra, crinemque madentem,
Subnixus, raptō potitur : nos munera templis
Quippe tuis ferimus, famamque fovemus inanem.

Talibus orantem dictis, arasque tenentem,
Audiit omnipotens, oculosque ad moenia torfit
Regia, et oblitos famae melioris amantis.
Tum sic Mercurium adloquitur, ac talia mandat :
Vade age, nate, voca Zephyros, et labere pennis ;
Dardaniumque ducem, Tyria Carthagine qui nunc
Exspectat, fatisque datas non respicit urbis,
Adloquere, et celeris defer mea dicta per auras.
Non illum nobis genetrix pulcherrima talem
Promisit, Graiūque ideo bis vindicat armis :
Sed fore, qui, gravidam imperiis, belloque frementem,
Italiam regeret, genus alto a sanguine Teucri
Proderet, ac totum sub leges mitteret orbem.
Si nulla accendit tantarum gloria rerum,
Nec super ipse sua molitur laude laborem ;
Ascanione pater Romanas invidet arces ?
Quid struit ? aut qua spe inimica in gente moratur,
Nec prolem Ausoniam, et Lavinia respicit arva ?
Naviget. Haec summa est : hic nostri nuntius esto.

Dixerat : ille patris magni parere parabat
Imperio ; et primum pedibus talaria necit
Aurea, quae sublimem alis, sive aequora supra,
Seu terram, rapido pariter cum flamine portant.
Tum virgam capit : hac animas ille evocat Orco
Pallentis ; alias sub Tartara tristia mittit ;

Dat somnos adimitque, et lumina morte resignat :
 Illa fretus agit ventos, et turbida tranat
 Nubila. Jamque volans apicem et latera ardua cernit
 Atlantis duri, coelum qui vertice fulcit ;
 Atlantis, cinctum adsidue cui nubibus atris
 Piniferum caput et vento pulsatur et imbri ;
 Nix humeros infusa tegit : tum flumina mento
 Praecipitant senis, et glacie riget horrida barba.
 Hic primum, paribus nitens, Cyllenius, alis,
 Constitit : hinc toto praeceps se corpore ad undas
 Misit ; avi similis, quae circum littora, circum
 Pisciferos scopulos, humilis volat aequora juxta.
 Haud aliter, terras inter coelumque, volabat
 Littus arenosum Libyae, ventosque secabat,
 Materno veniens ab avo, Cyllenia proles.
 Ut primum alatis tetigit magalia plantis,
 Aenean fundantem arces, ac tecta novantem,
 Conspicit : atque illi stellatus iaspide fulva
 Ensis erat, Tyrioque ardebat murice laena,
 Demissa ex humeris ; dives quae munera Dido
 Fecerat, et tenui telas discreverat auro.
 Continuo invadit : Tu nunc Carthaginis altae
 Fundamenta locas, pulchramque uxorius urbem
 Exstruis ? heu regni rerumque oblite tuarum !
 Ipse deum tibi me claro demittit Olympo
 Regnator, coelum et terras qui numine torquet :
 Ipse haec ferre jubet celeris mandata per auras :
 Quid struis ? aut qua spe Libycis teris otia terris ?

Si te nulla movet tantarum gloria rerum,
Nec super ipse tua moliris laude laborem ;
Ascanium surgentem, et spes heredis Iuli
Respice, cui regnum Italiae Romanaque tellus
Debentur. Tali, Cyllenius, ore locutus,
Mortalis visus medio sermone reliquit,
Et procul in tenuem ex oculis evanuit auram.

At vero Aeneas adspectu obmutuit amens,
Adrectaeque horrore comae, et vox faucibus haesit.
Ardet abire fuga, dulcisque relinquere terras,
Attonitus tanto monitu imperioque deorum.
Heu ! quid agat ? quo nunc reginam ambire furem ?
Audeat adfatu ? quae prima exordia fumat ?
Atque animum nunc huc celerem, nunc dividit illuc,
In partisque rapit varias, perque omnia versat.
Haec alternanti potior sententia visa est :
Mnesthea Sergeſtumque vocat, fortemque Cloanthum,
Classẽ aptent taciti, focios ad littora cogant ;
Arma parent, et, quae sit rebus causa novandis,
Disſimulent ; sese interea, quando optima Dido
Nesciat, et tantos rumpi non speret amores,
Tentaturum aditus, et quae molliſſima fandi
Tempora, quis rebus dexter modus. Ocius omnes
Imperio laeti parent, ac iussa faciunt.

At regina dolos (quis fallere possit amantem ?)
Praesensit, motusque excepit prima futuros,
Omnia tuta timens. Eadem impia fama furenti
Detulit armari classẽ, cursumque parari.

Saevit inops animi, totamque incensa per urbem
 Bacchatur; qualis commotis excita sacris
 Thyias, ubi audito stimulant trieterica Baccho
 Orgia, nocturnusque vocat clamore Cithaeron.
 Tandem his Aenean compellat vocibus ultro:

Disimulare etiam sperasti, perfide, tantum
 Posse nefas? tacitusque mea decedere terra?
 Nec te noster amor, nec te data dextera quondam,
 Nec moritura tenet crudeli funere Dido?
 Quin etiam hiberno moliris fidere classem,
 Et mediis properas Aquilonibus ire per altum,
 Crudelis! Quid? si non arva aliena, domosque
 Ignotas peteres, et Troja antiqua maneret;
 Troja per undosum peteretur classibus aequor? [te,
 Mene fugis? Per, ego, has lacrimas, dextramque tuam,
 Quando aliud mihi jam miserae nihil ipsa reliqui!
 Per connubia nostra, per inceptos Hymenaeos;
 Si bene quid de te merui, fuit aut tibi quidquam
 Dulce meum; miserere domus labentis, et istam,
 Oro, si quis adhuc precibus locus, exue mentem.
 Te propter Libycae gentes, Nomadumque tyranni
 Odere; infensi Tyrii: te propter eundem
 Exstinctus pudor, et, qua sola sidera adibam,
 Fama prior. Cui me moribundam deferis, hospes?
 Hoc solum nomen quoniam de conjugē restat.
 Quid moror? an mea Pygmalion dum moenia frater
 Destruat, aut captam ducat Gaetulus Iarbas?—
 Saltem, si qua mihi de te fuscepta fuisset

Ante fugam suboles ; si quis mihi parvulus aula
Luderet Aeneas, qui te tamen ore referret ;
Non equidem omnino capta ac deserta viderer.

Dixerat : ille Jovis monitis immota tenebat
Lumina, et obnixus curam sub corde premebat.
Tandem pauca refert : Ego te, quae plurima fando
Enumerare vales, numquam, Regina, negabo
Promeritam ; nec me meminisse pigebit Elissae,
Dum memor ipse mei, dum spiritus hos regit artus.
Pro re pauca loquar. Neque ego hanc abscondere furto
Speravi, ne finge, fugam ; nec conjugis umquam
Praetendi taedas, aut haec in foedera veni.
Me si fata meis paterentur ducere vitam
Auspiciis, et sponte mea componere curas ;
Urbem Trojanam primum, dulcisque meorum
Reliquias colerem : Priami tecta alta manerent ;
Et recidiva manu posuisssem Pergama victis.
Sed nunc Italiam magnam Gryneus Apollo,
Italiam Lyciae jussere capeffere fortes.
Hic amor, haec patria est. Si te Carthaginis arces
Phoenissam, Libycaeque adspectus detinet urbis ;
Quae tandem, Ausonia Teucros confidere terra,
Invidia est ? Et nos fas extera quaerere regna.
Me patris Anchisae, quoties humentibus umbris
Nox operit terras, quoties astra ignea surgunt,
Admonet in somnis et turbida terret imago :
Me puer Ascanius, capitisque injuria cari,
Quem regno Hesperiae fraudo, et fatalibus arvis.

Nunc etiam interpres divom, Jove missus ab ipso,
 (Testor utrumque caput) celeris mandata per auras
 Detulit. Ipse deum manifesto in lumine vidi
 Intransent muros, vocemque his auribus hausi.
 Desine meque tuis incendere, teque, querelis :
 Italiam non sponte sequor.

Talia dicentem jamdudum averſa tuetur,
 Huc illuc volvens oculos, totumque pererrat
 Luminibus tacitis, et sic accensa profatur :
 Nec tibi diva parens, generis nec Dardanus auctor,
 Perfide ; sed duris genuit te cautibus horrens
 Caucasus, Hyrcanaeque admorunt ubera tigres.
 Nam quid dissimulo ? aut quae me ad majora refero ?
 Num fletu ingemuit nostro ? num lumina flexit ?
 Num lacrimas victus dedit, aut miseratus amantem est ?
 Quae quibus anteferam ? Jam, jam, nec maxima Juno,
 Nec Saturnius haec oculis pater adspicit aequis.
 Nusquam tuta fides. Ejectum littore, egentem
 Excepi, et regni demens in parte locavi :
 Amissam classem, socios a morte reduxi.
 Heu Furiis incensa feror ! nunc augur Apollo,
 Nunc Lyciae fortes, nunc et, Jove missus ab ipso,
 Interpres divom fert horrida jussa per auras.
 Scilicet is Superis labor est ! ea cura quietos
 Sollicitat ! Neque te teneo, neque dicta refello.
 I, sequere Italiam ventis ; pete regna per undas.
 Spero equidem mediis, si quid pia numina possunt,
 Supplicia hausurum scopulis, et nomine Dido

Saepe vocaturum. Sequar atris ignibus absens :
Et, quum frigida mors anima seduxerit artus,
Omnibus umbra locis adero. Dabis, improbe, poenas :
Audiam ; et haec Manis veniet mihi fama sub imos.
His medium dictis sermonem abrumpit, et auras
Aegra fugit, seque ex oculis avertit et aufert ;
Linquens multa metu cunctantem, et multa parantem
Dicere. Suscipiunt famulae, collapsaque membra
Marmoreo referunt thalamo, stratisque reponunt.

At pius Aeneas, quamquam lenire dolentem
Solando cupit, et dictis avertere curas ;
Multa gemens, magnoque animum labefactus amore ;
Jussa tamen divom exsequitur, classemque revisit.
Tum vero Teucri incumbunt, et littore celsas
Deducunt toto navis : natat uncta carina ;
Frondentisque ferunt remos et robora silvis.
Infabricata, fugae studio.

Migrantis cernas, totaque ex urbe ruentis :
Ac veluti, ingentem formicae farris acervum
Quum populant, hiemis memores, tectoque reponunt ;
It nigrum campis agmen, praedamque per herbas
Convectant calle angusto ; pars grandia trudunt
Obnixae frumenta humeris ; pars agmina cogunt,
Castigantque moras : opere omnis femita fervet.

Quis tibi tunc, Dido, cernenti talia, sensus ?
Quosve dabas gemitus, quum littora fervere late
Prospiceres arce ex summa, totumque videres
Misceri ante oculos tantis clamoribus aequor ?

Improbe amor, quid non mortalia pectora cogis ?
Ire iterum in lacrimas, iterum tentare precando
Cogitur, et supplex animos submittere amanti ;
Ne quid inexpertum frustra moritura relinquat.

Anna, vides toto properari littore : circum
Undique convenere : vocat jam carbasus auras ;
Puppibus et laeti nautae imposuisse coronas.
Hunc ego si potui tantum sperare dolorem,
Et perferre, soror, potero. Miserae hoc tamen unum
Exsequere, Anna, mihi. Solam nam perfidus ille
Te colere, arcanos etiam tibi credere sensus :
Sola viri mollis aditus, et tempora noras.
I, soror, atque hostem supplex adfare superbum :
Non ego cum Danaïs Trojanam exscindere gentem
Aulide juravi, classemve ad Pergama misi ;
Nec patris Anchisae cinerem Manisve revelli :
Cur mea dicta negat duras demittere in auris ?
Quo ruit ? extremum hoc miserae det munus amanti :
Exspectet facilemque fugam, ventosque ferentis.
Non jam conjugium antiquum, quod prodidit, oro ;
Nec pulchro ut Latio careat, regnumque relinquat :
Tempus inane peto, requiem spatiumque furori ;
Dum mea me victam doceat fortuna dolere.
Extremam hanc oro veniam ; miserere sororis !
Quam mihi quum dederis, cumulatam morte remittam,
Talibus orabat, talisque miserrima fletus
Fertque refertque soror ; sed nullis ille movetur
Fletibus, voces aut ullas tractabilis audit :

Fata obstant, placidasque viri deus obstruit auris.
Ac velut, annoſo validam quum robore quercum
Alpini Boreae, nunc hinc, nunc flatibus illinc
Eruere inter ſe certant; it ſtridor, et alte
Conſternunt terram concuſſo ſtipite frondes;
Ipſa haeret ſcopulis; et, quantum vertice ad auras
Aetherias, tantum radice in Tartara tendit:
Haud ſecus adſiduſ hinc, atque hinc, vocibus heros
Tunditur, et magno perſentit pectore curas.
Mens immota manet: lacrimae volvuntur inanes.

Tum vero infelix, ſatis exterrita, Dido
Mortem orat; taedet coeli convexa tueri.
Quo magis inceptum peragat, lucemque relinquat,
Vidit, turicremis quum dona imponeret aris,
Horrendum dictu! latices nigreſcere ſacros,
Fuſaque in obſcenum ſe vertere vina cruorem.
Hoc viſum nulli, non ipſi effata ſorori.
Praeterea, fuit in tectis de marmore templum
Conjugis antiqui, miro quod honore colebat,
Velleribus niveis, et feſta fronde revinctum:
Hinc exaudiri voces, et verba vocantis
Viſa viri, nox quum terras obſcura teneret;
Solaque culminibus ferali carmine bubo
Saepe queri, et longas in fletum ducere voces:
Multaque praeterea vatum praediſta piorum
Terribili monitu horrificant: agit ipſe furentem
In ſomnis ferus Aeneas; ſemperque relinqui
Sola ſibi, ſemper longam incommitata videtur.

Ire viam, et Tyrios deferta quaerere terra.
Eumenidum veluti demens videt agmina Pentheus,
Et solem geminum, et duplicis se ostendere Thebas :
Aut Agamemnonius scenis agitatus Orestes,
Armatam facibus matrem, et serpentibus atris,
Quum fugit, ultricesque sedent in limine Dirae.

Ergo, ubi concepit Furias, evicta dolore,
Decrevitque mori ; tempus secum ipsa, modumque
Exigit, et, moestam dictis aggressa sororem,
Consilium voltu tegit, ac spem fronte ferenat :
Inveni, germana, viam, gratare forori,
Quae mihi reddat eum, vel eo me solvat amantem.
Oceani finem juxta, solemque cadentem,
Ultimus Aethiopum locus est, ubi maximus Atlas
Axem humero torquet, stellis ardentibus aptum :
Hinc mihi Massylae gentis monstrata sacerdos,
Hesperidum templi cultos, epulasque draconi
Quae dabat, et sacros servabat in arbore ramos,
Spargens humida mella, soporiferumque papaver.
Haec se carminibus promittit solvere mentis
Quas velit, aut aliis duras immittere curas ;
Sistere aquam fluviis, et vertere sidera retro ;
Nocturnosque ciet Manis : mugire videbis
Sub pedibus terram, et descendere montibus ornos.
Testor, cara, deos, et te, germana, tuumque
Dulce caput, magicas invitam accingier artis.
Tu secreta pyram tecto interiore sub auras
Erige ; et arma viri, thalamo quae fixa reliquit

Impius, exuviasque omnis, lectumque jugalem,
Quo perii, superimponas : abolere nefandi
Cuncta viri monumenta jubet monstratque sacerdos.
Haec effata, filet : pallor simul occupat ora.
Non tamen Anna novis praetexere funera sacris
Germanam credit, nec tantos mente furores
Concipit, aut graviora timet, quam morte Sychaei.
Ergo iussa parat.

At regina, pyra penetrali in fede sub auras
Erecta ingenti, taedis atque ilice secta,
Intenditque locum fertis, et fronde coronat
Funerea : super, exuvias, ensisque relictum,
Effigiemque toro locat, laud ignara futuri.
Stant arae circum ; et crinis effusa sacerdos
Ter centum tonat ore deos, Erebumque, Chaosque,
Tergeminamque Hecaten, tria virginis ora Dianae.
Sparserat et latices simulatos fontis Averni ;
Falcibus et messae ad Lunam quaeruntur aënis
Pubentes herbae, nigri cum lacte veneni :
Quaeritur et nascentis equi de fronte revolsus,
Et matri praereptus, amor.
Ipse, mola manibusque piis, altaria juxta,
Unum exuta pedem vinclis, in veste recincta,
Testatur moritura deos, et conscia fati
Sidera : tum, si quod non aequo fodere amantis
Curae numen habet, iustumque memorque, precatur.
Nox erat, et placidum carpebant fessa soporem
Corpora per terras, silvaeque et saeva quierant

Aequora ; quum medio volvuntur sidera lapsu ;
Quum tacet omnis ager : pecudes, pictaeque volucres,
Quaeque lacus late liquidos, quaeque aspera dumis
Rura tenent, somno positae sub nocte silenti,
Lenibant curas, et corda oblita laborum.
At non, infelix animi, Phoenissa ; neque umquam
Solvitur in fomnos, oculisque aut pectore noctem
Accipit : ingeminant curae ; rursusque refurgens
Saevit amor, magnoque irarum fluctuat aestu.
Sic adeo insistit, secumque ita corde volutat :
En ! quid ago ? rursusne procos irrita priores
Experiar ? Nomadumque petam connubia supplex,
Quos ego sim toties jam dedignata maritos ?
Iliacas igitur classis, atque ultima Teucrûm
Jussa, sequar ? quiane auxilio juvat ante levatos,
Aut bene apud memores veteris stat gratia facti ?
Quis me autem, fac velle, finet, ratibusve superbis
Invisam accipiet ? nescis heu ! perdita, necdum
Laomedontaeae sentis perjuria gentis ?
Quid tum ? sola fuga nautas comitabor ovantis ?
An, Tyriis omnique manu stipata meorum,
Inferar ? et, quos Sidonia vix urbe revelli,
Rursus agam pelago, et ventis dare vela jubebo ?
Quin morere, ut merita es ; ferroque averti dolorem.
Tu, lacrimis evicta meis, tu prima furentem
His, germana, malis oneras, atque objicis hosti.
Non licuit thalami expertem sine crimine vitam
Degere, more ferae, talis nec tangere curas ?

Non servata fides, cineri promissa Sychaeo !
Tantos illa suo rumpebat pectore questus.

Aeneas, celsa in puppi, jam certus eundi,
Carpebat somnos, rebus jam rite paratis.
Huic se forma dei voltu redeuntis eodem
Obtulit in somnis, rursusque ita visa monere est ;
Omnia Mercurio similis, vocemque, coloremque,
Et crinis flavos, et membra decora juventae :
Nate dea, potes hoc sub casu ducere somnos ?
Nec, quae te circumstant deinde pericula, cernis ?
Demens ! nec Zephyros audis spirare secundos ?
Illa dolos, dirumque nefas in pectore versat,
Certa mori, varioque irarum fluctuat aestu :
Non fugis hinc praeceps, dum praecipitare potestas ?
Jam mare turbare trabibus, saevasque videbis
Collucere faces, jam fervere littora flammis ;
Si te his attigerit terris Aurora morantem.
Eia age, rumpe moras. Varium et mutabile semper
Femina. Sic fatus nocti se immiscuit atrae.

Tum vero Aeneas, subitis exterritus umbris,
Corripit e somno corpus, sociosque fatigat :
Praecipites vigilate, viri, et confidite transiris :
Solvite vela citi. Deus, aethere missus ab alto,
Festinare fugam, tortosque incidere funis,
Ecce ! iterum stimulat. Sequimur te, sancte decorum,
Quisquis es, imperioque iterum paremus ovantes.
Adsis o ! placidusque juves ; et sidera coelo
Dextra feras. Dixit ; vaginaque eripit ensen

Fulmineum, strictoque ferit retinacula ferro.

Idem omnis simul ardor habet; rapiuntque, ruuntque:

Littora deseruere: latet sub classibus aequor;

Adnixi torquent spumas, et caerula verrunt.

Et jam prima novo spargebat lumine terras,

Tithoni croceum linquens, Aurora, cubile:

Regina, e speculis ut primum albescere lucem

Vidit, et aequatis classem procedere velis,

Littoraque et vacuos sensit sine remige portus;

Terque quaterque manu pectus percussa decorum,

Flaventisque abscissa comas, Pro Jupiter! ibit

Hic, ait, et nostris illuferit advena regnis?

Non arma expedient, totaque ex urbe sequentur;

Deripientque rates alii navalibus? Ite,

Ferte citi flammas, date vela, impellite remos.—

Quid loquor? aut ubi sum? Quae mentem infania mutat?—

Infelix Dido! nunc te facta impia tangunt?

Tum decuit, quum sceptradabas.—En dextra fidesque!

Quem secum patrios aiunt portare Penatis!

Quem subiisse humeris confectum aetate parentem!—

Non potui abreptum divellere corpus, et undis

Spargere? non focios, non ipsum absumere ferro

Ascanium, patriisque epulandum ponere mensis?—

Verum anceps pugnae fuerat fortuna—Fuiisset;

Quem metui moritura? Faces in castra tulissem,

Impleissemque foros flammis, natumque patremque

Cum genere exstinxem, memet super ipsa dedissem.—

Sol, qui terrarum flammis opera omnia lustras,

Tuque, harum interpretis curarum et conscia, Juno,
Nocturnisque Hecate triviis ululata per urbis,
Et Dirae ultrices, et di morientis Elissae,
Accipite haec, meritumque malis advertite numen,
Et nostras audite preces. Si tangere portus
Infandum caput, ac terris adnare, necesse est;
Et sic fata Jovis poscunt; hic terminus haeret:
At, bello audacis populi vexatus et armis,
Finibus extorris, complexu avolsus Iuli,
Auxilium imploret, videatque indigna suorum
Funera: nec, quum se sub leges pacis iniquae
Tradiderit, regno aut optata luce fruatur;
Sed cadat ante diem, mediaque inhumatus arena.
Haec precor: hanc vocem extremam cum sanguine fundo.
Tum vos, o Tyrii! stirpem, et genus omne futurum,
Exercete odiis; cinerique haec mittite nostro
Munera. Nullus amor populis, nec foedera sunt.
Exoriare aliquis nostris ex ossibus ultor,
Qui face Dardanios, ferroque, sequare colonos,
Nunc, olim, quocumque dabunt se tempore vires.
Littora littoribus contraria, fluctibus undas,
Imprecor, arma armis: pugnent ipsique, nepotesque.

Haec ait, et partis animum versabat in omnis,
Invisam quaerens quam primum abrumpere lucem.
Tum breviter Barcen nutricem adfata Sychaei;
Namque suam patria antiqua cinis ater habebat:
Annam cara mihi nutrix huc fuisse sororem:
Dic, corpus properet fluviali spargere lympha,

Et pecudes secum et monstrata piacula ducat :
Sic veniat : tuque ipsa pia tege tempora vitta.
Sacra Jovi Stygio, quae rite incepta paravi,
Perficere est animus, finemque imponere curis ;
Dardaniique rogum capitis permittere flammae.
Sic ait. Illa gradum studio celerabat anili.
At trepida, et coeptis immanibus effera, Dido,
Sanguineam volvens aciem, maculisque trementis
Interfusa genas, et pallida morte futura,
Interiora domus irrumpit limina, et altos
Conscendit furibunda rogos, ensenque recludit
Dardanium, non hos quaesitum munus in usus.
Hic, postquam Iliacas vestis, notumque cubile,
Conspexit, paullum lacrimis et mente morata,
Incubuitque toro, dixitque novissima verba :
Dulces exuviae, dum fata deusque sinebant,
Accipite hanc animam, meque his exsolvite curis.
Vixi, et, quem dederat cursum Fortuna, peregi ;
Et nunc magna mei sub terras ibit Imago.
Urbem praeclaram statui ; mea moenia vidi :
Uita virum, poenas inimico a fratre recepi :
Felix, heu ! nimium felix, si littora tantum
Numquam Dardaniae tetigissent nostra carinae !
Dixit ; et, os impressa toro, Moriemur inultae !
Sed moriamur, ait. Sic—sic juvat ire sub umbras.
Hauriat hunc oculis ignem crudelis ab alto
Dardanus, et nostrae secum ferat omina mortis.
Dixerat ; atque illam media inter talia ferro

Collapsam adspiciant comites, ensēque cruore
Spumantem, sparsasque manus: It clamor ad alta
Atria: concussam bacchatur fama per urbem.
Lamentis, gemituque, et femineo ululatu
Tecta fremunt: resonat magnis plangoribus aether:
Non aliter, quam si immissis ruat hostibus omnis
Carthago, aut antiqua Tyros; flammaeque furentes
Culmina perque hominum volvantur, perque deorum.
Audiit exanimis, trepidoque, exterrita, cursu,
Unguibus ora soror foedans, et pectora pugnis,
Per medios ruit, ac morientem nomine clamat:
Hoc illud, germana, fuit? me fraude petebas?
Hoc rogos ille mihi, hoc ignes araeque parabant?
Quid primum deserta querar? comitemne sororem
Sprevisti moriens? Eadem me ad fata vocasses:
Idem ambas ferro dolor, atque eadem hora tulisset.
His etiam struxi manibus, patriosque vocavi
Voce deos, sic te ut posita crudelis abessem?
Exstinxisti me teque, soror, populumque, patresque
Sidonios, urbemque tuam. Date, volnera lymphis
Abluam, et, extremus si quis super halitus errat,
Ore legam. Sic fata, gradus evaserat altos,
Semianimemque sinu germanam amplexa fovebat
Cum gemitu, atque atros siccabat veste cruores.
Illa, gravis oculos conata attollere, rursus
Deficit: infixum stridit sub pectore vulnus.
Ter sese attollens cubitoque adnixa levavit:
Ter revoluta toro est, oculisque errantibus alto

Quaesivit coelo lucem, ingemuitque reperta.

Tum Juno omnipotens, longum miserata dolorem,

Difficilisque obitus, Irim demisit Olympo,

Quae luctantem animam, nexosque resolveret artus :

Nam, quia nec fato, merita nec morte peribat,

Sed misera ante diem, subitoque accensa furore,

Nondum illi flavum Proserpina vertice crinem

Abstulerat, Stygioque caput damnaverat Orco.

Ergo Iris croceis per coelum roscida pennis,

Mille trahens varios adverso sole colores,

Devolat, et supra caput adstitit : Hunc ego Diti

Sacrum iussa fero, teque isto corpore solvo,

Sic ait, et dextra crinem fecat : omnis et una

Dilapsus calor, atque in ventos vita recessit.

FINIS TOMI PRIMI.

